

**JEOPARK POTANSİYELİ AÇISINDAN
AYAZINI KÖYÜ**

Evren EKİZ
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Prof. Dr. Hakkı YAZICI
Haziran, 2015
Afyonkarahisar

T.C
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

JEOPARK POTANSİYELİ AÇISINDAN
AYAZINI KÖYÜ

Hazırlayan
Evren EKİZ

Danışman
Prof. Dr. Hakkı YAZICI

AFYONKARAHİSAR 2015

Bu Tez Çalışması BAPK'ca Desteklenmiştir. Proje No: 14.SOS.BİL.01

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Jeopark Potansiyeli Açısından Ayazini Köyü” adlı çalışmanın tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

15/06/2015

Evren EKİZ

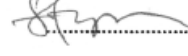
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Hakkı YAZICI
Jüri Üyeleri : Prof. Dr. M. Ali ÖZDEMİR
: Yrd. Doç. Dr. Üzeyir YASAK

İmza

Coğrafya Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Evren EKİZ'in "**Jeopark Potansiyeli Açısından Ayazini Köyü**" başlıklı tezi, 15.06.2015 günü saat 14:00'da Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ahmet YARAMIŞ
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ÖZET

JEOPARK POTANSİYELİ AÇISINDAN AYAZINI KÖYÜ

Evren EKİZ

**AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI**

Haziran, 2015

Danışman: Prof. Dr. Hakkı YAZICI

Bu çalışmada Afyonkarahisar/İhsaniye İlçesi Ayazini Köyü'nün sahip olduğu doğal ve kültürel değerler UNESCO Küresel Jeoparklar Ağı ölçütleri bakımından değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, sahanın sürdürülebilir bir koruma ile birlikte jeoturizme kazandırılması amaçlanmıştır.

Araştırmanın özünü Ayazini Köyü'nde bulunan peribacaları, kaya yerleşmeleri, kaya mezarları, jeomorfolojik oluşumlar ve Köy'ün sahip olduğu kültürel özellikler oluşturmaktadır.

Araştırmada, büyük oranda arazi inceleme yöntemi kullanılmıştır. Arazi çalışmalarında doğal ve kültürel değerlerin GPS ile koordinatları kaydedilmiş ve yaklaşık olarak 2000 adet fotoğraf çekilmiştir. Ayrıca arazi incelemelerinde köy halkından vatandaşlar ile birlikte arazi gezileri düzenlenmiş ve röportajlar yapılmıştır. Sahanın tematik haritaları Afyon Kocatepe Üniversitesi Coğrafya

Bölümü CBS laboratuvarında yapılmıştır. Tüm bunlara ek olarak saha ve konu ile ilgili literatür taraması yapılmıştır.

Araştırma sonucunda, Ayazini Köyü ve çevresinin UNESCO Küresel Jeoparklar Ağı ölçütleri ile uyum sağladığı tespit edilmiştir. Ayrıca mevcut doğal ve kültürel değerlerin jeoturizm, eğitim ve bilimsel amaçlı olarak kullanılabilmesi ve termal turizm ile birlikte pazarlanılabileceği ortaya çıkmıştır. Buna karşın Ayazini Köyü'nde, uygulanan koruma ve kullanma eylemlerinin yasal boyutta kaldığı sahada uygulanabilirliğinin yetersiz olduğu görülmüştür. Son olarak, sonuçlar doğrultusunda Ayazini Köyü ve çevresinin sürdürülebilir koruma ve kullanımı ile birlikte jeoturizme kazandırılması için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: UNESCO Küresel Jeoparklar Ağı, Jeopark, Ayazini Köyü, Jeoturizm.

ABSTRACT

AYAZINI IN TERMS OF GEOPARK POTENTIAL

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF GEOGRAPHY**

June, 2015

Advisor: Prof. Dr. Hakkı YAZICI

This study evaluates natural and cultural values of Ayazini, a village of İhsaniye, Afyonkarahisar in terms of the criteria established by the UNESCO's Global Geopark Network. Within this context, the village is aimed to contribute to geotourism through its sustainable protection.

The study focuses on fairy chimneys, rock areas and graves, geomorphological structures in and cultural characteristics of Ayazini.

It is mostly a fieldwork study. GPS coordinates of natural and cultural values were recorded, and about 2000 photos were taken. In addition, field trips were taken and interviews were conducted with villagers. The thematic map of the village was constructed in GIS laboratory of the Department of Geography at Afyon Kocatepe University. Apart from all these, the related literature was reviewed.

At the end of this study, Ayazini and its neighborhood were found to be congruent with the criteria established by the UNESCO's Global Geopark Network. In addition, the study indicates that existing natural and cultural values can be used for geotourism, education and research purposes and marketed through thermal

tourism. On the other hand, protection and use of Ayazini remained within the legal limits and were inadequate in practice. Finally, suggestions were made, in accordance with the findings, for geotourism in Ayazini and its neighborhood as well as for its sustainable protection and use.

Key Words: UNESCO Global Geopark Network, Geopark, Ayazini, Geotourism.

ÖNSÖZ

Yeni bir doğa koruma kavramı olan jeopark, doğal ve kültürel mirasın korunmasını ve sürdürülebilir olarak kullanılmasını sağlayan alanlar oluşturmaktadır. Koruma ve kullanımda sürdürülebilir bir çerçeve oluşturması sebebiyle diğer koruma uygulamalarından ayrılmaktadır. Ayrıca jeoparklar bünyesinde jeoturizm, eğitim ve bilimsel amaçlı faaliyetler gerçekleştirilmekte ve bu faaliyetler ile birlikte yerel kalkınmaya katkı sağlanmaktadır. Bu çalışma Ayazini Köyü ve çevresinde yer alan doğal ve kültürel değerlerin oluşturulabilecek bir jeopark alanı ile koruma ve sürdürülebilir kullanma açısından faydalanılmasını hedeflemektedir.

Araştırma konusunun belirlenmesinden itibaren her aşamada engin bilgi ve tecrübesiyle bana rehberlik eden ve hiçbir desteğini esirgemeyen değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Hakkı YAZICI'ya en içten duygularıyla teşekkürü bir borç bilirim.

Tez çalışmam esnasında bilimsel anlamda ve uzman görüşü sağlamada katkılarından dolayı Prof. Dr. Mehmet Ali ÖZDEMİR'e ve Doç. Dr. Nusret KOCA'ya şükranlarımı sunarım.

Çalışmamda bana her konuda yardımcı olan Arş. Gör. Dr. Koray KASAPOĞLU ve Arş. Gör. Abdullah GÖKDEMİR'e, sayısal haritaların hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen coğrafya bölümü öğrencileri Erdem GÜR ve Atalay KAVAK'a, arazi gezilerimde bana rehberlik eden ve hiçbir yardımdan çekinmeyen değerli Ayazini Köyü halkına teşekkür ederim.

Son olarak da tezim ve bugüne kadar başardığım her şeyin ortaya çıkmasında maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen sevgili aileme teşekkürlerimi sunarım.

Evren EKİZ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YEMİN METNİ	i
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	viii
TABLO VE ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
HARİTALAR DİZİNİ	xii
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ	xiii
KISALTMALAR DİZİNİ	xvi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1. JEOLJİK MİRAS VE JEOPARKLAR HAKKINDA	8
1.1. JEOLJİK MİRAS KAVRAMI.....	8
1.2. JEOPARK KAVRAMI.....	11
1.2.1. UNESCO Küresel Jeoparklar Ağı	12
1.2.2. Avrupa Jeoparklar Ağı	15
1.2.3. Jeoparklar Açısından Türkiye	19
1.3. JEOTURİZM KAVRAMI	21
1.4. FRİG VADİSİ.....	23

İKİNCİ BÖLÜM

AYAZINI KÖYÜ'NÜN COĞRAFİ ANALİZİ

1. ARAŞTIRMA SAHASININ YERİ VE SINIRLARI.....	27
---	----

2. ARAŞTIRMA SAHASININ JEOLJİK ÖZELLİKLERİ	28
3. ARAŞTIRMA SAHASININ JEOMORFOLOJİK ÖZELLİKLERİ.....	30
4. ARAŞTIRMA SAHASININ İKLİMİ VE BİTKİ ÖRTÜSÜ ÖZELLİKLERİ	33
5. ARAŞTIRMA SAHASININ BEŞERİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ ..	38
5.1. İHSANIYE İLÇESİ'NİN İDARİ YAPISI VE NÜFUS ÖZELLİKLERİ	38
5.2. İHSANIYE İLÇESİ'NİN EKONOMİK ÖZELLİKLERİ	41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AYAZINI KÖYÜ'NÜN SAHİP OLDUĞU DOĞAL VE KÜLTÜREL DEĞERLER

1. DOĞAL DEĞERLER	48
1.1. PERİBACALARI.....	48
1.2. KIRGIBAYIR (BADLANDS) TOPOGRAFYASI	54
1.3. VOLKANİK ANAKAYADA GELİŞMİŞ VADİLER.....	55
2. KÜLTÜREL DEĞERLER	56
2.1. KAYA YERLEŞMELERİ VE KAYA MEZARLARI.....	57
2.2. DİNİ YAPILAR.....	69
2.3. AYAZINI KÖYÜ'NÜN MİMARİ YAPISI VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ	86
3. SÜRDÜRÜLEBİLİR KORUMA VE KULLANIM AÇISINDAN AYAZINI KÖYÜ'NÜN DOĞAL VE KÜLTÜREL DEĞERLERİ	97

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AYAZINI KÖYÜNÜN JEOPARK POTANSİYELİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. JEOLJİ VE ALAN BAKIMINDAN AYAZINI KÖYÜ	103
1.1. ALAN.....	103
1.2. JEOLJİK KORUMA VE AYAZINI KÖYÜ	103

1.3. DOĞAL VE KÜLTÜREL MİRAS VE AYAZİNİ KÖYÜ	104
2. İDARİ YAPI VE AYAZİNİ KÖYÜ	105
3. BİLGİ VE ÇEVRE EĞİTİMİ VE AYAZİNİ KÖYÜ	106
4. JEOTURİZM VE AYAZİNİ KÖYÜ	107
5. SÜRDÜRÜLEBİLİR BÖLGESEL EKONOMİ VE AYAZİNİ KÖYÜ	110
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	111
KAYNAKÇA	115
EKLER	121
Ek 1: Digne Bildirgesi	121
EK 2: Madonie Bildirgesi	122

TABLO VE ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1. UNESCO Küresel Jeoparklar Ağı'na Üye Jeoparklar	13
Tablo 2. Avrupa Jeoparklar Ağı'na Üye Jeoparklar.....	17
Şekil 1. Afyonkarahisar'ın 59 Yıllık Ortalam, En Yüksek ve En Düşük Sıcaklık Değerleri.....	34
Şekil 2. Afyonkarahisar'ın Aylara Göre Yağış Ortalaması Değerleri (1954-2013) ..	34
Tablo 3. Afyonkarahisar İli'nin bazı iklim verileri (1954-2013)	35
Şekil 3. İhsaniye'nin 46 Yıllık Ortalam, En Yüksek ve En Düşük Sıcaklık Değerleri	35
Şekil 4. İhsaniye'nin Aylara Göre Yağış Ortalaması Değerleri (1951-1997)	36
Tablo 4. İhsaniye İlçesi'nin Bazı İklim Verileri (1951-1997).....	36
Tablo 5. İhsaniye İlçesi 1965-2014 Yılları Arası Nüfus Değişimi.....	40
Şekil 5. Ayazini Köyü 1965-2014 Yılları Arası Nüfus Değişimi.....	40
Şekil 6. Ayazini Köyü Nüfusunun Kadın-Erkek Bazında Öğrenim Durumu (2013)	41
Tablo 6. İhsaniye İlçesi'nde yetiştirilen Önemli Tarım Ürünleri (2014)	42
Tablo 7. Gazlıgöl Termal Turizm Merkezi Konaklama İmkânları	43
Tablo 8. Belediye Belgeli Gazlıgöl Kaplıcası Konaklama Tesisleri 2014 İstatistikleri	44
Tablo 9. UNESCO Ölçütlerine Göre Jeopark Başvuru Formu Ve Kategorileri	102
Tablo 10. Afyonkarahisar İl Geneli Toplam Oda Ve Yatak Sayısı (2014).....	108
Tablo 11. Afyonkarahisar Konaklama Tesisleri İstatistikleri (Gelen Turist Sayısı, 2014)	109

HARİTALAR DİZİNİ

	Sayfa
Harita 1. Avrupa Jeoparklar Ağı'na Üye Jeoparklar	18
Harita 2. Yeşil Atlas Dergisinin Yayınladığı Türkiye'nin Jeolojik Miras Alanları Haritası	20
Harita 3. Frig Vadisi Lokasyon Haritası	25
Harita 4. Ayazini Köyü Lokasyon Haritası	27
Harita 5. Araştırma Sahasının Genelleştirilmiş Jeoloji Haritası	30
Harita 6. Araştırma Sahasının Genelleştirilmiş Fiziki Haritası	32
Harita 7. Araştırma Sahasının Genelleştirilmiş Topografya Haritası	32
Harita 8. Ayazini Köyü'nde Doğal Ve Kültürel Değerlerin Dağılışı	86

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

	Sayfa
Foto 1. Erenler Tepesi Meşe Birliği (Quercu Unionem).....	38
Foto 2. Ayazini Göleti ve Sulama Sistemi (Bedesten Kayalıkları Çevresinde Yer Alan Tarım Arazileri).....	45
Foto 3. Patates Hasadı (Bedesten Kayalıkları Çevresinde Yer Alan Tarım Arazileri)	46
Foto 4. Çitlecibaşı Tepesi'nde İşletilmekte Olan Taş Ocağı	47
Foto 5. Deliktaş Tepeleri, Şapkalı Peribacası	50
Foto 6. Deliktaş Tepeleri (Başmakçıkayası Mevkii) Peribacaları	50
Foto 7. Değirmenönü Mevkii	51
Foto 8. Sıtmapınarı Mevkii.....	52
Foto 9. Sıtmapınarı Mevkii Şapkasız Peribacaları	52
Foto 10. Bedesten Kayalıkları Şapkasız Peribacaları	53
Foto 11. Avdalaz Kalesi Güneyinde Tüf üzerinde Gelişmiş Kırgıbayır (Badlands) (Ayazini Kuzeydoğusu)	54
Foto 12. İgnimbrit Örtüsü Üzerinde Gelişmiş Olan Avdalaz Deresi Vadisi (Ayazini Köyü Batısı)	55
Foto 13. İgnimbrit Örtüsü Üzerinde Gelişmiş Olan Sıtmapınarı Vadisi (Ayazini Köyü Kuzeydoğusu).....	56
Foto 14. Avdalaz (Metropolis) Kaya Yerleşimi	58
Foto 15. Avdalaz (Metropolis) Kaya Yerleşimi İkinci Kat Salon	58
Foto 16. Gemikaya Kaya Yerleşmeleri (Avdalaz Yerleşimi Güneybatısı)	59
Foto 17. Bozdağ Kaya Yerleşimi (Avdalaz Yerleşimi Doğusu)	60
Foto 18. Batı Kaya Yerleşimi Tünel Biçimli Oyma Merdiven	60
Foto 19. Avdalaz Kalesi	61

Foto 20. Sıtmapınarı Vadisi Kaya Yerleşmesi	62
Foto 21. Bedesten Kayalıkları, Kaya Yerleşimi	63
Foto 22. Nekropol ve Asri Mezarlık Alanı	64
Foto 23. Sütunlu Mezar Odası Giriş	65
Foto 24. Kemerli Mezar Odası Giriş	66
Foto 25. Aslanlı Mezar Odası Giriş	67
Foto 26. Aslanlı Kaya Mezar Odası Giriş	68
Foto 27. Aslanlı Kaya Mezar Odası İçerisinde Kaya Mezarı	68
Foto 28. Oyma Kilise.....	70
Foto 29. Oyma Kilise, Naos (İç Oda)	71
Foto 30. Nazlı Kilise, Yıkılan Apsis Yönünden Görünüm.....	72
Foto 31. Metropolis Kilisesi, Yıkılan Batı Yönünden Görünüm	73
Foto 32. Avdalaz Kilisesi, Güneybatıdan Görünüm.....	74
Foto 33. Yazılı Şapel	75
Foto 34. Meryem Ana Kilisesi, Güneybatıdan Görünüm.....	77
Foto 35. Yılanlı Şapel I Girişten İç Görünümü	78
Foto 36. Yılanlı Şapel II İç Görünümü	79
Foto 37. Mustafa Gümüşkanat Evi Kilisesi, Yıkılan Apsisten İç Görünüm	80
Foto 38. Ballık Mevkii Şapeli Güneybatıdan Görünüm	81
Foto 39. Karababa Türbesi	82
Foto 40. Karababa Türbesi İç Görünüm	82
Foto 41. Sarıkoçdede Türbesi	83
Foto 42. Sarıkoçdede Türbesi İç Görünüm.....	84
Foto 43. Kralkızı Yatırı.....	85
Foto 44. Ahır Olarak Kullanılan Bir Kaya Mekanı	87

Foto 45. Kaya Yerleşmeleri İle İç İç Geçmiş Evler	87
Foto 46. Leylek Kayası.....	88
Foto 47. Temele Oyulmuş Oturma Sekisi	89
Foto 48. Çoban Evi Olarak Kullanılmış Şapkasız Konik Peribacaları.....	90
Foto 49. Ayazini Köyü Mezarlığı.....	91
Foto 50. Ayazini Evleri.....	92
Foto 51. Ayazini Evleri Çatı Örtüsü	92
Foto 52. Bekir Ali DERE'ye Ait Evin Şöminesi.....	93
Foto 53. Ayazini Köyü Ekmek Fırını	94
Foto 54. Sıtmapınarı Mevkii Meşe Ağaçları ve Askerlik Taşları.....	95
Foto 55. Erenler Tepesi Siperden Görünüm	96
Foto 56. Erenler Tepesi Adak Ağacı	97
Foto 57. Ağıl Olarak Kullanılan Bir Kaya Yerleşimi (Değirmen Önü Mevkii).....	100
Foto 58. Oyma Kilise İçerisindeki Tahribat	100
Foto 59. Frig Vadisi Ultra Maratonu	101
Foto 60. Etkinlik Alanı (Avdalaz Kaya Yerleşimi Önü).....	107
Foto 61. Şefika Teyze Gözleme ve Katmer Evi	110

KISALTMALAR DİZİNİ

Bkz. : Bakınız

CBS : Coğrafi Bilgi Sistemleri

D. : Düşük

DPT : Devlet Planlama Teşkilatı

E. : En

EGN : European Geoparks Network-Avrupa Jeoparklar Ağı

FRİGKÜM : Frigya Kültürel Mirasını Koruma ve Kalkınma Birliği

GGN : Global Geoparks Network-Küresel Jeoparklar Ağı

GPS : Global Positioning System-Küresel Konumlama Sistemi; Küresel Konumlandırma Sistemi

JEMİRKO : Jeolojik Mirası Koruma Derneği

mm. : Milimetre

M.Ö. : Milattan Önce

MTA : Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü

Ort. : Ortalama

ProGeo : The European Association for the conservation of the Geological Heritage-Avrupa Jeolojik Mirası Koruma Derneği

S. : Sıcaklık

TUJEMAP : Türkiye Jeolojik Mirası Araştırma Projesi

TÜBİTAK : Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

UNESCO : United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization-Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu

Y. : Yüksek

GİRİŞ

Evrenin küçük bir üyesi olan Dünya 4.5 milyar yaşındadır. 3.8 milyar yıl önce ise ilkel bir mavi algde yaşam belirmiştir. Geçmişten günümüze kadar gelen bu süreçte Dünya'nın hem fiziki yapısında hem de üzerinde oluşan yaşam şekillerinde sayısız değişiklikler meydana gelmiştir (Saraç, Şen, İslamoğlu, Karaman, 2007).

Yeryüzü, yaratılıştan itibaren insanoğluna ev sahipliği yapmaktadır. Beslenme ve barınma ihtiyaçları ile başlayan insan doğa ilişkisi bilgi birikiminin giderek artması ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte doğaya üstünlük kurma yolunda ilerlemiştir. Özellikle sanayi inkılabı ve sonrasında yaşanan gelişmeler insanoğlunun doğa üzerinde daha fazla baskı kurmasına neden olmuştur. Hızlı nüfus artışı, üretim ve tüketim faaliyetlerindeki artış doğal kaynaklara olan talebi de arttırmıştır. Doğaya hâkim olmaya çalışan insanoğlu 4.5 milyar yıldır gelişen, olgunlaşan ve kendini yenileyen doğa üzerinde geri dönüşü olmayan tahribatlara yol açmıştır. Bu tahribatlar sonucunda 19. yüzyılda doğa koruma kavramı ortaya çıkmıştır (Tunçay, 2011). Doğal mirasın korunmasına yönelik ilk çalışma 1864 yılında ABD tarafından Yosemite vadisinin (Yellowstone Ulusal Parkı) ulusal park ilan edilmesiyle başlamıştır (Yılmaz, 1996).

Doğal mirası korumaya yönelik oluşturulan alanlara günümüzde yenileri eklenmiştir. Bunlardan birisi de jeoparklardır. Jeopark, Jeolojik Mirası Koruma Derneği (JEMİRKO) tarafından şu şekilde tanımlanmıştır: “*Aynı veya farklı türden jeositlerin topluca bulunduğu, yaya gezme mesafesinden küçük olmayan alandır*”(<http://www.jemirko.org.tr/>). Jeoparklar geçmişin izlerini barındıran kanıt niteliğindeki jeolojik-jeomorfolojik oluşumların ve kültürel değerlerin korunmasını, incelenmesini ve tanıtılmasını amaçlayan koruma alanlarıdır. Türkiye'nin sahip olduğu jeolojik miras alanları göz önüne alınırsa jeoparklar ile ilgili çalışmaların yapılması oldukça faydalı olacaktır.

Bu çalışmanın temel amacı, Frig Vadisi sınırları içerisinde yer alan Afyonkarahisar/İhsaniye İlçesi Ayazini Köyü'nün sahip olduğu doğal ve kültürel değerlerin tespiti ve jeopark potansiyeli açısından değerlendirilmesidir. Bu bağlamda

yapılan çalışmalar ile birlikte araştırma sahasının sürdürülebilirliği ve jeoturizme kazandırılması da diğer bir amaç olarak belirlenmiştir.

Doğal mirasın korunmasında jeoparklar ile birlikte gelen bazı yenilikler olmuştur. Jeolojik mirasın gündeme gelişi, jeolojik ve jeomorfolojik oluşumların korunma ve kullanılabilirliğini ortaya çıkarmıştır. Doğa koruma uygulamalarında kullanılan yasaklama ve insansızlaştırma yerine sürdürülebilir kullanımı savunur. Jeoparklar mevcut değerleri doğrultusunda bilimsel ve eğitim çalışmalarını sürdürmekle yükümlüdür (Gümüş, 2008).

Ayazini Köyü'nün jeopark potansiyelinin değerlendirilmesi ve bu değerlendirme sonucunda oluşturulabilecek bir jeopark ya da koruma alanı, doğal ve kültürel değerlerin korunmasını ve sürdürülebilir olarak kullanılmasını sağlayacaktır.

Oluşturulabilecek bir jeopark ya da koruma alanı Afyonkarahisar'da bulunan eğitim kurumları ve Afyon Kocatepe Üniversitesi'ne uygulamalı bir eğitim sahası kazandıracaktır.

Jeoparklar jeoturizm faaliyetlerinin yoğun olarak yapıldığı yerlerdir. Önemli bir termal turizm merkezi olan Afyonkarahisar, yapılan bu çalışma sayesinde termal turizme ek destinasyonlar kazanacaktır. Bu çalışma Afyonkarahisar'da jeoturizme olan farkındalığı ve katılımı sağlamada büyük bir önem arz etmektedir. Termal turizme katılan insanların dikkatlerinin jeoturizme çekilmesi, jeoturizmin geliştirilmesi ve termal turizm ile birlikte pazarlanmasını sağlayacaktır. Ülke turizmi açısından da alternatif turizm faaliyetlerinin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Çalışmanın problem durumu olarak, Ayazini Köyü'nün jeopark potansiyeli açısından UNESCO ölçütlerini karşılayıp karşılamadığı ve jeoturizme kazandırılması sorgulanmıştır. Türkiye jeolojik miras bakımından önemli alanlara sahiptir. Bu alanlardan birisi de araştırma sahasının da içerisinde yer aldığı Frig Vadisi'dir. Frig vadisi jeolojik-jeomorfolojik ve kültürel değerlerin bir arada bulunduğu önemli bir yer mirası alanıdır. Frig Vadisi sınırları içerisinde yer alan Ayazini Köyü peribacaları, kaya yerleşmeleri, kaya mezarları, jeomorfolojik oluşumlar ve kültürel değerleri ile önemli bir miras alanı oluşturmaktadır. Ayazini Köyü ve çevresine gereken yatırımların yapılmayışı ve amaç dışı kullanım nedeniyle bu değerlerden yeterince faydalanılamamaktadır.

Problem durumuna çözüm bulabilmek amacıyla şu alt problemlere çözüm aranmıştır:

1. Jeolojik miras ve jeoparklar;

- a) Jeoparklar ne zaman ve nasıl ortaya çıkmıştır?
- b) Uluslar arası jeopark örgütleri nelerdir?
- c) Dünyadaki başlıca jeoparklar nelerdir?

2. Jeolojik miras ve Türkiye'nin durumu;

- a) Türkiye'de jeoparkalar üzerine yapılan çalışmalar nelerdir?

3. Jeoturizmin yerel kalkınmadaki rolü nedir?

4. Ayazini köyü ve çevresinin fiziki ve beşeri çevre özellikleri;

- a) Araştırma sahasının jeolojik-jeomorfolojik özellikleri nelerdir?
- b) Araştırma sahasının iklim koşulları nasıldır?
- c) Araştırma sahasının sosyo-ekonomik yapısı nasıldır?

5. Ayazini Köyü'nde yer alan jeolojik-jeomorfolojik ve kültürel değerler;

- a) Araştırma sahasında yer alan jeolojik ve jeomorfolojik değerler nelerdir?
- b) Araştırma sahasında yer alan kültürel değerler nelerdir?
- c) Araştırma sahasının koruma durumu ve tehditler nelerdir?
- d) Araştırma sahasında geliştirilebilir değerler nelerdir?
- e) Geliştirilebilir değerlerin sahaya katkıları nelerdir?
- f) Sahanın jeopark olması için hangi çalışmalar yapılabilir?

Araştırmanın sınırlılıkları ise şu şekilde belirlenmiştir:

1- Araştırma belirli bir alanı ele alması bakımından sınırlıdır.

2- Araştırma belirli bir zaman aralığında yapılması bakımından sınırlıdır.

3- Araştırma sahayla ilgili UNESCO Küresel Jeoparklar Ağı'nca belirlenmiş araştırma başlıklarını irdeleme konusunda sınırlıdır.

Araştırma sürecinde, farklı dönemleri kapsayan toplam 8 arazi çalışması yapılmıştır. Bu bağlamda 14 gün arazide kalınmıştır. Yapılan arazi çalışmalarında

sahanın çeşitli noktalarında GPS ve Lazermetre cihazıyla çok sayıda koordinat ve topografya ölçümü yapılmıştır. Yine çalışma kapsamında sahada yaklaşık olarak 2000 adet fotoğraf çekilmiştir. Sahada bulunan doğal ve kültürel değerler hakkında köy halkı ile birebir röportajlar yapılmış ve köylülerin rehberliğinde çeşitli geziler düzenlenmiştir. Bu çalışmaların yanında araştırma konusu ve sahası ile ilgili çeşitli çalışmalar incelenmiştir. Son olarak da sahanın sosyo-ekonomik yapısı hakkında Türkiye İstatistik Kurumu, Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü istatistiklerinden faydalanılmış ve bu doğrultuda değerlendirmeler yapılmıştır.

Elde edilen veriler CBS (Coğrafi Bilgi Sistemleri) ortamında, ArcGIS yazılımının ArcGIS Map 10.2.1 arayüzü üzerine aktarılarak sayısallaştırılmış ve saha ile ilgili pek çok harita hazırlanmıştır. Haritaların hazırlanmasında Aster Gdem Topografik Verisetlerinden 10m. çözünürlüklü SYM ile birlikte arazi çalışmaları esnasında GPS ve Lazermetre materyalleri kullanılarak alınan evaluation point data (nokta yüksekliği verileri) kullanılmıştır. Ayrıca uydu görüntüleri de altlık olarak kullanılmış ve sahadan elde edilen GPS verileri ile birlikte haritalar da hazırlanmıştır. Tüm bu çalışmalar ile birlikte Ayazini Köyü'nün sahip olduğu doğal ve kültürel değerlerin tespiti ve jeopark potansiyelinin değerlendirilmesi yapılmıştır.

Yapılan literatür taraması sonucunda araştırma konusu ile benzerlik gösteren çalışmaların özetleri aşağıda sıralanmıştır:

ArDOS, M. 1978, "Afyonkarahisar Bölgesinin Jeomorfolojisi" adlı kitapta Afyonkarahisar ilinin jeomorfolojik etüdü yapılmıştır. Bölgede, Batı Toroslar'ın güneydoğudan gelip bir dirsek çizerek güneye doğru yöneldiği ve ortasında volkanik bir kütle olan Kumalar Dağı'nın bulunduğu anlatılmıştır. Sahanın oluşumu, gelişimi, jeomorfolojik özellikleri ve yapı unsurlarından bahsedilmiştir. Afyonkarahisar Ovası ve ilin diğer ovalarının morfolojik özellikleri kapsamlı bir şekilde anlatılmıştır. Sahadan geçen fay hatlarının bulunduğu bölgeler, uzandığı yönler ve çevresinde oluşturduğu morfolojik özellikler anlatılmıştır.

Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2001, "Afyonkarahisar Kütüğü" adlı çalışma iki ciltten oluşmaktadır. Birinci ciltte Afyonkarahisar ilinin genel coğrafi özellikleri, jeolojisi, bitki örtüsü özellikleri ile birlikte ilin tarihi ve mimari yapısı anlatılmıştır. İkinci ciltte ise Afyonkarahisar'da yaşamış önemli kişiler tanıtılmış, ilin kültürel

özellikleri ile birlikte günümüzdeki eğitim, sağlık, idari ve ekonomik özellikleri ve turizm potansiyeli anlatılmıştır.

Yılmaz, Ö. 2001, “Afyon’un Peribacaları” adlı makalede İhsaniye İlçe Merkezi ile Döğer ve Ayazini Köyü arasında kalan sahadaki peribacaları incelenmiştir. Sahanın genel jeolojik ve jeomorfolojik özellikleri anlatılmıştır. Peribacalarının gelişim gösterdiği alanların morfolojik özellikleri ile birlikte yapı unsurlarına değinilmiştir. Sahada bulunan peribacalarının oluşumu ile dağılışında etkili olan jeolojik özellikler, jeomorfolojik özellikler ve iklim özellikleri anlatılmıştır.

Kuşçu, M., Yıldız A. 2001, “Ayazini (Afyon) Tüflerinin Yapı Taşı Olarak Kullanılabilirliğinin Araştırılması” adlı bildiriye Ayazini Köyü’nde bulunan tüflerin yapı taşı olarak kullanılabilirliği incelenmiştir. Sahanın genel jeoloji özelliklerine değinilerek kayaç örnekleri üzerinde deneysel çalışmalar yapılmıştır. Ayazini Tüfü’nün renk ve görünüm, minerolojik ve petrografik özellikleri, kimyasal bileşimi, fiziko-mekanik özellikleri ve teknolojik özellikleri anlatılmıştır. Tüfün yapıların çeşitli alanlarında kullanılabilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Olca Uçkan, B. Y. 2007, “Frigya (Phrygia) Bölgesinde Bizans Dönemi Kaya Mimarisi” adlı kitapta Frigya bölgesinde bulunan Bizans dönemi kaya mimarisinin tanıtımı ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Sahanın Frig ve Bizans dönemi tarihi coğrafyasına değinilmiştir. Frigya bölgesinde bulunan Bizans kaya kiliseleri ayrı ayrı kapsamlı bir şekilde anlatılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda Frigya bölgesinin korunmasına yönelik öneriler sunulmuştur.

Gümüş, E. 2008, “Yeni Bir Doğa Koruma Kavramı; UNESCO Jeoparklar Çerçevesinde Çamlıdere (Ankara) Fosil Ormanı Fizibilite Çalışması” adlı yüksek lisans çalışmasında Çamlıdere İlçesi (Ankara) Pelitçik Köyü’nde bulunan fosil orman alanı Avrupa Jeoparklar Ağı jeopark ölçütleri bakımından değerlendirilmiştir. Çalışma içerisinde jeopark kavramı, Dünya ve Avrupa’da yer alan jeoparklara değinilmiştir. Çamlıdere Fosil Ormanı’nda bulunan fosillerin yoğunluğu, boyutları ve korunmuşluk durumları anlatılmıştır. Fosil Orman çevresinde jeoturizm, eğitim ve bilimsel amaçlı kullanılacak kırgıbayırlar, peri bacası benzeri erozyonal formlar

tespit edilmiş ve Çamlıdere Evleri'ne değinilmiştir. Yapılan araştırmada sahanın Avrupa Jeoparklar Ağı ölçütlerini karşıladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bozdağ, M. 2009, "Afyonkarahisar Frig Vadisi İhsaniye, Afyonkarahisar İli Frig Vadisi Kültür Envanteri" adlı kitapta Frig Vadisi Kültür ve Turizm Kuşağı Projesi kapsamında İhsaniye İlçesi'nin sahip olduğu doğal oluşumlar ile kültürel eserler incelenmiştir. Afyonkarahisar ilinin genel coğrafi özellikleri ve Frig Vadisi Kültür ve Turizm Kuşağı Projesi'ne değinilmiştir. İhsaniye İlçesi'nin sahip olduğu taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ayrı ayrı kapsamlı bir şekilde anlatılmıştır.

Özdemir, M. A., Şenkul, Ç. 2010, "Tüfler İçerisinde Geçen Hayatlar" adlı makalede, Frig Vadisi'ne has, tüften oluşan ve birer doğal miras özelliği taşıyan düzlükler, tepeler, vadiler, sırtlar, mağaralar ve peribacalarının oluşum ve gelişim özellikleri anlatılmaktadır. Ayrıca Frigler'den günümüze pek çok medeniyetin yaşadığı kültürel yapıların varlığı anlatılmıştır.

Akbulut, G., Ünsal, Ö. 2012, "Levent Vadisi'nin (Malatya) Jeopark ve Jeoturizm Potansiyeli" adlı bildiri Levent Vadisi'nin jeopark ve jeoturizm potansiyeli değerlendirilmiştir. Sahanın doğal ve beşeri özelliklerine değinilmiş ve sahada tespit edilen jeositler ile oluşturulan jeoyollar anlatılmıştır. Saha ÜNESCO Küresel Jeopark Ağı ölçütleri bakımından değerlendirilmiştir. Yapılan araştırma sonucunda sahada jeopark ve jeoturizm açısından geliştirilebilir değerler tespit edilmiştir.

Gürsoy, M. S., Güneş, S. G. 2014, "Jeoturizm ve Sürdürülebilirlik: Kızılcahamam-Çamlıdere Jeopark Örneği" adlı makalede, Kızılcahamam - Çamlıdere Jeoparkı örneğinde sürdürülebilir turizme yönelik uygulamaları değerlendirmektedir. Bu kapsamda, yerel ilgi gruplarının jeopark alanının yönetiminde sürdürülebilir turizm yaklaşımının önemi konusundaki görüşleri belirlenmiştir. Yapılan çalışma sonucunda, Kızılcahamam – Çamlıdere Jeoparkı'nda turizmin sürdürülebilirliği açısından; fiziki ve yasal koruma, yönetim, yetişmiş kalifiye eleman, sürdürülebilir finansal kaynak, yerel katılım ve eğitim konularında eksiklikler tespit edilmiştir.

Bu araştırmada geçen bazı kavramlar, aşağıdaki gibi tanımlanmışlardır:

Jeosit: “En geniş kapsamıyla, güncel veya eski herhangi bir jeolojik süreci, olayı veya özelliği ifade eden kaya, mineral, fosil topluluğu, yapı, istif, yer şekli veya arazi parçasıdır. Arkeolojik veya tarihi değeri olanlar ise kültürel jeosit’tir” (<http://www.jemirko.org.tr>).

Jeolojik Miras: “Önemli bilimsel veya görsel değeri olan, doğal veya insan eliyle yok olma tehdidi altındaki jeosittir”(<http://www.jemirko.org.tr/>).

Jeopark: “Aynı veya farklı türden jeositlerin topluca bulunduğu, yaya gezme mesafesinden küçük olmayan alandır” (<http://www.jemirko.org.tr/>). Jeolojik miras niteliği taşıyan doğal ve kültürel değerleri korumaya alan, eğitim ve bilimsel amaçlı kullanım ile birlikte yerel kalkınmayı da destekleyen sınırları belirlenmiş coğrafi alandır (Gümüş, 2008).

Jeoturizm: Jeosit ve jeolojik miras alanlarını görmek için yapılan gezilerdir.

Frig Vadisi: Frig Uygarlığı’nın Afyonkarahisar-Eskişehir-Kütahya illerinin birleştiği bölgede oluşturduğu özgün kültürel mirası ile birlikte bulunan doğal miras alanıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1. JEOLJİK MİRAS VE JEOPARKLAR HAKKINDA

1.1. JEOLJİK MİRAS KAVRAMI

Türkiye, oluşum ortamı, yaşları, yapısal ve litolojik özellikleri birbirinden farklı tektonik birliklere ait kayaçların yan yana ya da üst üste gelmesi sonucunda oluşmuştur. Oluşan bu jeolojik yapı milyonlarca yıl devam eden jeomorfolojik süreçlerin etkisiyle şekillenmiş, ender bulunan ya da görselliği ön planda olan doğal anıt niteliğindeki jeolojik miraslara dönüşmüştür (Acar, 2008).

Jeolojik miras; Dünya'nın jeolojik tarihine tanıklık etmiş, sahip olduğu görselliği sayesinde benzerlerinden ayrılabilen, jeolojik belge niteliği taşıyan, yeniden oluşturulamayacak ve yok olma tehlikesi bulunan doğal oluşumlardır. Bu oluşumlar, fosiller, mineraller, kristaller, süs taşları, madenler, mağaralar, peribacaları gibi jeomorfolojik oluşumlar ile kıyı ve kumullar gibi doğal anıtların tümünü kapsar (İnan, 2008)

Jeolojik miraslar, geçmişten günümüze ulaşmış jeolojik ve jeomorfolojik oluşumları barındırması sebebiyle dünya tarihini aydınlatmada önemli bir yere sahiptir. Yerkürenin jeolojik geçmişine ait kanıtlar bu oluşumların bünyelerine işlenmiş durumdadır. Tahrip edilmeleri veya yok edilmeleri durumunda dünya tarihine ait bir kaydın silinmesine sebep olacaktır. Bunun yanında sahip oldukları görsel ve estetik değerleri ile buldukları alana önemli bir turistik kaynak değer oluştururlar.

Jeolojik miras niteliğindeki yerler, bugün ve gelecekte yerküreyi anlamak, anlamlandırmak ve sahip oldukları doğal ve kültürel kaynak değerleri bakımından önemlidir. Bu bağlamda ilk çalışmalar 17 Ekim-21 Kasım tarihleri arasında Paris'te düzenlenen 17. UNESCO Genel Konferansı'nda 16 Kasım 1972 tarihinde kabul edilen "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme" ile

başlamıştır. Bu sözleşme sonucunda oluşturulan ve Dünya Miras Komitesi tarafından yönetilen Dünya Miras Listesi'nde 1007 Dünya Miras Alanı bulunmaktadır. Bu alanlardan 779'u kültürel, 197'si doğal ve 31'i karma (doğal ve kültürel) miraslardır. Türkiye 11 kültürel ve 2 karma olmak üzere 13 miras alanı ile bu listede yer almaktadır (<http://www.unesco.org.tr/>). Dünya Miras Listesi'nin kültürel yerlere, nesli tükenen hayvan ve bitki sahalarna ağırlık vermesi jeolojik miras öğelerine gereken önemin verilmediği sonucunu ortaya çıkarmıştır (Kazancı, 2001).

Jeolojik mirasın korunmasına yönelik ilk uluslar arası sempozyum 1991 yılında Fransa'nın Digne kentinde düzenlenmiştir. Bu sempozyumda "Yeryuvarının hakları için uluslara arası çağrı" isimli bir bildiri yayınlanmış olup sonraki yıllarda "Digne Bildirgesi" (**Bkz. Ek: 1**) olarak anılmıştır. Yine bu sempozyumda jeolojik mirası korumak için Avrupa Birliği (ProGeo) oluşturulmuştur (Kazancı, 2001). 1996, 2000 ve 2002' de yapılan toplantılar ile birlikte kapsam Dünya çapında genişletilerek "Dünya Jeolojik Miras Listesi" adlı UNESCO projesi hayata geçirilmiştir. (İnan, 2008).

Türkiye'de doğa koruma çalışmaları 1956 yılında çıkarılan 6831 sayılı Orman Kanunu'na eklenen "Milli Parklar" maddesiyle birlikte başlamıştır. Bu maddeyle birlikte doğal anıtların korunması gerekliliği resmîyet kazanmıştır. Jeolojik miras çalışmaları ise 1970'li yıllarda can bulmaya başlamıştır. Yapılan çalışmaların bir kısmı Yeryuvarı ve İnsan dergisinde yayınlanmıştır. En önemli gelişme ise 1977 yılında Türkiye Jeoloji Kurumu tarafından düzenlenen 31. Türkiye Jeolojisi Bilimsel Kurultayı içerisinde geçen Doğal Anıtlar Paneli'dir ve Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü tarafından kitap haline getirilmiştir (Kazancı, 2001).

1983 yılında Milli Parklar Kanunu'nun Orman Kanunu'ndan ayrılmasıyla birlikte koruma çalışmaları daha geniş yasal dayanak bulmuştur (<http://www.milliparklar.gov.tr/>).

Ankara Üniversitesi'nde öğrenci topluluğu olarak başlayan ve 2000 yılında dernek halini alan JEMİRKO (Jeolojik Mirası Koruma Derneği) Türkiye'de jeolojik miras öğelerinin araştırılması, korunması, tanıtılması ve geleceğe aktarılması çalışmalarına başlamıştır (Kazancı, 2001). JEMİRKO tarafından yapılan çalışmalar ile birlikte Türkiye'nin ilk jeolojik miras envanteri hazırlanmış ve çalışmalara devam

edilmektedir (Kazancı ve Şaroğlu, 2007). 2008-2009 yıllarında Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel M¼d¼rl¼đ¼, Ankara Üniversitesi, T¼rkiye Bilimsel ve Araştırma Kurumu, Maden Tetkik ve Arama Genel M¼d¼rl¼đ¼ ve Jeolojik Mirası Koruma Derneği ortak projesi kapsamında milli parklarda jeosit belirleme ve jeolojik miras çalışmaları yapılmış ve yapılan çalışmalar yayınlanmıştır (M¼lazımođlu ve İnaner, 2010).

JEMİRKO, UNESCO-TR'nin genel kurul yesi, Avrupa Jeolojik Mirası Koruma Derneği (ProGeo)'nun T¼rkiye temsilcisidir. Ayrıca G¼neydođu Avrupa ProGeo alışma grubuna dahildir (M¼lazımođlu ve İnaner, 2010).

Maden Tetkik ve Arama Genel M¼d¼rl¼đ¼ 2003 yılı itibariyle T¼rkiye Jeolojik Mirası Araştırma Projesi (TUJEMAP) kapsamında jeolojik miras çalışmalarına başlamıştır (<http://www.mta.gov.tr/>). Bu alışmalar ile jeolojik miras ögelerinin tespiti, tanımlanması ve ulusal kaynak potansiyelinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

2003 yılından g¼n¼m¼ze s¼rmekte olan T¼rkiye'nin Jeolojik Miras Alanları ve Bu Alanların Koruma Kullanım Kriterlerinin Belirlenmesi Projesi ile doğa koruma bilincinin yaygınlaştırılması, jeolojik mirasın yok olma tehlikesinin önlenmesi ve turizm gelirlerinin arttırılması ile ülke ekonomisine katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda 2007 yılında Jeolojik Miras Ulusal Envanteri Protokol¼ Maden Tetkik ve Arama Genel M¼d¼rl¼đ¼, Doğa ve evre Derneği ile Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel M¼d¼rl¼đ¼ tarafından ortaklaşa olarak imzalanmıştır. Bu protokol ile Jeolojik Koruma ve Jeolojik Miras alışmalarının T¼rkiye genelinde yaygınlaştırılması, uluslar arası stat¼lere paralel koruma uygulamalarının altyapısının olgunlaştırılması planlanmaktadır (G¼rler; Uğuz ve ztan, 2009).

Maden Tetkik ve Arama Genel M¼d¼rl¼đ¼ TUJEMAP kapsamında yapılan çalışmalar sonucunda jeolojik miras alanı olabilecek potansiyele sahip 367 adet öneri alanına ait envanter bilgilerini Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ortamında veri tabanına aktarmaya başlamış ve bug¼n itibariyle neredeyse tamamlamıştır (<http://www.mta.gov.tr/>).

1.2. JEOPARK KAVRAMI

Jeoparkalar, yerkürenin geçmişine ait doğal, kültürel ya da bilimsel açıdan değerli aynı veya farklı türden jeositlerin topluca bulunduğu, yaya gezme mesafesinden küçük olmayan, idaresi kurulmuş ziyarete açık doğa koruma, araştırma, eğitim ve jeoturizm alanıdır (Kazancı, 2010). Akbulut ve Ünsal (2012:535) jeoparkı “*doğal ve kültürel kaynakların korunmasını içeren bir coğrafik alanda nadir, estetik, bilimsel ve ekonomik değer oluşturan jeolojik ve jeomorfolojik mirasın topluca bulunduğu doğal alanlar*” olarak tanımlamıştır. Sırasıyla jeoloji ve coğrafya bilim insanlarının yapmış olduğu tanımlar sonucunda ulaşılan ortak nokta doğa koruma, bilimsel ve ekonomik değer olmuştur.

Tüm Dünyada jeoparkların üç önemli fonksiyonu olduğu kabul edilmiştir. Bunlar:

- Eğitim fonksiyonu; topluma doğa ve doğa koruma bilinci aşlamak, yerküre hakkında bilgi vermek ve yerbilimlerinin gündelik yaşama olan katkıları hakkında bilgi sağlamak.
- Koruma fonksiyonu; jeosit ve jeolojik miras öğelerini korumak, gelecek nesillere aktarmak ve onların faydalanmalarını sağlamak.
- Ekonomik katkı fonksiyonu; ziyaretçi sayısı ve ziyaret standartlarını arttırmak, jeoturizm faaliyetleri ile birlikte hizmet karşılığını almak (<http://www.turkjeopark.org/>).

Yılmaz (2002) jeoparkların sahip olması gereken özellikleri şu şekilde sıralamıştır:

- Jeoturizm faaliyetleri ile birlikte yerel kalkınmayı sağlayacak kadar geniş bir alana sahip olmalıdır.
- Ender bulunan, kanıt niteliği taşıyan ve estetik değere sahip jeolojik miras alanlarını kapsamalıdır. Bunun yanında kültürel değeri olan öğeler de jeoparkların önemli bir unsuru olmalıdır.
- Jeoparkı gezmeye gelecek ziyaretçiler için jeoparkı tanıtan broşürler, panolar, gezi güzergâhları ve parkurlar hazırlanmalıdır.

- Yerel yönetim jeoparkı yöneterek sürdürülebilir kalkınma politikaları uygulamalıdır. Yöre halkı bu politikalara dâhil edilmelidir. Bölgeye has ürünlerin pazarlanmasıyla birlikte yeni iş imkânlarının sağlanması, kaliteli bir yaşam ve yerel kimlik güçlendirilmelidir.

Sonuç olarak bir jeopark alanı oluşturulurken şu üç amaç dikkate alınmalıdır:

1. Toplumun yerbilimi ve çevre konularında eğitimi,
2. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması,
3. Jeolojik mirasın gelecek nesiller için korunması.

Bir sahanın jeopark olabilmesi için Avrupa Jeoparklar Ağı ya da UNESCO Küresel Jeoparklar Ağı'nın üyelik kriterlerini yerine getirmesi gerekmektedir. Bu bağlamda başvuru dosyası hazırlayarak üyelik sürecini başlatmalıdır. Jeopark statüsü dünya çapında geçerliliği olan bir sertifikadır. Avrupa Jeoparklar Ağı ve UNESCO Küresel Jeoparklar Ağı'na bağlı bağımsız bir uzman heyetin incelemesi sonucunda geçici bir süreyle verilir. İki kuruluşun denetiminden geçip onay almayan ya da geçmeyen herhangi bir sahanın kendisini jeopark ilan etmesinin geçerliliği bulunmamaktadır (Gümüş, 2012).

Jeolojik mirasların korunmasına yönelik ilk jeopark 1990'lı yıllarda ilan edilmiştir. Bu jeopark Güney Alpler'de yer alan birçok fosil türü ile birlikte ilginç kayalar barındıran ve Avrupa'nın en büyük açık hava müzesi kabul edilen Fransa'nın "Haute-provence Jeolojik Rezervi"dir (McKeever & Zouros, 2005).

1.2.1. UNESCO Küresel Jeoparklar Ağı

UNESCO bünyesinde bulunan önemli projelerden biriside "Jeopark Programı"dır. Koruma, kullanma ve sürdürülebilir kalkınma ilkelerine model oluşturması sebebiyle, program bünyesinde üye ülkelerde jeoparkların kurulması tavsiye edilmektedir (<http://www.unesco.org.tr/>). Bu bağlamda çeşitli çalışmalar yapılmış özellikle UNESCO Yer Bilimleri Bölümü jeopark ve küresel jeopark ağı oluşturmaya çalışmıştır (<http://www.europeangeparks.org/>).

Yapılan çalışmalar doğrultusunda 2004 yılında Pekin’de (Çin) düzenlenen İlk Uluslar Arası Jeopark Konferansı’nda UNESCO tarafından Küresel Ulusal Jeopark Ağı kurulmuştur. 2004 yılında Petralia Sottana’da (İtalya) düzenlenen 5. Avrupa Jeoparklar Kongresi’nde UNESCO ve Avrupa Jeoparklar Ağı arasında Madonia Bildirgesi (**Bkz. Ek: 2**) vasıtasıyla bir anlaşmaya varılmıştır. Bu bağlamda Avrupa Kıtası’nda yer alan ve Küresel Ulusal Jeopark Ağı’na üye olmak isteyen Avrupa jeoparkları başvurularını Avrupa Jeoparklar Ağı’na yapmalıdır (<http://www.europeangeoparks.org/>).

2004 yılında kurulan UNESCO Küresel Jeoparklar Ağı’na 2014 yılı itibariyle 34 farklı ülkeden 111 adet jeopark üye olarak kayıt yaptırmıştır (**Bkz. Tablo 1**).

Tablo 1. UNESCO Küresel Jeoparklar Ağı’na Üye Jeoparklar

ÜLKELER	UNESCO KÜRESEL JEOPARKLAR AĞINA ÜYE JEOPARKLAR	
Avusturya	❖ Nature Park Eisenwurzen ❖ Carnic Alps Geopark	❖ Ore of the Alps Global Geopark
Brezilya	❖ Araripe Geopark	
Kanada	❖ Stonehammer Geopark	❖ Tumbler Ridge Global Geopark
Çin	❖ Alxa Desert Geopark ❖ Danxiashan Geopark ❖ Fangshan Geopark ❖ Funiushan Geopark ❖ Hexigten Geopark ❖ Huangshan Geopark ❖ Jingpohu Geopark ❖ Leye-Fengshan Geopark ❖ Longhushan Geopark ❖ Leiqiong Geopark ❖ Lushan Geopark ❖ Ningde Geopark ❖ Qinling Geopark ❖ Songshan Geopark ❖ Stone Forest Geopark (Shilin Geopark) ❖ Taining Geopark	❖ Taishan Geopark ❖ Wangwushan-Daimeishan Geopark ❖ Wudalianchi Geopark ❖ Xingwen Geopark ❖ Yuntaishan Geopark ❖ Yandangshan Geopark ❖ Zhangjiajie Sandstone Peak ❖ Forest Geopark ❖ Zigong Geopark ❖ Tianzhushan Geopark ❖ Hongkong Geopark ❖ Sanqingshan Geopark ❖ Yanqing Geopark ❖ Shennongjia Geopark ❖ Mount Kunlun Geopark ❖ Dali Mount Cangshan Geopark
Hırvatistan	❖ Papuk Geopark	
Çek Cumhuriyeti	❖ Bohemian Paradise Geopark	

Danimarka	❖ Odsherred Global Geopark	
Finlandiya	❖ Rokua Geopark	
Fransa	❖ Park Naturel Régional du Luberon ❖ Reserve Géologique de Haute Provence ❖ Bauges Geopark	❖ Chablais Geopark ❖ Monts d'Ardèche Global Geopark
Almanya	❖ Geopark Bergstrasse - Odenwald ❖ Geopark Harz Braunschweiger Land Ostfalen ❖ Geopark Swabian Albs	❖ Nature park Terra Vita ❖ Vulkaneifel Geopark
Almanya-Polonya	❖ Muskau Arch Geopark	
Yunanistan	❖ Chelmos-Vouraikos Geopark ❖ Petrified Forest of Lesvos	❖ Psiloritis Natural Park ❖ Vikos-Aoos Geopark
Macaristan	❖ Bakony-Balaton Global Geopark	
Macaristan-Slovakya	❖ Novohrad-Nograd geopark	
İzlanda	❖ Katla Geopark	
Endonezya	❖ Batur Global Geopark	
İrlanda Cumhuriyeti-Kuzey İrlanda	❖ Marble Arch Caves & Cuilcagh Mountain Park	
İrlanda Cumhuriyeti	❖ Copper Coast Geopark	❖ Burren and Cliffs of Moher Geopark
İtalya	❖ Rocca Di Cerere Geopark ❖ Adamello Brenta Geopark ❖ Parco del Beigua ❖ Madonie Natural Park ❖ Geological and Mining Park of Sardinia	❖ Parco Nazionale del Cilento e Vallo di Diano ❖ Tuscan Mining Park ❖ Apuan Alps Geopark ❖ Sesia - Val Grande Geopark
Japonya	❖ Toya Caldera and Usu Volcano Geopark ❖ Itoigawa Geopark ❖ Unzen Volcanic Geopark ❖ San'in Kaigan Geopark	❖ Muroto Geopark ❖ Oki island Geopark ❖ Aso Global Geopark
Kore	❖ Jeju Island Geopark	
Malezya	❖ Langkawi Geopark	
Fas	❖ M'Goun Global Geopark	
Hollanda	❖ Hondsrug Geopark	
Norveç	❖ Gea-Norvegica Geopark	❖ Magma Geopark

Portekiz	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Arouca Geopark ❖ Naturtejo Geopark 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Azores Geopark ❖ Lands of Knights Global Geopark
Romanya	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Hateg Country Dinosaur Geopark 	
Slovenya	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Idrija Geopark 	
Slovenya-Avusturya	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Karavanke/Karawanken Geopark 	
İspanya	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Cabo de Gata-Níjar Geopark ❖ Maestrazgo Cultural Park ❖ Sobrarbe Geopark ❖ Subeticas Geopark ❖ Basque Coast Geopark 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Villuercas Ibores Jara Geopark ❖ Sierra Norte di Sevilla, Andalusia ❖ Central Catalonia Geopark ❖ El Hierro Global Geopark(Canary Islands Autonomous Region) ❖ Molina and Alto Tajo Global Geopark
Türkiye	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Kula Volcanic Geopark 	
Birleşik Krallık	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Geopark Shetland ❖ Geo Mon Geopark - Wales ❖ Forest Fawr Geopark – Wales 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ North Pennines AONB Geopark ❖ North West Highlands – Scotland ❖ English Riviera Geopark
Uruguay	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Grutas del Palacio Geopark 	
Vietnam	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Dong Van Karst Plateau Geopark 	

Kaynak: <http://www.globalgeopark.org/>

1.2.2. Avrupa Jeoparklar Ağı

Jeoparkları bir araya getirerek bir ağ oluşturma fikri, Guy Martini (Fransa) ve Nickolas Zouros (Yunanistan) tarafından 1997’de düzenlenen Uluslar Arası Jeoloji Kongresi’nde ortaya atılmıştır (Frey, 2001). Fransa’nın “Haute-provence Jeolojik Rezervi” ile başlayan jeopark çalışmalarını Almanya, Yunanistan ve İspanya takip etmiştir. Yapılan çalışmalar sonucu 2000 yılında Reserve Géologique de Haute Provence/Fransa, Vulkaneifel European Geopark/Almanya, Petrified Forest of Lesvos/Yunanistan ve Maestrazgo Cultural Park/İspanya jeoparkları önderliğinde Avrupa Jeoparklar Ağı kurulmuştur. 2001 yılında ise UNESCO Yer Bilimleri Bölümü ile Avrupa Jeoparklar Ağı arasında işbirliği anlaşması imzalanmıştır. (Zouros ve Ramsey, 2007).

5 Haziran 2000 tarihinde Lesvos’da (Yunanistan) Avrupa Jeoparklar Ağı tüzüğü kurucu 4 üye tarafından imzalanmıştır. Avrupa Jeoparklar Ağı’na üye olmak

isteyen her bölge bu tüzüğü imzalayarak kabul etmek zorundadır. Üyelerin kabul etmekle yükümlü oldukları tüzük kuralları ise şu şekilde sıralanmıştır:

1. Avrupa jeoparkı, belirli bir jeolojik miras ile sürdürülebilir yerel kalkınma stratejisi içeren bir bölgedir. Bu bölge açıkça belirlenmiş sınırlara ve yerel kalkınma için yeterli büyüklükte bir alana sahip olmalıdır. Avrupa jeoparkı, bilimsel, eğitsel ender veya görsel nitelikte belirli sayıda jeolojik alan içermelidir. Avrupa jeoparkında bulunan alanların çoğunluğu jeolojik mirasın bir parçası olmalıdır bunun yanında bu alanlar arkeolojik, ekolojik, tarihi veya kültürel alanlar olabilir.
2. Avrupa Jeopark alanları belirli bir ağa bağlı olmalıdır ve bu ağın yönetim ve koruma imkânlarından faydalanmak zorundadırlar. Avrupa jeoparkı, bölgesinde koruma, geliştirme ve sürdürülebilir kalkınma politikalarını mümkün kılan şeffaf bir yönetime sahip olmalıdır. Bir jeoparkta jeolojik unsurların bozulması ya da satışı yapılamaz.
3. Bir Avrupa jeoparkı sahip olduğu jeolojik mirası ve jeoturizmi geliştirerek bölgenin ekonomik gelişmesinde aktif rol oynar. Bir Avrupa Jeoparkı, sakinlerinin yaşam şartlarına ve çevreye katkıda bulunmak suretiyle sahada doğrudan bir etkiye sahiptir. Buradaki amaç bölge halkının kültürel miras değerlerinin geri kazanımında ve bölge kültürünü yeniden canlandırmada aktif olarak katılmalarını sağlamaktır.
4. Bir Avrupa jeoparkı jeolojik mirası korumak için yöntemler geliştirir.
5. Bir Avrupa jeoparkı, doğal çevrenin geliştirilmesi, sürdürülebilir kalkınma politikaları, yer bilimlerinin çeşitli dallarında araştırma ve geliştirme ile birlikte doğa eğitimini desteklemek zorundadır.
6. Bir Avrupa jeoparkı ağın yapısını ve uyumunu sağlamak için Avrupa Jeoparklar Ağı üyeleri ile birlikte çalışmalıdır. Diğer ağ üyeleri ile birlikte jeolojik miras ile bağlantılı yeni ürünlerin üretimini desteklemek için yerel girişimlerle beraber çalışmalıdır (<http://www.europeangeparks.org/>).

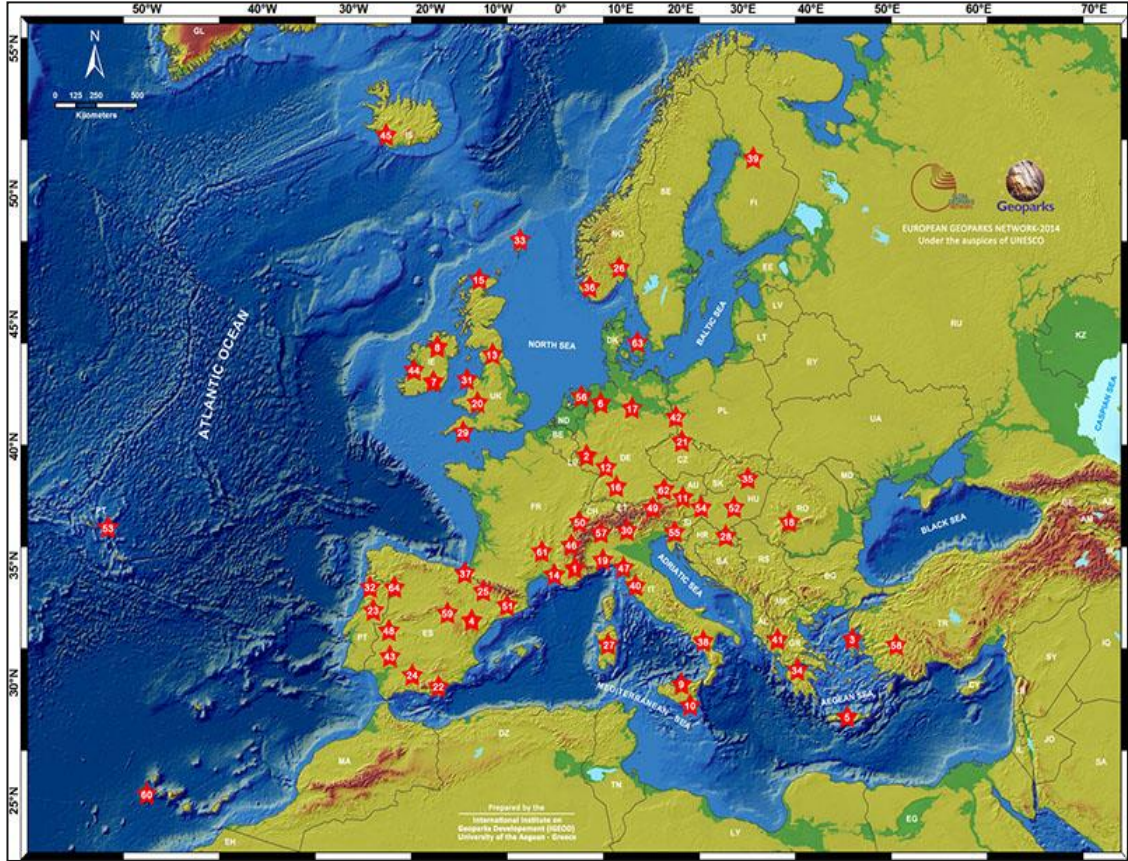
2014 yılı itibariyle Avrupa Jeoparklar Ağı 22 farklı ülkeden 64 adet jeoparktan oluşmaktadır (**Bkz. Tablo 2 ve Harita 1**).

Tablo 2. Avrupa Jeoparklar Ağı'na Üye Jeoparklar

AVRUPA JEOPARKLAR AĞINA ÜYE JEOPARKLAR			
Fransa	1.Reserve Geologique de Haute-Provence	İskoçya	33.Geopark Shetland
Almanya	2.Vulkaneifel Geopark	Yunanistan	34.Chelmos – Vouraikos Geopark
Yunanistan	3.Lesvos Geopark	Macaristan-Slovakya	35.Novohrad – Nograd Geopark
İspanya	4.Parque Cultural del Maestrazgo	Norveç	36.Magma Geopark
Yunanistan	5.Psiloritis Natural Park	İspanya	37.Basque Coast Geopark
Almanya	6.Natur- und Geopark TERRA.vita	İtalya	38.Parco Nazionale del Cilento e Vallo di Diano
İrlanda	7.Copper Coast Geopark	Finlandiya	39.Rokua Geopark
İrlanda	8.Marble Arch Caves Global Geopark	İtalya	40.Tuscan Mining Park
İtalya	9.Madonie Geopark	Yunanistan	41.Vikos – Aaos Geopark
İtalya	10.Rocca di Cerere Geopark	Almanya-Polonya	42.Muskau Arch Geopark
Avusturya	11.Nature Park Steirische Eisenwurzen	İspanya	43.Sierra Norte de Sevilla Natural Park
Almanya	12.Bergstrasse-Odenwald Geopark	İrlanda	44.Burren and Cliffs of Moher
Birleşik Krallık	13.North Pennines AONB European Geopark	İzlanda	45.Katla Geopark
Fransa	14.Luberon, Parc Naturel Regional	Fransa	46.Massif des Bauges Geopark
İskoçya	15.North West Highlands Geopark	İtalya	47.Apuan Alps
Almanya	16.Swabian Albs Geopark	İspanya	48.Villuercas-Ibores-Jara
Almanya	17.Geopark Harz . Braunschweiger Land. Ostfalen	Avusturya	49.Carnic Alps Geopark
Romanya	18.Hateg Country Dinosaurs Geopark	Fransa	50.Chablais Geopark
İtalya	19.Parco Del Beigua	İspanya	51.Cenral catalunya geopark
Birleşik Krallık	20.Fforest Fawr Geopark	Macaristan	52.Bakony-Balaton Geopark
Çek Cumhuriyeti	21.Bohemian Paradise	Portekiz	53.Azores Geopark
İspanya	22.Cabo de Gata – Nijar Natural Park	Slovenya-Avusturya	54.Karavanke/Karawanken
Portekiz	23.Naturtejo Geopark	Slovenya	55.Idrija Geopark
İspanya	24.Subbeticas Geopark	Hollanda	56.Hondsrug Geopark

İspanya	25.Sobrarbe Geopark	İtalya	57.Sesia-Val Grande Geopark
Norveç	26.Gea Norvegica Geopark	Türkiye	58.Kula Geopark
İtalya	27.Geological, Mining Park of Sardinia	İspanya	59.Molina and Alto Tajo Geopark
Hırvatistan	28.Papuk Geopark	İspanya	60.El Hierro
Birleşik Krallık	29.English Riviera Geopark	Fransa	61.Monts d'Ardeche
İtalya	30.Parco Naturale Adamello Brenta	Avusturya	62.Ertz der Alpen
Galler	31.GeoMôn GeoPark	Danimarka	63.Odsherred
Portekiz	32.Arouca Geopark	Portekiz	64.Teras de Cavaleiros

Kaynak: <http://www.europeangeoparks.org/>

Harita 1. Avrupa Jeoparklar Ağı'na Üye Jeoparklar

Kaynak: <http://www.europeangeoparks.org/>

Avrupa Jeoparklar Ağı yönetim merkezi Haute-provence Jeolojik Rezervi Fransa'da yer alır. Avrupa Jeoparklar Ağı iki birimden oluşur. Danışma Kurulu

gelişme ve genişleme konusunda tavsiye verirken, Koordinasyon Kurulu ağ işletimi ve yönetiminden sorumludur (<http://www.europeangeparks.org/>).

1.2.3. Jeoparklar Açısından Türkiye

Jeolojik ve jeomorfolojik oluşumlar açısından zengin olan Türkiye önemli bir jeopark potansiyeli taşımaktadır. Bu potansiyelin ortaya çıkmasını sağlayan sebepler ise şöyle sıralanabilir:

1. Türkiye'nin jeolojik açıdan genç bir ülke oluşu jeolojik ve jeomorfolojik oluşumların geniş bir yüzeye (780 043 km²) yayılmasını sağlamıştır.
2. Türkiye Avrasya, Afrika ve Arap plakalarının çarpışma sahasında bulunmasından dolayı karmaşık bir jeolojik yapıya sahiptir.
3. Prekambriyen'den Kuvaterner'e, kristalin metamorfik masiflerden evaporit depolarına (Tuz Gölü) çok farklı stratigrafik izler taşır.
4. Erciyes Dağı, Hasan Dağı, Nemrut Dağı, Ağrı Dağı gibi Neojen-Kuvaterner yaşlı karasal volkanizmasına ait (volkan konileri, maarlar, kalderalar vb.) oluşumlar yer alır.
5. Türkiye, arızalı bir topografyaya sahip olduğu için jeolojik yapılar birçok yerde çok iyi yüzlek verirler.
6. Alp-Himalaya kuşağında yer alan Toroslar boyunca birçok tektonik yapı (antiklinal, senklinal, kıvrımlı yapılar vb) görülebilir. Bu sahada bir kısmı prehistorik çağlarda kullanılmış binden fazla mağara keşfedilmiştir. Bunlardan 300 tanesinin uzunluğu 1 km'den fazladır.
7. Türkiye tektonik açıdan oldukça aktiftir. KAF ve DAF dünyanın en uzun ikinci ve üçüncü fay hatları Türkiye'de yer almaktadır. Bu bağlamda sıkışma-gerilme ve faylara ait birçok örnek bulunur.
8. Ortalama yükseltinin fazla olması sebebiyle Doğu ve Güneydoğu Anadolu binden fazla kanyona ev sahipliği yapmaktadır. Fakat bu kanyonların çok az bir kısmı incelenmiştir.(Yılmaz, 2002).

JEMİRKO'nun yapmış olduğu çalışmalar sonucunda Türkiye'nin önemli jeosit alanları tespit edilmiştir. Tespit edilen bu alanlar Avrupa Jeolojik Mirası

Koruma Derneği'nin (ProGEO) oluşturduğu listede yer almıştır (Kazancı, Şaroğlu, Doğan ve Mülazımoğlu, 2012).

Sahip olunan potansiyele rağmen hem jeopark hem de jeoturizm gelişim aşamasında olan kavramlardır. Günümüz itibariyle Türkiye'de yasal bir zemine oturtulmamasına rağmen Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, valilikler, yerel yönetimler, Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü, üniversiteler ve doğayı korumayı amaçlayan sivil organizasyonlar ile birlikte birçok kurum ve kuruluş jeolojik-jeomorfolojik mirasın korunması ve tanıtılması için çalışmaktadır (Akbulut, 2014). Özellikle Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü ve JEMİRKO jeolojik mirasın korunması, jeositlerin tespiti ve jeopark projeleri yürütmektedir. Ayrıca bağımsız araştırmacılar tarafından jeolojik miras ve jeoparklar üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır (Bkz. Harita 2).

Harita 2. Yeşil Atlas Dergisinin Yayınladığı Türkiye'nin Jeolojik Miras Alanları Haritası

Kaynak: Güngör 2003: 47'den değiştirilerek

Yapılan çalışmalar sonucunda jeopark alanları ve öneri jeopark alanları ortaya çıkmıştır. Nemrut Volkanı ve Van Gölü Jeoparkı, Tuz Gölü Jeoparkı, Kapadokya Jeoparkı, Karapınar Jeoparkı, Narman Mutluluk Vadisi Jeoparkı, Pamukkale Traverten Jeoparkı, Mut Jeoparkı ve Levent Vadisi Jeoparkı öneri jeopark alanlarını oluşturmaktadır (<http://www.turkjeopark.org/>; Akbulut, 2014).

2006-2009 yılları arasında TÜBİTAK tarafından desteklenen Ankara Üniversitesi ve JEMİRKO öncülüğünde, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü ve Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü ortaklığı ile “Orta Anadolu'daki Milli Parklar ve Yakın Civarındaki Jeosit ve Jeomiras Ögelerinin Belirlenmesi ve Değerlendirilmesi” projesi uygulanmıştır. 2008 yılında “Kızılcahamam-Çamlıdere Jeopark ve Jeoturizm Projesi” geliştirilmiştir. Proje kapsamında Ankara Valiliği, Ankara Üniversitesi, Kızılcahamam Belediyesi, Kızılcahamam Kaymakamlığı ve JEMİRKO ile ortak çalışmalar yapılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucu 16 Temmuz 2010'da Türkiye'nin ilk jeoparkı olan Kızılcahamam-Çamlıdere Jeoparkı ziyarete açılmıştır (Boyraz ve Yedek, 2012).

2011 yılında Kula Belediyesi bünyesinde ve jeopark uzmanı Dr. Erdal GÜMÜŞ koordinatörlüğünde “Kula Jeoparkı Avrupa Jeoparklar Ağı Başvuru Eylem Planı 2012” hayata geçirilmiştir. 2012 yılında Avrupa ve UNESCO Jeoparklar Ağı'na Türkiye'nin ilk resmi başvurusu yapılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucu 4 Eylül 2013'te Kula Jeoparkı Türkiye'nin ilk ve tek Avrupa ve UNESCO Jeoparklar Ağı üyesi ilan edilmiştir (<http://www.geoparkula.com/>).

1.3. JEOTURİZM KAVRAMI

Turizm en basit tanımıyla dinlenmek ve tatil yapmak için seyahate çıkmaktır (Özgüç, 2007). Turizmin başlangıcı tekerleğin icadına dayandırılmaktadır. Turizmin temelinde bulunan mekân değiştirme ve hareket bu buluş sayesinde çok daha kolay olmuştur (Doğanay ve Zaman, 2013).

Tarihi gelişim açısından turizm iki döneme ayrılarak incelenebilir. Birinci dönem modern turizm çağı, kimilerine göre Sanayi Devrimi sonrası, kimilerine göre ise II. Dünya Savaşı sonrası ve halen devam eden süreçtir. İkinci dönem ise

uzmanlaşmadan yoksun faaliyetlerin yapıldığı Sanayi Devrimi öncesi süreçtir (Doğanay ve Zaman, 2013).

II. Dünya Savaşı sonrasında turizm zenginlere mahsus olmaktan çıkıp her insanın temel hakkı haline gelmiştir. Birçok ülke turizmi gelir getirici bir sektör olarak ele almaya başlamış ve bu doğrultuda yatırımlarını yoğunlaştırmıştır (Doğanay ve Zaman, 2013). Yatırım ve turizm olanaklarının gelişmesi turistik faaliyetlerin artmasını ve turist profillerinin çeşitlenmesini sağlamıştır.

Günümüz itibariyle dinlenme, sağlık, heyecan, eğlence ve eğitimsel-bilimsel öğeli turizm faaliyetleri gerçekleştirilmektedir (Koçman ve Koçman, 2004). Ancak son yıllarda bazı turistik faaliyetlerin (deniz, kum, güneş gibi) artık insanları tatmin etmemesi yeni eğilimlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Özellikle kent yaşamından sıkılan insanlar doğal alanları ve yöresel kültürleri tercih etmeye başlamışlardır. Bu bağlamda jeolojik-jeomorfolojik oluşumlar gerek yerkürenin geçmişine ait izleri taşımaları gerekse estetik görünümleri sayesinde doğaseverlere önemli örnekler sunmaktadırlar (Koçan, 2011). Örneğin: İnsanlar Kapadokya'da peribacalarını ya da Pamukkale'de travertenleri gezerken sahip oldukları görsel değerlerin yanında nasıl oluştuklarını da merak etmeye başlamıştır (Güngör, 2009).

Jeoturizm, doğal çevrenin coğrafi karakteri üzerine yoğunlaşan bir eğilimdir (Koçman ve Koçman, 2004). Yeni bir eğilim olmakla birlikte eğitimsel-bilimsel turizmde yeni bir boyuttur (Ersoy, 2004). Jeoturizm, jeolojik yapı, jeomorfolojik özellikler ve jeoloji-insan ilişkisi üzerine odaklanmıştır. Bu bağlamda jeolojik miras alanları jeoturizmin merkezini oluşturmaktadır.

Jeoturizm, doğayı ve jeolojik mirası inceleme amaçlı olarak gerçekleştirilen ziyaret ya da gezi faaliyetleridir (Kazancı, 2010). Doğa temelli turizm faaliyetleri jeoturizmin atası olarak sayılabilirler. Jeoturizm, jeolojik ortamlarda bulunma, manzara ve farklı jeolojik ürünleri tanıma fırsatı sağlar (Gray, 2008). Doğa korumacılığı ile doğa eğitiminin yapılabilirdiği ve aynı zamanda bundan ekonomik gelir sağlayabilen bir faaliyettir. Son yıllarda hızla yaygınlaşmaktadır (Suludere ve diğerleri, 2007). Doğal yapıyı korumanın yanında beşeri değerlerin de korunmasını hedefler. Jeoturizm, sürdürülebilir turizm politikası sayesinde yerel halk için yeni iş

imkânları oluşturmada önemli bir fırsattır. Jeoparkların ekonomik fonksiyonu da jeoturizme bağlıdır.

1.4. FRİG VADİSİ

Frigler Herodot ve Strabon gibi Eskiçağ yazarlarına göre Makedonyalılar'a komşu olarak yaşıyorlardı. Avrupa'da buldukları sırada Brygler veya Brigler olarak adlandırılmaktaydılar. Makedonya ve Trakya'dan Anadolu'ya Boğazlar yoluyla göç eden Trak boylarından biridir. MÖ 1200'lü yıllar ile başlayan ve dalgalar halinde 400 yıl kadar süren Trak göçleri Hitit İmparatorluğu'nun yıkılış döneminde yoğunlaşmıştır. Frig göçerleri MÖ 11. Yüzyılda Polatlı yakınlarına ulaşmış ve Yassihöyük'e (Gordion) yerleşmişlerdir (Sivas ve Sivas, 2007).

Arkeolojik ve epigrafik bulgulara göre, Frigler Kızılırmak doğusunda Çorum, Tokat ve Kırşehir; kuzeyde Samsun; güneyde Niğde ve Konya; güneybatıda Burduru ve Elmalı Ovası; batıda Eskişehir, Afyonkarahisar ve Kütahya; Kuzeybatıda Bandırma'ya kadar etki alanlarını genişletmişlerdir (Sivas ve Sivas, 2007). Bununla birlikte Frigya ülkesinin asıl çekirdeğini Sakarya nehri ile Menderes nehri arasında kalan saha oluşturmaktadır. Bu sahada 900, 1500, 2500 m.'ye kadar çıkan tepeler, derin vadiler, geniş çukurlar, değişik arazi engebeleri, ilginç görünüşlü çöküntüler ve çıkıntılar göze çarpar (Uçankuş, 2002).

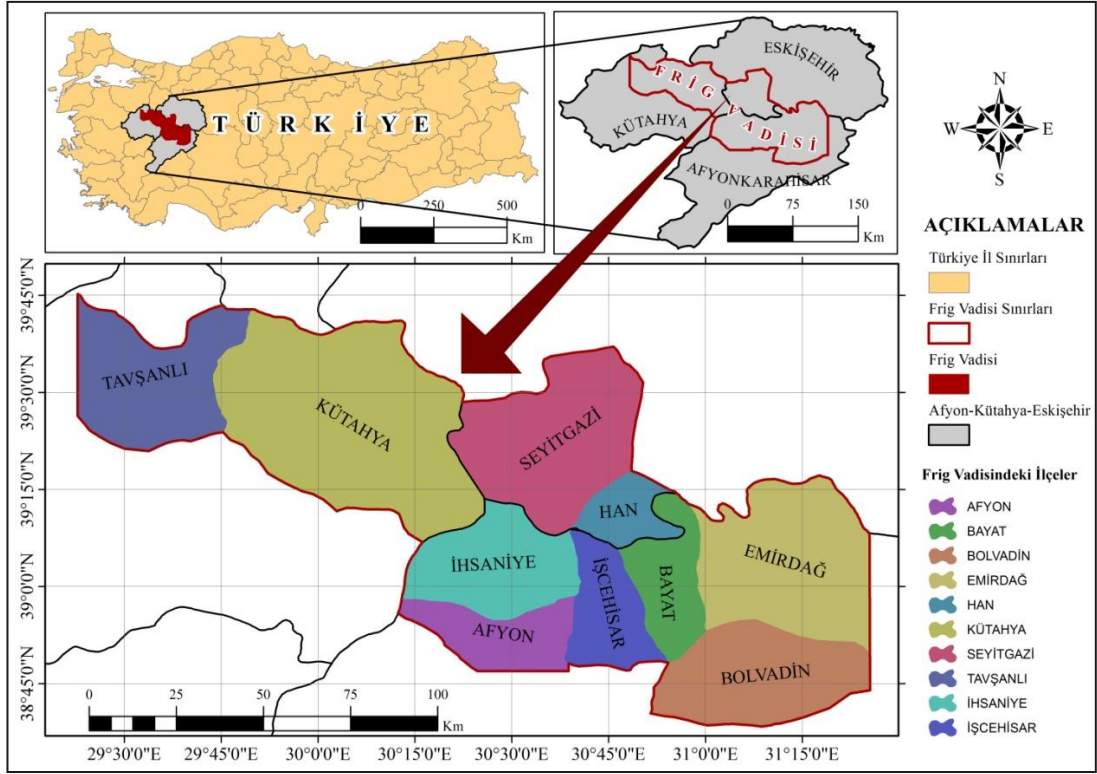
Frigler MÖ 8. Yüzyılda merkezi bir devlet konumuna gelmiştir. Adı en çok duyulan kralları ise Gordios ve Midas'tır. Frig Devleti'nin ilk kralı olan Gordios devlete başkentlik yapan Gordion'a ismini vermiştir. En güçlü ve en geniş sınırlara kral Midas döneminde ulaşılmıştır (Uçankuş, 2002). Yukarı Sakarya Vadisi'nde Eskişehir, Afyonkarahisar ve Kütahya illeri arasında uzanan ve Dağlık Frigya Bölgesi olarak adlandırılan saha, Friglerin tarihleri boyunca siyasi ve kültürel açıdan en güçlü ve etkili oldukları alandır (Sivas ve Sivas, 2007).

MÖ 7. Yüzyılda Kimmerler kral Midas'ı yenerek başkent Gordion'u yağmalamıştır. Yenilgiye dayanamayan Midas intihar etmiştir. Buna rağmen Kimmerler'den canını kurtarabilen kral ailesi ve halkı Orta Anadolu'nun çeşitli yörelerine dağılarak beylikler halinde bir süre daha yaşamışlardır. En güçlü oldukları

bölge ise Eskişehir ve Afyonkarahisar arasında ve sonradan Küçük Frigya adını alacak olan sahaydı. Bu sahada MÖ 6.yüzyılın ortalarındaki Pers istilasına kadar özgürce yaşamışlardır (Uçankuş, 2002).

Frig Vadisi, Frig Uygarlığı'nın Afyonkarahisar-Eskişehir-Kütahya illerinin birleştiği bölgede oluşturduğu özgün kültürel mirası ile birlikte bulunan doğal miras alanıdır. Saha coğrafi yapısı itibariyle farklı yükselti basamaklarında tepeler, derin vadiler, geniş çukurlar ve değişik arazi engebelerinden oluşması sonucunda Frig Vadisi ya da Frig vadileri şeklinde adlandırılmıştır. Frig Vadisi, Afyonkarahisar'da İhsaniye, İscehisar ve Bayat ilçelerinin tamamını ve Merkez ilçe, Bolvadin ve Emirdağ ilçelerinin bir kısmını, Eskişehir'de Seyitgazi ve Han ilçelerini, Kütahya'da ise merkez ve Tavşanlı ilçelerinin bir kısmını kapsamaktadır (Afyonkarahisar İli Doğa Turizmi Master Planı 2013-2023) **(Bkz. Harita 3)**.

Frig Vadisi'nin neredeyse tamamı eski bir yanardağ olan Türkmen dağı'nın volkanik materyalleri ile kaplıdır (<http://www.frigvadisi.org/>). Bu durum kolay işlenebilen kayaların varlığını sağlamıştır. Bölgede Frigler'e ait anıt kayalar, tapınaklar, kaya mezarları ve kaya yerleşmeleri gibi kaya işçiliği sonucunda oluşturulmuş birçok eser bulunmaktadır. Frig eserlerinin yanında Roma, Bizans ve Türk-İslam eserleri de bulunmaktadır (Bozdağ, 2009). Ayrıca peri bacaları, göller, yaylalar ve ormanlardan oluşan doğal çekiciliklere de sahiptir.

Harita 3. Frig Vadisi Lokasyon Haritası

Frig Vadisi'nin korunması, tanıtılması ve turizme kazandırılması açısından çeşitli çalışmalar yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir. Alan üzerinde Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından korunan ve Türkiye Kültür Mirası'na dâhil edilmiş eserler ve sitler bulunmaktadır. Tespit ve tescili yapılmamış varlıkların yanında herhangi bir koruma statüsü olmayan ve kayıt dışı birçok kültür varlığı da bulunmaktadır (Aslıoğlu ve Memlük, 2010).

Afyonkarahisar, Eskişehir ve Kütahya Valilikleri tarafından kurulan Frigya Kültürel Mirasını Koruma ve Kalkınma Birliği (FRİGKÜM) tarafından birçok çalışma yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir.

1. Frig Vadisi kapsamında fotoğraf ve dağ bisikleti yarışmaları, doğa yürüyüşleri ve üniversite öğrencilerine yönelik Frig Vadisi Tanıtım ve Kültür Turu Etkinliği düzenlenmiştir.
2. İzmir Travel Turkey Fuarında Frig vadisinin tanıtımı yapılmıştır.
3. Kütahya İli Sabuncupınar Köyü'nde Sabuncupınar Frig Evi dinlenme ve konaklama amaçlı olarak açılmıştır.

4. FRİGKÜM tarafından desteklenen Frig Yürüyüş Yolu Projesi yapılmış ve bu bağlamda Frigler'in kullanmış olduğu yollar esas alınarak yürüyüş güzergâhı belirlenmiştir.
5. FRİGKÜM tarafından hazırlanan ve Zafer Kalkınma Ajansı'nın desteklediği Tarihin Merkezinde Frig Vadisinde projesi günümüz itibariyle uygulanmaktadır (<http://www.frigvadisi.org/>).

Afyonkarahisar kapsamında da çeşitli çalışmalar yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir.

1. Afyonkarahisar Valiliği Acil Durum Yönetimi ve Bilgi İşlem Merkezi bünyesinde Frig Vadisi Kültür ve Turizm Kuşağı Projesi yapılmıştır (Bozdağ, 2009).
2. Frig Vadisi Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü V. Bölge Müdürlüğü Afyonkarahisar İli Doğa Turizmi Master Planı'nda (2013-2023) yer almaktadır. Bu kapsamda yürüyüş parkurları belirlenmiş olup doğa yürüyüşçüleri ve kültür turizmi için gelen ziyaretçilere yol göstermesi amaçlanmıştır (Afyonkarahisar İli Doğa Turizmi Master Planı 2013-2023).
3. Zafer Kalkınma Ajansı desteği ile Afyonkarahisar Ticaret ve Sanayi Odası tarafından hazırlanan Afyonkarahisar İli Potansiyel Ve Alternatif Yatırımların Belirlenerek Ön Fizibilitelerin Hazırlanması Projesi kapsamında Frig Vadisi bölgesinde eko turizm faaliyetlerine yönelik ön fizibilite raporu hazırlanmıştır (Afyonkarahisar İli Potansiyel Ve Alternatif Yatırımların Belirlenerek Ön Fizibilitelerin Hazırlanması Projesi, 2013).

2. ARAŞTIRMA SAHASININ JEOLJİK ÖZELLİKLERİ

Afyonkarahisar ve çevresinde farklı litolojik ve tektonik özelliklere sahip kuşaklar yer almaktadır. Bunlar Toros ve iç Toros kuşaklarıdır. Afyonkarahisar ve dolayında birbirinden tektonik dokanakla ayrılmış iki temel kaya topluluğu bulunmaktadır. İlki Toros Kuşağına ait Sultan Dağları'nın devamını oluşturan Paleozoyik ve Mesozoyik birimlerdir. İkincisi ise iç Toros Kuşağı içerisinde yer alan Afyonkarahisar'ın kuzey, kuzeydoğu, kuzeybatı ve batısında Neojen örtüsü altında geniş alanlar kaplayan Afyon metamorfittleridir. Ayrıca Sandıklı kuzeyinde Afyon metamorfittleri üzerinde transgressif bir konglomera ile gelen birim Afyonkarahisar ve dolayındaki diğer benzerlerinden farklıdır (Kibici, Yıldız ve Bağcı, 2001).

Araştırma sahasında temeli Paleozoyik yaşlı Afyon metamorfittleri oluşturmaktadır. Bu formasyon Çobanlar metamorfik şisti ve İşçehisar mermerinden meydana gelmiştir. Formasyonun üzerine uyumsuz olarak Orta-Üst Miyosen yaşlı Gebeceler formasyonu gelmektedir. Formasyon Özburun üyesi ve Şeydiler tüfünden oluşmuştur. En üstte ise Kocatepe trakiti, Karakaya bazaltı ve Kuvaterner yaşlı alüvyon bulunmaktadır (Kuşçu ve Yıldız, 2001).

Çobanlar Şisti, araştırma sahasında dar bir alanda yayılım gösterirler. Şistler arazide, albit - klorit - muskovit - biyotit - kuvarşist, kalkşist ve meta kumtaşı -meta konglomera olarak görülmektedir. Kahve, boz, yeşil renkli ve çok kıvrımlı sahiptirler (Kuşçu ve Yıldız, 2001). Yaklaşık olarak 2000 m kalınlığa sahip olduğu tahmin edilmektedir. Afyonkarahisar'ın kuzeybatı, kuzey, kuzeydoğu ve güneydoğusunda geniş alanlar kaplamaktadır (Metin, Genç ve Bulut, 1987).

İşçehisar Mermerleri, Afyon mermerleri olarak da bilinir. İsmi mostra yakınındaki İşçehisar İlçesi'nden almış olup beyaz, sarımsı, bej, boz renkli ve kalın tabakalıdır. Afyon metamorfittleri içerisinde mercer şeklinde yer alır. Birim 300 m kalınlığa kadar ulaşmaktadır. İşçehisar ilçe merkezinin güneyinde kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda 6 km uzunluk ve 1,5 km genişlikte bir alana yayılmıştır. Çobanlar Şisti ile aynı yaştadır (Kuşçu ve Yıldız, 2001).

Özburun Üyesi, Paleozoyik ve Mesozoyik'den sonra sahada bir aşınma devresi olmuş ve kristalin metamorfik temel üzerine diskordan olarak Orta-Üst

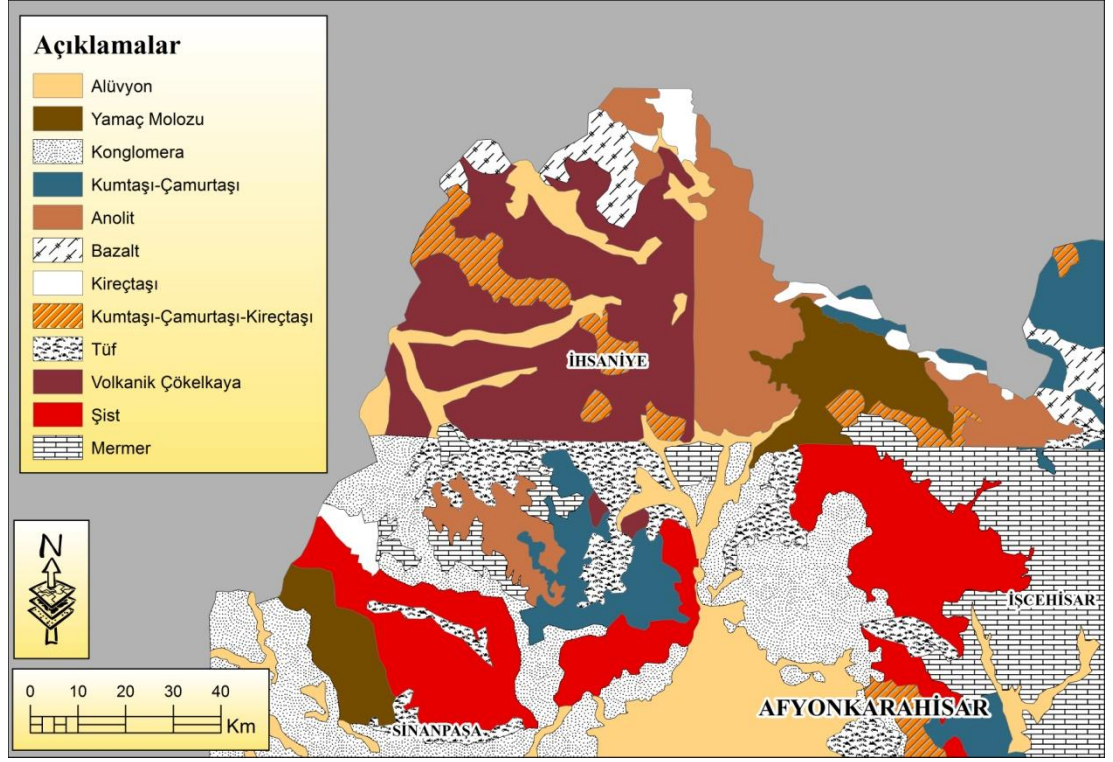
Miyosen yaşı Özburun üyesi çökelmiştir. Birim konglomera, kumtaşı aglemora, tuf, tüfit, marn, killi kireçtaşı, silisifiye kireçtaşından meydana gelmiştir. 50-150 m arasında değişen bir kalınlığa sahiptir (Kuşçu ve Yıldız, 2001).

Şeydiler Tüfü, ismini Şeydiler Kasabası ve çevresinde karakteristik özellikleri ile yüzeylenmesinden ötürü almıştır. Araştırma sahasında yaklaşık olarak 20 km²'lik bir alanda yüzeylenmiştir. Süt beyaz, krem renkli ve çok kalın tabakalıdır. Peribacaları gibi aşınım şekilleri oluşturmaları sonucu sahada hemen dikkat çekmektedir (Kuşçu ve Yıldız, 2001). 50-150 m arasında bir kalınlığa sahiptir (Metin, Genç ve Bulut, 1987).

Kocatepe Trakiti, trakit, traki-andezit, traki-bazalt şeklinde arazide görülmektedir. Kahve mor renkli ve sert dayanımlıdır (Kuşçu ve Yıldız, 2001).

Karakaya Bazaltı, Şeydiler Kasabası'nın kuzeybatısındaki Karakaya Tepe'de yoğun olarak gözlemlendiği için bu ismi almıştır. Siyahımsı, koyu kahverengi görünümü, akıntı yapısı ve tablamsı konumu ile sahada kolay tanınır. Yaklaşık olarak 40 m kalınlığa sahiptir (Kuşçu ve Yıldız, 2001).

Alüvyon, ovalarda, akarsu yataklarında ve havza içinde biriken çakıl, kum mil ve kilden oluşan tutturulmamış güncel çökellerdir. 50-150 m arasında değişen kalınlığa sahiptir (Kuşçu ve Yıldız, 2001) (**Bkz. Harita 5**).

Harita 5. Araştırma Sahasının Genelleştirilmiş Jeoloji Haritası

Kaynak: Bozdağ 2009: 33'den uyarlanarak (Uyumsuzluklar Orijinal Metne Tabidir).

3. ARAŞTIRMA SAHASININ JEOMORFOLOJİK ÖZELLİKLERİ

Afyonkarahisar ili yerşekilleri bakımından engebeli ve değişken bir yapıya sahiptir. Jeomorfolojik birimler kısa mesafeler içerisinde büyük değişiklikler gösterir. İlin jeomorfolojik özelliklerini dağlar, ovalar ve platolar oluşturmaktadır (Kervankıran, 2011).

Araştırma sahasının da sınırları içerisinde yer aldığı İhsaniye ilçesi ve yakın çevresi litolojik olarak sade bir görünüme sahiptir. Bölgede eğim kuzeydoğudan güneybatıya doğru azalır. Bu bağlamda kuzeydoğuda kısa boylu birçok derenin şekillendirdiği tepelik alanlar bulunmaktadır (Yılmaz, 2001).

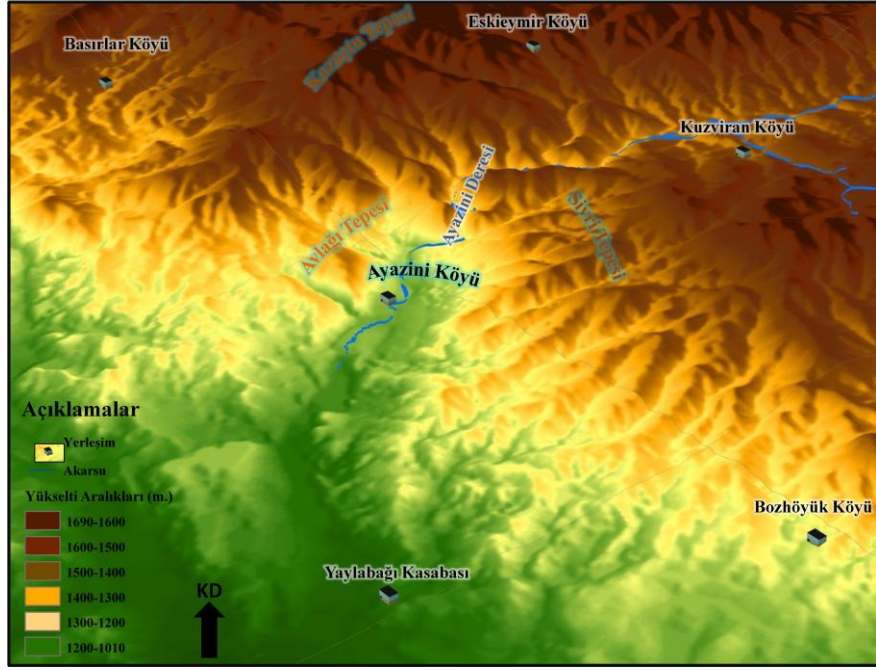
Aşınım yüzeyleri kuzeydoğu-güneybatı yönünde parçalı olmakla birlikte geniş bir alan kaplarlar. Bu yüzeyler üstte ince bir bazalt örtüsü ve altında kuzeybatıdan güneydoğuya kalınlaşan ignimbritler ile birlikte tüm vadi yamaçlarında

görülmektedir. İgnimbritlerin altında ise farklı arazilerde farklı kalınlıklarda pembemsi ve gri renkli tuf tabakası yer almaktadır (Yılmaz, 2001).

İgnimbritler araştırma sahasında geniş bir alanda yüzeylemektedir. Görünüş itibariyle tüflere benzemesine rağmen sık, sert yapıları ve beyaz renkleriyle tüflerden ayrılmaktadır. İgnimbritler bölgede bulunan kuzey-güney yönlü faylar boyunca yüzeye çıkmıştır. Ayazini-Bozhüyük fayı, kuzey kısmında volkanizmaya da yol açmış ve bu kırık hat boyunca ignimbritler yüzeye çıkmıştır. İgnimbritler Ayazini ve çevresinde hem eski topografyayı hem de post-Pliosen aşınım yüzeylerini örtmüşlerdir. Ayazini Deresi Vadisi boyunca yamaçlarda iri ve köşeli bloklar halinde rastlanır. Yine Ballık Deresi Vadisi'nin batı yakasında kalın bir ignimbrit örtüsü bulunmaktadır (Arđos, 1978).

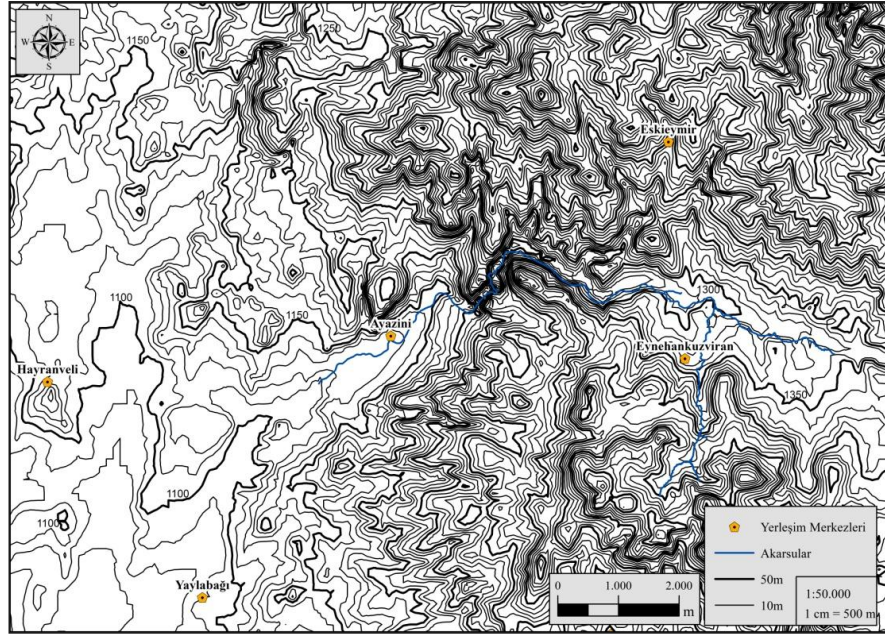
Araştırma sahasında selcik erozyonu ile birlikte bazalt, ignimbrit ve tüflerden oluşan aşınım yüzeylerini yaran dereler peribacalarının oluşumunu sağlamıştır. Ayazini Köyü'nünde eteklerinde kurulduğu Avlağı Tepesi, Deliktaş Tepeleri (Başmakçı Kayası, Gölgele Kaya), Bedesten Kayalıkları ve Değirmen Önü mevkiinde peribacalarının önemli örnekleri görülmektedir.

Araştırma sahasında yer alan akarsular genel eğim doğrultusunda güneybatı yönünde akış göstermektedir. Aşınım yüzeylerini yaran dereler korniş ve kanyon vadilerin, vadi tabanlarında ve aşınım düzlüklerinde ise alüvyon örtüsünün oluşmasını sağlamıştır. Ayazini Deresi ve Gökgöl Deresi'nin suları ile oluşturduğu ve Ayazini Köyü'nünde içerisinde yer aldığı geniş bir vadi tabanı bulunmaktadır. Sahanın diğer önemli dereleri ise; Ağalar Deresi, Avdalaz Deresi, Sıtmapınarı Deresi ve Ballık Deresi'dir. Ayrıca Ayazini Deresi üzerinde DSİ tarafından tarımsal sulama amaçlı Ayazini Göleti inşa edilmiştir (**Bkz. Harita 6,7**).

Harita 6. Araştırma Sahasının Genelleştirilmiş Fiziki Haritası

Kaynak: <http://gdem.ersdac.jspacesystems.or.jp/>

Harita 7. Araştırma Sahasının Genelleştirilmiş Topografya Haritası

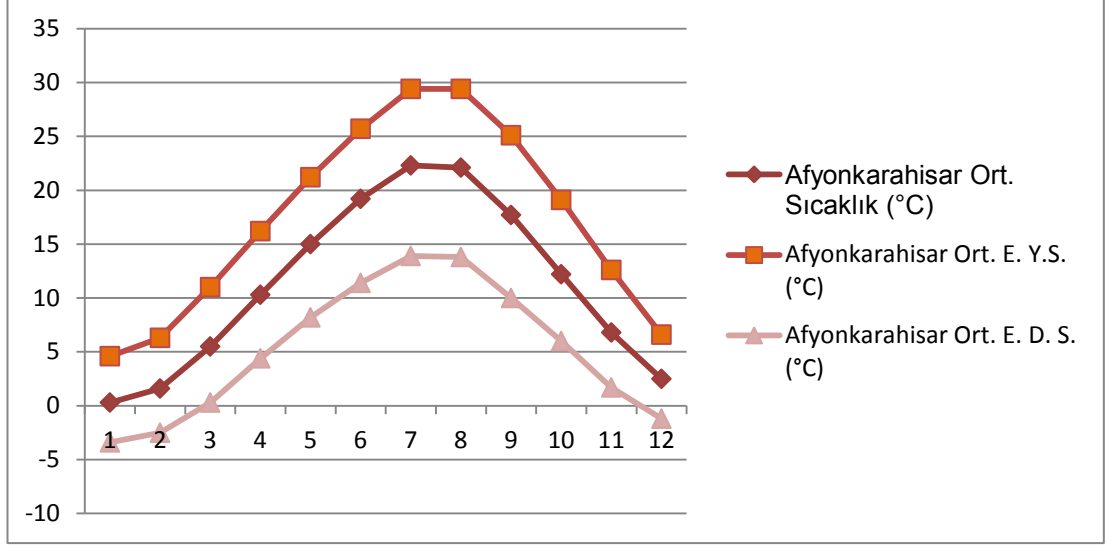
Kaynak: <http://gdem.ersdac.jspacesystems.or.jp/>

4. ARAŞTIRMA SAHASININ İKLİMİ VE BİTKİ ÖRTÜSÜ ÖZELLİKLERİ

Afyonkarahisar İli iklim özellikleri gerek yükselti gerekse denizden uzaklık sebebiyle İç Anadolu iklimine benzerlik göstermektedir. En soğuk ve en sıcak ayların ortalama sıcaklıkları, ekstrem sıcaklıklar, donlu günlerin ortalama sayısı, yıllık yağış ortalaması, yağış rejimi ve karlı günlerin ortalama sayısı gibi özellikler İç Anadolu'ya komşuluğu belirtmekle birlikte henüz eşik olduğunu da ortaya koyar (Darkot ve Tuncel, 1995).

Afyonkarahisar ve çevresi coğrafi konumu itibariyle farklı iklim özellikleri arz eden kuzeyde "Batı Rüzgarları Sistemi"nin etkisinde bulunan orta ve batı Avrupa'nın her mevsimi yağışlı "İlman İklimi" ile Doğu Avrupa'nın "karasal iklimi" ve güneyde "Subtropikal Yüksek Basınç Rejimi"nin etkisinde bulunan her mevsimi kurak, tropikal bölge arasında bir geçiş kuşağında bulunmaktadır. Öte yandan Afyonkarahisar ve çevresi farklı bölgelerden gelen hava akımlarının etkisi altında kalmakla birlikte, hava şartları yıl içerisinde sürekli değişiklik gösterir (Yılmaz, 2004).

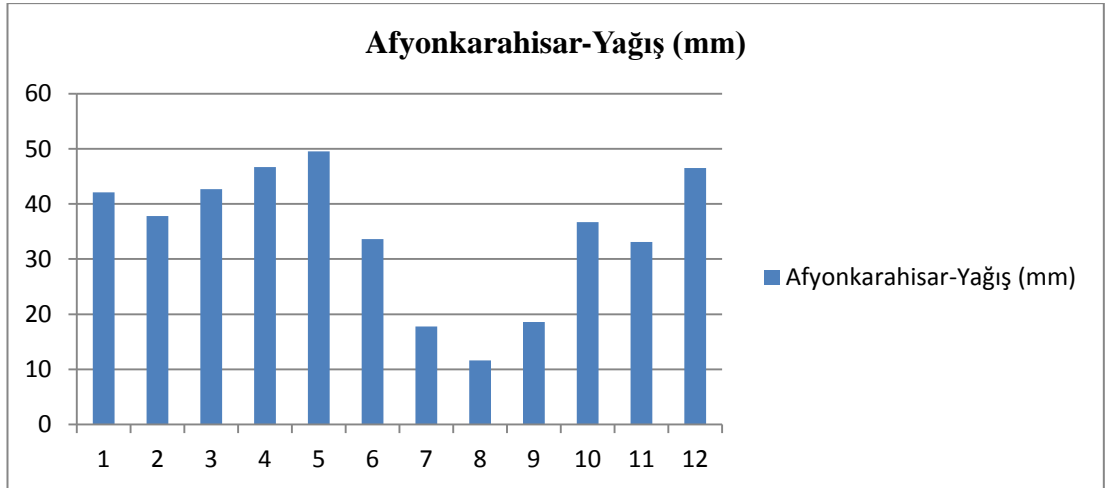
Afyonkarahisar Şehri'nin yıllık ortalama sıcaklığı 11.2 °C'dir. En yüksek sıcaklıklar Haziran, Temmuz, Ağustos en düşük sıcaklıklar ise Aralık, Ocak ve Şubat aylarında görülür. Kışlar soğuk ve sıcaklıklar bazen sıfır derecenin altına düşmekte, yazlar ise sıcak geçmektedir. Yükselti ve denizden uzak olması sonucu yıllık sıcaklık farkı fazladır (Bkz. Şekil 1).

Şekil 1. Afyonkarahisar'ın 59 Yıllık Ortalam, En Yüksek ve En Düşük Sıcaklık Değerleri

Kaynak: <http://www.mgm.gov.tr/>

Afyonkarahisar ilinde yağışın mevsimlere göre dağılımına bakıldığında en fazla yağışın ilkbahar mevsiminde Nisan ve Mayıs aylarında düştüğü görülmektedir. En az yağış ise yaz mevsiminde Temmuz ve Ağustos aylarında düşmektedir. 59 yıllık yağış değerleri ortalamalarına göre Afyonkarahisar'da yıllık yağış miktarı 416.7 mm'dir (Bkz. Şekil 2, Tablo 3). Afyonkarahisar ilinin hakim rüzgar yönü kuzeydir.

Şekil 2. Afyonkarahisar'ın Aylara Göre Yağış Ortalaması Değerleri (1954-2013)

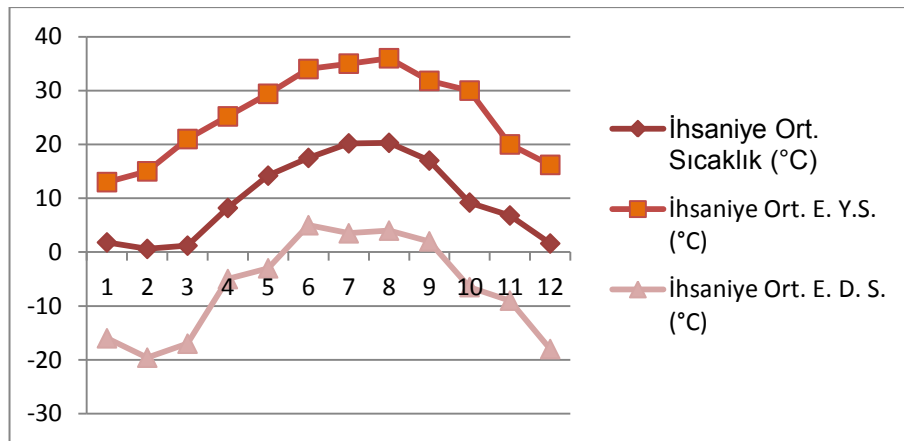
Kaynak: <http://www.mgm.gov.tr/>

Tablo 3. Afyonkarahisar İli'nin bazı iklim verileri (1954-2013)

Meteo. Unslr.	AYLAR												YILLIK
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
Ort. Sıc. (°C)	0.3	1.6	5.5	10.3	15.0	19.2	22.3	22.1	17.7	12.2	6.8	2.5	11.2
Ort. E. Y. Sıc. (°C)	4.6	6.3	11.0	16.2	21.2	25.7	29.4	29.4	25.1	19.1	12.6	6.6	17.2
Ort. E. D. Sıc. (°C)	-3.4	-2.5	0.3	4.4	8.2	11.4	13.9	13.8	10.0	6.0	1.7	-1.2	5.2
En Yük. Sıc. (°C)	18.0	21.0	25.8	30.2	32.0	35.8	39.8	38.4	35.6	30.6	24.5	21.0	29.3
En Düş. Sıc. (°C)	-27.0	-25.3	-17.0	-7.6	-3.1	1.0	4.0	2.4	-2.9	-7.1	-14.9	-18.0	-9.6
Ort. Günış. Sür. (saat)	3.6	4.1	5.1	6.2	8.2	10.1	11.2	10.5	8.6	6.3	4.5	2.5	6.7
Ort. Yağış. Gün. Say.	12.7	12.1	12.4	12.2	12.0	7.3	4.0	3.2	4.3	7.5	8.7	12.7	9
Ay. Top. Yağış. Mkt. Ort. (kg/m ²)	42.1	37.8	42.7	46.7	49.5	33.6	17.8	11.6	18.6	36.7	33.1	46.5	416.7

Kaynak: <http://www.mgm.gov.tr/>

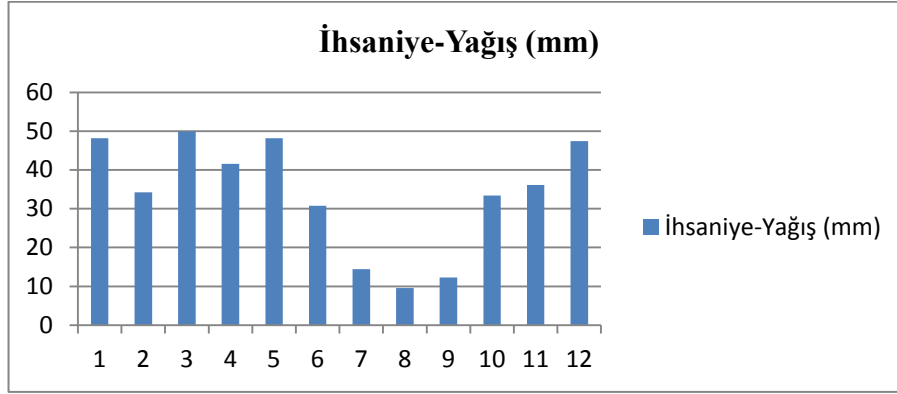
Araştırma sahasının da içerisinde yer aldığı İhsaniye İlçesi iklim özellikleri açısından Afyonkarahisar Şehri'ne benzemektedir. İhsaniye İlçesi yıllık ortalama sıcaklığı 9.9°C'dir. En yüksek sıcaklıklar Haziran, Temmuz, Ağustos, en düşük sıcaklıklar ise Aralık, Şubat ve Mart aylarında görülür. Yıllık sıcaklık farkı fazladır (Bkz. Şekil 3).

Şekil 3. İhsaniye'nin 46 Yıllık Ortalam, En Yüksek ve En Düşük Sıcaklık Değerleri

Kaynak: Yılmaz, 2001.

En fazla yağış ilkbahar mevsiminde Mart ve Mayıs aylarında, en az yağış ise yaz mevsiminde Ağustos ve Eylül aylarında düşmektedir. 46 yıllık yağış değerleri ortalamalarına göre İhsaniye İlçesi yıllık yağış miktarı 406.1 mm'dir (**Bkz. Şekil 4, Tablo 4**). Hakim rüzgar yönü kuzeydir.

Şekil 4. İhsaniye'nin Aylara Göre Yağış Ortalaması Değerleri (1951-1997)

Kaynak: Yılmaz, 2001.

Tablo 4. İhsaniye İlçesi'nin Bazı İklim Verileri (1951-1997)

Meteo. Unsrl.	AYLAR												YILLIK
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
Ort. Sıc. (°C)	1.8	0.6	1.2	8.2	14.2	17.5	20.2	20.3	17.0	9.2	6.8	1.6	9.9
En Yük. Sıc. (°C)	13.0	15.0	21.0	25.2	29.4	34.0	35.0	36.0	31.8	30.0	20.0	16.2	22.3
En Düş. Sıc. (°C)	-16.0	-19.6	-17.0	-5.0	-3.0	5.0	3.5	4.0	2.0	-6.5	-9.0	-18.0	-6.6
Ort. Yağış (mm)	48.2	34.2	49.9	41.6	48.2	30.8	14.4	9.6	12.3	33.4	36.1	47.4	406.1
Günl. En Çok Yağış	55.0	26.7	47.4	28.0	34.2	35.0	39.1	20.4	31.7	40.2	39.5	35.8	36
Yağ. 0.1-10 mm Ol. Gün.	12.3	10.1	11.9	10.9	11.4	7.5	3.2	2.5	3.3	6.7	8.8	11.7	100.3
Ort. Kar. Yağ. Gün Say.	4.6	3.3	2.6	0.8	-	-	-	-	-	0.0	0.5	3.0	14.8
En Yük. Kar. Ört. Kal.	23	20	17	8	-	-	-	-	-	3	13	17	14.4
Ort. Dolu. Gün. Say.	-	-	0.2	0.4	0.8	0.3	0.2	0.1	0.0	0.0	-	-	2.0
Ort. Orajlı Gün. Say.	-	0.0	0.4	1.4	3.5	2.8	1.8	1.8	0.8	0.5	0.4	-	13.4

Kaynak: Yılmaz, 2001.

Afyonkarahisar ve çevresi bitki formasyonları açısından orman, çalı ve antropojen steplerden oluşmaktadır. Bitki örtüsünün dağılışında sahanın iklimi, jeomorfolojisi, toprak özellikleri ile birlikte beşeri faktörlerde etki etmektedir (Yılmaz, 2004).

Ormanlık alanlar, doğuda Sultan Dağları, kuzeyde İhsaniye ile Eğerli Dağı çevresinde, batıda Ahır Dağı ve güneybatıda Akdağ'da görülür. Dar ve birbirinden bağımsız halde bulunan bu ormanlar kuru orman karakteri taşırlar. Hakim elemanları karaçam ve karaçamın tahribi sonucu gelişen meşe topluluklarıdır. Bunların yanında bazı relikt türlerinde bulunduğu sedir ve çeşitli bitki toplulukları yer almaktadır (Yılmaz, 2004).

Karaçam ve meşe topluluklarından oluşan kuru ormanların tahribi sonucu otsu türlerin gelişim gösterdiği bir step formasyonu ortaya çıkmıştır. Geniş bir yayılış gösteren bu formasyon, Afyon, Şuhut, Sincanlı, Sandıklı, Dinar Ovaları ile İhsaniye-Gazlıgöl ve Emirdağı çevresinde gelişmiştir. Ayrıca bu alçak alanlara ek olarak Kumalar Dağı'nda da step vejetasyonunun egemenliği görülmektedir (Yılmaz, 2004).

İhsaniye ve çevresi bitki örtüsü bakımından orman, çalı ve antropojen step formasyonlarından oluşmaktadır. Araştırma sahasının doğusunda yer alan Erenler Tepesi meşe ormanları ile kaplıdır (**Bkz. Foto 1**). Meşe toplulukları içerisinde yer yer çalı türleri gözlenmektedir. Ormanlık alanların tahrip edildiği sahalarda laden ve çalı toplulukları gelişim göstermiştir. Dere boyları ve nemli sahalarda da söğüt ve kavak türleri görülmektedir. Sahada bulunan ağaç topluluklarının beşeri faktörler tarafından tahrip edildiği alanlarda ise antropojen step formasyonu gelişim göstermiştir.

Foto 1. Erenler Tepesi Meşe Birliği (Quercus Unionem)

5. ARAŞTIRMA SAHASININ BEŞERİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

Ege Bölgesi'nin İç Batı Anadolu Bölümü'nde yer alan Afyonkarahisar ili Harita Genel Komutanlığı verilerine göre 14.106 km² yüzölçümüne sahiptir. 2014 TÜİK verilerine göre nüfusu 706.371'dir. Nüfusun 402.241'i (%56.94) il ve ilçe merkezlerinde, 304.130'u (%43.06) ise belde ve köylerde yaşamaktadır. Afyonkarahisar sınırları içerisinde, 18 ilçe, 59 belediye ve 423 köy bulunmaktadır

5.1. İHSANİYE İLÇESİ'NİN İDARİ YAPISI VE NÜFUS ÖZELLİKLERİ

Araştırma sahasının da sınırları içerisinde yer aldığı İhsaniye ilçesi, Afyonkarahisar Merkez İlçe'nin kuzeyinde yer almaktadır. 1942 yılına kadar köy olarak kalan ilçe, 1 Nisan 1959 yılında 7033 sayılı yasa ile ilçe olmuştur. İhsaniye İlçesi'nin tarihi Frigler'e kadar uzanmaktadır. Bölgede bulunan Döğer, Ayazini ve Kayıhan yerleşim alanları ile Aslantaş, Maltaş ve Yılantaş gibi dini yapıların

kalıntıları Frigler dönemine aittir. Frigler'den sonra bölge sırasıyla Pers, Helen, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı egemenlikleri altına girmiştir. Anadolu kapılarının Türklere açılmasıyla birlikte, Döğer ve Alanlı çevrelerinin Oğuz Türkleri tarafından 1085 yıllarında iskana açıldığı tahmin edilmektedir. Döğer Kasabası'nda bulunan ve Germiyanogulları'dan kalan kervansaray bölgenin kavşak ve konaklama noktası olduğuna önemli bir kanıt oluşturmaktadır. Yine Yavuz Sultan Selim'in İran seferine bu güzergahı kullanarak geçmiş olduğu ilçe merkezinden geçen yolun kalıntılarında anlaşılmaktadır. Osmanlı Döneminde 1877-78 Osmanlı-Rus savaşı (93 Harbi) sırasında Bulgaristan'ın Silistire, Pazarcık ilçesine bağlı Şahinler Köyü'nden gelen göçmenlerin yerleşmesiyle 1888 yılında köy olarak kurulmuştur. Halkın yöreye iskan edilmesinden sonra, iskan yerine Belcemeşe adı verilmiş daha sonra bölgeden demiryolunun geçmesiyle kurulan istasyona verilen İhsaniye adını alarak ad değişikliğine uğramıştır (<http://www.ihsaniye.bel.tr/>; Aynaoglu Kuzulu, 2009).

Harita Genel Komutanlığı verilerine göre 849 km² yüzölçümüne sahiptir. 2014 yılı TÜİK verilerine göre İhsaniye İlçesi nüfusu 28.253'tür. Nüfusun 3836'sı ilçe merkezinde 24.417'si ise belde ve köylerde yaşamaktadır. Merkez ilçe belediyesi ile birlikte 4 belde belediyesi ve 26 köy ilçenin idari yapısını oluşturmaktadır.

İlçe nüfusu 2000 yılına kadar artış göstermiş, 2007 yılı ile birlikte nüfus kaybetmeye başlamıştır. 2007 yılı sonrası Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre azalan ve durağanlaşan bir nüfus yapısına sahiptir (**Bkz. Tablo 5**). 2013 yılı hane halkı büyüklüğü 4.73 kişidir. 2014 yılı yıllık nüfus artış hızı % -1,8'dir. İhsaniye ilçesi başta Afyonkarahisar kent merkezi olmak üzere çevre il ve ilçelere göç vermektedir. Sayım yıllarının tümünde köy nüfusu şehir nüfusundan fazladır. Bu durumun ortaya çıkmasında köyden-şehre olan göçün ilçe merkezi yerine Afyonkarahisar kent merkezi ile çevre il ve ilçe merkezlerine yapılması etkili olmuştur.

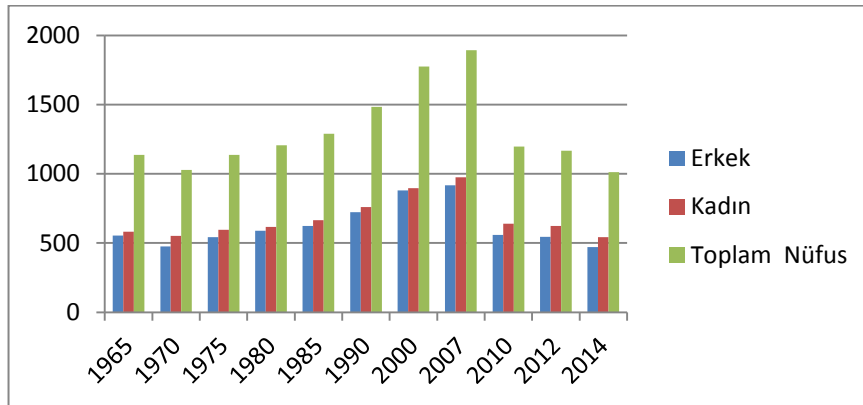
Tablo 5. İhsaniye İlçesi 1965-2014 Yılları Arası Nüfus Değişimi

Yıllar	Şehir Nüfusu	Köy Nüfusu	Toplam Nüfus
1965	947	21.643	22.590
1970	1565	23.218	24.783
1975	1758	23.961	25.719
1980	1684	24.548	26.232
1985	2222	26.124	28.346
1990	2253	27.781	30.034
2000	4466	28.754	33.220
2007	2231	28.319	30.550
2010	2292	26.146	28.438
2012	2297	26.173	28.470
2014	3836	24.417	28.253

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir.

Araştırma sahasını oluşturan Ayazini Köyü 2014 yılı nüfusu itibarıyla İhsaniye ilçesinin üçüncü büyük köyüdür. 2014 yılı TÜİK verilerine göre nüfusu 1013'tür. Nüfusu 2000'nin altında olmasına rağmen 2000-2012 yılları arasında belediye teşkilatı bulunan Ayazini Köyü 2013 yılı itibarıyla tekrar köy statüsüne geri dönmüştür.

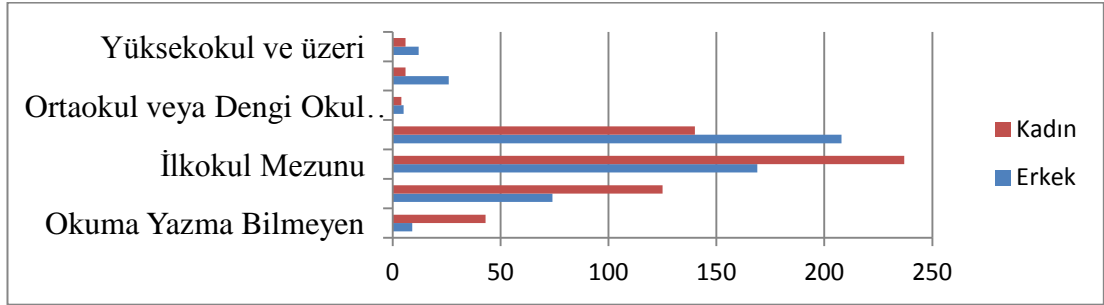
Ayazini Köyü nüfus gelişimine bakıldığında zaman zaman 1970 yılından 2007 yılına kadar nüfusun arttığı, 2007 yılından sonra da nüfusun azaldığı görülmektedir. Toplam nüfus içerisinde kadın nüfus tüm sayım dönemlerinde erkek nüfustan fazladır Bu durum köyün istihdam amaçlı göç verdiğini ortaya çıkarmaktadır (**Bkz. Şekil 5**).

Şekil 5. Ayazini Köyü 1965-2014 Yılları Arası Nüfus Değişimi

Kaynak: 2014 TÜİK Verilerinden Derlenmiştir.

Ayazini Köyü nüfusunun büyük çoğunluğu ilkökul ve ilköğretimi tamamlamıştır. Buna karşın ilkökul-ilköğretim sonrası eğitim kademelerini tamamlayan nüfus oldukça düşüktür. Nüfusun eğitim durumu cinsiyete göre farklılıklar göstermektedir. Okuma yazma bilmeyen kadın sayısı, okuma yazma bilmeyen erkek sayısının 4 katından fazladır. Erkek nüfus, ilkökul kademesi dışında diğer tüm eğitim kademelerinde kadın nüfusa oranla daha fazla paya sahiptir (**Bkz. Şekil 6**). Ayazini Köyünde, köyün adını taşıyan bir ilkökul ve bir de ortaokul bulunmaktadır. 2014 yılı itibariyle Ayazini İlkokulu 70, Ayazini Ortaokulu 86 öğrenciye sahiptir.

Şekil 6. Ayazini Köyü Nüfusunun Kadın-Erkek Bazında Öğrenim Durumu (2013)

Kaynak: 2013 TÜİK Verilerinden Derlenmiştir.

5.2. İHSANIYE İLÇESİ'NİN EKONOMİK ÖZELLİKLERİ

Çok uzun yıllardan beri yerleşim yeri olarak kullanılan İhsaniye ve çevresinde temel ekonomik faaliyetler tarım ve hayvancılıktır. Sanayi faaliyetleri açısından; özel sektöre ait travers fabrikası ve Kızılay Maden Suyu İşletmesi bulunmaktadır. Ayrıca Gazlıgöl kaplıcasında bulunan kamu ve özel sektör tarafından işletilen termal tesisler ilçenin önemli istihdam ve ekonomik kaynaklarını oluşturmaktadır.

2004 yılında DPT tarafından yapılan İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması'nda yer alan gelişmişlik endeksine göre, 6 dereceye ayrılmış olan ilçeler içerisinde İhsaniye İlçesi 4. derece ilçeler arasında yer almaktadır. Sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında da tüm ilçeler arasında 620. Sırada bulunmaktadır. Nüfusun ekonomik sektörlerdeki dağılımı ise; Tarım sektörü %82,47, hizmet sektörü %14,98, sanayi sektörü de %2,55'dir (DPT, 2004).

Zafer Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan, TR33 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı kapsamında İhsaniye İlçesi'nde organize sanayi bölgesi ile fuar ve kongre merkezi kurulması projeleri planlanmaktadır. Bu sayede bölge ekonomisinin gelişmesi hedeflenmektedir (Zafer Kalkınma Ajansı, 2014).

Tarım ve hayvancılığın yoğun olarak yapıldığı İhsaniye İlçesi 2014 yılı TÜİK verileri itibariyle 318,552 dekar toplam tarım arazisine sahiptir. Bu arazinin 290,885 dekarı tahıllar ve diğer bitkisel ürünler, 22,345 dekarı nadas, 1484 dekarı sebze bahçeleri ve 3838 dekarını da meyveler, içecek ve baharat bitkileri oluşturmaktadır. Tarım alanlarının dağılışımdan da anlaşılacağı üzere yetiştirilen ürünlerin dağılımında tahıllar ilk sırada yer almaktadır. Tahıllar içerisinde de en fazla buğday üretimi yapılmaktadır. İlçede yetiştirilen diğer önemli ürünler ise; yem bitkileri, baklagiller, ayçiçeği, haşhaş, şeker pancarı, silajlık mısır, patates, vişne, ceviz, sebze ve meyvedir (**Bkz. Tablo 6**).

Afyonkarahisar ilinin sucuk ve et ticaretinde gelişmiş olması bölgede hayvancılığın yoğun olarak yapılmasını sağlamıştır. Hayvancılık faaliyetleri çayır-mera ve özellikle büyükbaş ahır hayvancılığı şeklinde yapılmaktadır. 2014 yılı TÜİK verilerine göre İhsaniye ilçesi, 21,788 adet büyükbaş, 36,053 adet küçükbaş ve 44,719 adet kanatlı hayvan varlığına sahiptir.

Tablo 6. İhsaniye İlçesi'nde yetiştirilen Önemli Tarım Ürünleri (2014)

TARIM ÜRÜNLERİ	EKİLEN ALAN (DEKAR)	ÜRETİM (TON)
Buğday	199,989	37,213
Arpa	36,999	6984
Fiğ (Yeşil Ot)	14,610	21,915
Nohut	13,000	1460
Yonca (Yeşil Ot)	5563	10,000
Ayçiçeği (Yağlık)	5413	999
Haşhaş	5055	290
Şeker Pancarı	2520	12,649
Mısır (Silajlık)	2300	11,500
Patates	1800	7199
Vişne	1463	456
Ceviz	1100	12

Kaynak: 2014 TÜİK verilerinden derlenmiştir.

İhsaniye ilçesi sanayi faaliyetleri ve sanayi yatırımları açısından yeterli seviyeye ulaşamamıştır. Buna karşın sınırları içerisinde yer alan Gazlıgöl kaplıcası sayesinde termal turizm faaliyetlerinde ön plana çıkmıştır (**Bkz. Tablo 7**). Sağlık turizmi içerisinde yer alan termal turizm, sıcak ve soğuk mineralli suların sağlık amacıyla içme ve dış uygulamalarla kullanılması için turistlere sunulan ulaşım, konaklama ve ağırlama ihtiyaçlarını da kapsayan bir turizm çeşididir (Doğaner, 2001).

Tablo 7. Gazlıgöl Termal Turizm Merkezi Konaklama İmkânları

	Tesis Sayısı	Oda sayısı	Yatak Sayısı
Termal Otel	28	788	2016
Otel	2	34	90
Pansiyon	5	72	156
Apart Daire	3	501	850
Villa	1	18	90
Toplam	39	1413	3202

Kaynak: Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Gazlıgöl kaplıcası Afyonkarahisar-Eskişehir karayolu üzerinde Afyonkarahisar'a 22 km mesafede bulunmaktadır. Frigler döneminden günümüze kadar bilinen ve kullanılan önemli bir şifa merkezidir. Kaplıca Afyonkarahisar ovasının kuzeybatısını sınırlayan ve kuzeye doğru uzanan faylanmalar sonucu çökmüş bir havza içerisinde yer almaktadır. Su debileri ve su sıcaklığı zaman içerisinde değişmekle birlikte 40-65 °C arası değişim gözlenmiştir. Kızılay Maden Suyu İşletmesi'nin Gazlıgöl'de bulunması bölgede çıkan termal kaynaklar içerisinde içme niteliği taşıyanlarında olduğunu ortaya koymaktadır. (Özdemir, 2001). Gazlıgöl kaplıcası Afyonkarahisar ili termal turizminde önemli bir yere sahiptir (**Bkz. Tablo 8**).

Tablo 8. Belediye Belgeli Gazlıgöl Kaplıcası Konaklama Tesisleri 2014 İstatistikleri

Aylar	YERLİ		YABANCI		TOPLAM	
	Giriş	Geceleme	Giriş	Geceleme	Giriş	Geceleme
OCAK	998	3.113	0	0	998	3.113
ŞUBAT	1.003	2.857	0	0	1.003	2.857
MART	779	2.092	17	45	796	2.137
NİSAN	896	3.115	9	32	905	3.147
MAYIS	1.058	3.252	30	93	1.088	3.345
HAZİRAN	1.221	3.901	13	13	1.234	3.914
TEMMUZ	946	3.338	65	74	1.011	3.412
AĞUSTOS	1.777	6.538	18	47	1.795	6.585
EYLÜL	1.338	4.320	35	106	1.373	4.426
EKİM	1.189	4.029	15	29	1.204	4.058
KASIM	1.027	4.679	5	30	1.032	4.709
ARALIK	524	1.689	19	38	543	1.727
KONAKLAM A TOPLAM	12.756	42.923	226	507	12.982	43.430

Kaynak: Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Gazlıgöl kaplıcası Termal Turizm Master Planı (2007-2023) kapsamında oluşturulan Frigya Termal Turizm bölgesinde ve öncelikli geliştirilecek termal turizm merkezleri içerisinde yer almaktadır. Bu bağlamda 14-21 günlük kür programları ve 14 günlük tur programları hazırlanmıştır. Tur programları ile günübirlik ziyaret edilebilecek doğal ve kültürel değerlerin termal turizm ile birlikte bütünleşmesi sağlanmıştır (Termal Turizm Master Planı, 2007).

Ayazini Köyü'nde temel ekonomik faaliyetler tarım ve hayvancılıktır. Köyde hem kuru tarım hem de sulamalı tarım yapılmaktadır. Tarımsal sulama amacıyla Ayazini Deresi üzerinde inşa edilen Ayazini Göleti 2007 yılı itibariyle tamamlanmış ve hizmete girmiştir (**Bkz. Foto 2**). Gölet 133 ha sulama alanına sahiptir (<http://www2.dsi.gov.tr/>). Bu sayede bölgede gerek üretim gerekse de ürün çeşitliliği artmıştır.

Foto 2. Ayazini Göleti ve Sulama Sistemi (Bedesten Kayalıkları Çevresinde Yer Alan Tarım Arazileri)

Sulanabilen araziler Ayazini Köyü'nün doğusunda Değirmen önu mevkiinden başlayıp yaklaşık olarak doğu-batı doğrultusunda uzanmakta, Bedesten kayalığı ve çevresine kadar ulaşmaktadır. Bu alan yaklaşık olarak Ayazini Deresi'nin alüvyon örtüsüne denk düşmektedir. Sulama sistemi, yeraltında bulunan borular vasıtasıyla suyu göletten araziye taşımakta ve arazinin çeşitli noktalarında yüzeye çıkarılan kaynak borularla suyun kullanılmasını sağlamaktadır. Köy halkı bu sistem sayesinde tarımsal üretim ve ürün çeşitliliğinin arttığını fakat beklenenin altında bir arazinin sulanabildiğini dile getirmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında arazi genelinde görülen yükselti farkları etkili olmuştur. Gölette herhangi bir pompa sisteminin bulunmayışı suyun borulara girdiği yükselti ve bu yükselti üzerine çıkamamasına sebep olmuştur.

Sulamalı tarımın yapıldığı arazilerde; patates, domates, biber, salatalık, taze ve kuru fasulye, karpuz, kavun, yonca (yeşil ot), silajlık mısır ve çeşitli meyveler yetiştirilmektedir (**Bkz. Foto 3**).

Foto 3. Patates Hasadı (Bedesten Kayalıkları Çevresinde Yer Alan Tarım Arazileri)

Kuru tarım arazileri Deliktaş Tepeleri'nin kuzeyi ile güneyi, Bedesten Kayası'nın batısı ve Avdalaz Kalesi çevresinde bulunmaktadır. Bu sahalarda yetiştirilen önemli tarım ürünleri ise; buğday, arpa, haşhaş ve fiğ (yeşil ot)'dir.

Köyde küçük ve büyükbaş hayvan yetiştiriciliği de yapılmaktadır. Geçmişten günümüze özellikle de küçükbaş hayvan yetiştiricisi ve hayvan sayısı giderek azalmıştır. Hayvancılık faaliyetleri çayır-mera ve büyükbaş ahır hayvancılığı şeklinde yapılmaktadır.

Son yıllara kadar köyün en önemli ekonomik kaynağını oluşturan taş ocakları gerek modern yapı malzemelerinin kullanılması gerekse de bölgede oluşturulan sit alanları sebebiyle giderek önemini kaybetmiştir. Ayazini tüfü olarak bilinen ve çıkarılan bu taşlar betonarme karkas yapılarda duvar dolgu malzemesi ve yığma yapılarda su basman hariç diğer kesimlerde kullanılabilecek özelliklere sahiptir (Kuşçu ve Yıldız, 2001). Köyde ve Afyonkarahisar çevresinde birçok binada yapı malzemesi olarak kullanılmıştır. Bölgede çok sayıda taş ocağı bulunmasına karşın günümüzde sadece Çitlecibaşı Tepesi'nde bulunan ocak işletilmektedir (**Bkz. Foto 4**).

Foto 4. Çitlecibaşı Tepesi'nde İşletilmekte Olan Taş Ocağı

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AYAZINI KÖYÜ'NÜN SAHİP OLDUĞU DOĞAL VE KÜLTÜREL DEĞERLER

1. DOĞAL DEĞERLER

1.1. PERİBACALARI

Peribacaları, badlands topografyasında sel yarıntıları arasında münferit olarak sütun biçiminde yükselen şekillerdir. Genellikle sütunların tepesinde küçük veya büyük bir taş ya da blok, koruyucu bir şapka gibi yer alır (Erinç, 1982). İzbirak (1955:140-141) ise “*sel yarıntıları arasında sütun ve kule biçiminde yükselmiş, koni ya da silindirik görünümleri olan tipik yeryüzü aşınma şekilleridir*” şeklinde tanımlamıştır. Peribacaları, Türkiye coğrafyasında çeşitli bölgelerde bulunmakla birlikte en bilinenleri; Ürgüp-Göreme-Avanos-Nevşehir çevreleri ile Ihlara Vadisi-Aksaray çevresinde bulunmaktadır.

Peribacası; uzun yıllar sonunda oluşması, doğada ender bulunması ve ilginç görünümü ile insanlarda görme ve ziyaret etme güdüsü uyandırmaktadır. Bu özellikleri sayesinde doğa turizminin başlıca kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Yine insan ve doğa ilişkisi sonucu peribacaları ve çevresinin insanlar tarafından işlenmesi, yerleşim yerleri ile birlikte çeşitli eserlerin oluşturulması kültürel turizm açısından kaynak değer oluşturmaktadır (Doğaner, 1995). Ayrıca bilimsel çalışmalar ve eğitim faaliyetleri açısından da somut bir örnek oluşturmaktadır. Sahip olduğu bu özellikler ile peribacaları korunması ve geleceğe aktarılması gereken hem doğal hem de kültürel bir mirastır.

Ülkemizde peribacalarının bulunduğu bölgelerden birisi de Afyonkarahisar il merkezinin kuzeyidir. Bölgede bulunan İhsaniye ve Işçehisar ilçeleri peribacalarının yoğun olarak görüldüğü alanları oluşturmaktadır. İhsaniye ilçesinde peribacalarının dağılımına bakıldığında araştırma sahasını oluşturan Ayazini Köyü ve çevresinde peribacalarının önemli örnekleri görülmektedir.

Bölgede peribacaları tuf, tüfit, ignimbrit ve volkan külü ile lahar ardalanmasından oluşan (Döğer Formasyonu) bir seri üzerinde yer alır. Peribacalarının gelişim gösterdiği alanlarda kaya birimlerinin en az iki farklı tabakası yüzeylenmiş durumdadır. Genelde üstte ince bir bazalt örtüsü altında kalınlıkları bir yerden diğerine değişen ignimbirit ve onun da altında tuf tabakası vardır. Yalnızca tek tabaka yapısına sahip alanlarda ise peribacası gelişimi olumsuz yönde etkilenmiştir. Peribacaları, aşınım yüzeyleri ile bu yüzeyleri yaran derelerin arasında ve selcik erozyonun hakim olduğu yamaçlar boyunca gelişmiştir (Yılmaz, 2001).

Peribacaları Ayazini Köyü ve çevresinde Deliktaş Tepeleri, Ayazini Köyü'nün kuzeydoğusu (Değirmen Önü mevki ve Sıtma Pınarı mevki), Bedesten Kayalıkları ve köy içerisinde bulunmaktadır.

Deliktaş Tepeleri, Ayazini Köyü'nün yaklaşık olarak 2 km batısından başlayıp Afyonkarahisar-Eskişehir karayoluna kadar uzanmaktadır (**Bkz. Foto 5,6**). Bu bağlamda Ayazini Köyü'nden Kayıhan Beldesine doğru uzanmakta ve batıda çatallanarak ikiye ayrılmaktadır. İkiye ayrılan uzanımdan güneybatıdaki bölümü Kayıhan Beldesi, diğer bölümleri ise Ayazini Köyü idari sınırları içerisinde yer almaktadır. Deliktaş Tepeleri'ni Başmakçı Kayası, Asarlık Kayası ve Gölgeli Kaya mevkileri oluşturmaktadır. Saha oldukça sarp ve kayalıklardan oluşmaktadır. Hakim bir yükseltiye sahip olması sebebiyle bölgeyi gözlemlemek için uygun bir alan oluşturmaktadır.

Foto 5. Deliktaş Tepeleri, Şapkali Peribacası

Foto 6. Deliktaş Tepeleri (Başmakçıkayası Mevkii) Peribacaları

Değirmen Önü mevkii ve Sıtmapınarı mevkii; Ayazini Köyü'nün doğu ve kuzeydoğusunda bulunmaktadır. Değirmen Önü mevkii köyün doğusunda Ayazini Deresi vadisi içerisinde, Sıtma Pınarı mevkii ise köyün kuzeydoğusunda Ayazini Köyünü Yeşilyayla Köyüne bağlayan yolun doğusunda yer almaktadır. Her iki sahada da dere yatağı ve yamaçların aşınması sonucu oluşmuş sarp kaya blokları ve peribacaları bulunmaktadır. Sıtmapınarı Mevkii Ayazini-Yeşilyayla yolundan, Değirmenönü Mevkii de Ayazini Köyünü Eski Eymir Köyüne bağlayan yoldan kuşbakışı olarak görülebilmektedir (**Bkz. Foto 7,8,9**).

Foto 7. Değirmenönü Mevkii

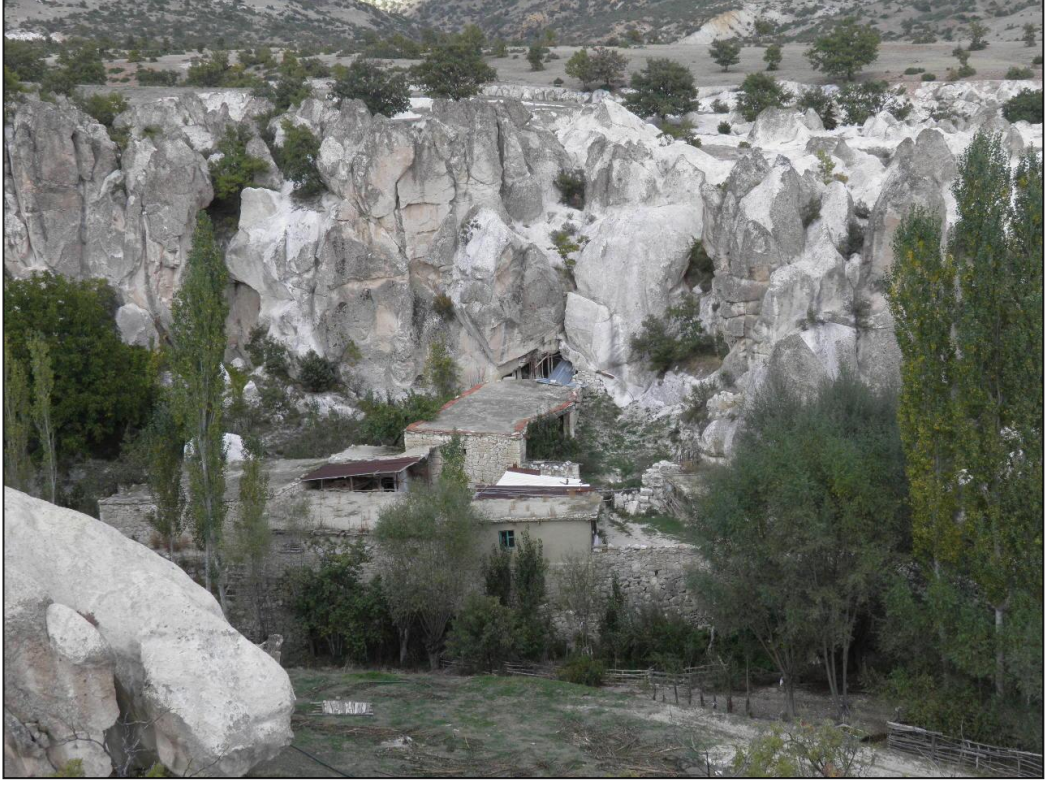

Foto 8. Sıtmapınarı Mevkii

Foto 9. Sıtmapınarı Mevkii Şapkasız Peribacaları

Bedesten Kayalıkları; Ayazini Köyü'nün yaklaşık olarak 2 km güneybatısında, Ayazini Köyünü Afyonkarahisar'a bağlayan yolun güneyinde yer almaktadır. Kayalıklar kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanmaktadır. Kuzey cephesinde oldukça sarp kayalıklar, güney cephesinde ise şapkalı ve şapkasız peribacaları bulunmaktadır (**Bkz. Foto 10**). Konumu itibariyle Deliktaş Tepeleri, taş ocakları, Ayazini Köyü ve çevresi kuşbakışı olarak görülebilmektedir. Bu bağlamda bölgeye hakim bir seyir tepesi potansiyeline sahiptir.

Foto 10. Bedesten Kayalıkları Şapkasız Peribacaları

Bölgede bulunan peribacalarının manzara, eğitim ve bilimsel değeri oldukça yüksektir. Gerek Afyonkarahisar Şehir Merkezine yakınlığı gerekse de termal turizm tesislerine yakınlığı bölgenin kullanılabilirliğini arttırmaktadır.

1.2. KIRGIBAYIR (BADLANDS) TOPOGRAFYASI

Kırgıbayır, bir çeşit tepeliği ifade eder ve dik yamaçlarda rastlanır. Birbirine girmiş sayısız kertiklerle alçak doruklardan ve tepelerden meydana gelmiş şekillerdir. Sağanak yağmurun hakim olduğu ve kum, kil, mil ve tuf tabakaların bulunduğu yerlerde meydana gelir (İzbirak, 1955; Erinç, 2001).

Ayazini Köyü'nün doğu, kuzeydoğu ve güneybatısında tuf tabakası üzerinde eğim ve selcik erozyonu sonucu oluşmuş kırgıbayırlar yer almaktadır (**Bkz. Foto 11**). Bu alanların manzara, eğitim ve bilimsel değeri yüksektir.

*Foto 11. Avdalaz Kalesi Güneyinde Tuf üzerinde Gelişmiş Kırgıbayır (Badlands)
(Ayazini Kuzeydoğusu)*

1.3. VOLKANİK ANAKAYADA GELİŞMİŞ VADİLER

Ayazinin Köyü ve çevresi Döğer Formasyonu olarak adlandırılan volkanik materyaller ile örtülü durumdadır. Sahada bulunan derelerin volkanik tabaka üzerinde yapmış olduğu aşındırma faaliyetleri sonucunda volkanik vadiler oluşmuştur. Özellikle kalın ignimbrit tabakalarının bulunduğu sahalarda dik yamaçlı sarp vadiler gözlenmektedir (**Bkz. Foto 12,13**). Genel itibariyle boyları kısa, mevsimlik akış gösteren vadilerdir. Vadi boylarında çalı toplulukları, meşe ve söğüt ağaçları görülmektedir.

Sahada bulunan farklı yapı ve görünümdeki jeolojik ve jeomorfolojik unsurlar sahanın jeopark potansiyeli açısından çok önemlidir. Gerek peribacaları ve kırgıbayırlar gerekse de vadiler sahanın jeoturizm, eğitim ve bilimsel değerini arttırmaktadır.

Foto 12. İgnimbrit Örtüsü Üzerinde Gelişmiş Olan Avdalaz Deresi Vadisi (Ayazini Köyü Batısı)

Foto 13. İğnimbrit Örtüsü Üzerinde Gelişmiş Olan Sıtmapınarı Vadisi (Ayazini Köyü Kuzeydoğusu)

Sahada bulunan doğal değerlere Ayazini Köyü'nden tarım arazilerine ulaşımı sağlayan yollar, Ayazini Köyü'nü Afyonkarahisar'a bağlayan yol, Ayazini Köyü'nü Yeşilyayla Köyüne Bağlayan yol ve devamında Afyonkarahisar-Eskişehir karayoluna bağlayan yol ile ulaşılabilir. Ayrıca Köy'den bu alanlara yürüyerek de ulaşılabilir.

2. KÜLTÜREL DEĞERLER

Ayazini Köyü ve çevresinde bulunan kayaçların yumuşak, kolay işlenebilir özellikte olan volkanik materyallerden oluşması yamaçların, kayalıkların ve peribacalarının oyularak yerleşim yeri olarak kullanılmasını sağlamıştır. Bu bağlamda sahada kaya işçiliği sonucu oluşturulmuş pek çok eser bulunmaktadır. Kaya yerleşmeleri, dini yapılar (manastır, kilise, şapel vb.) kaya mezarları, kaya anıtları ve nişler gibi birçok eser günümüze kadar ulaşmış durumdadır.

Ayazini Köyü'nde yerleşme tarihi Friglere kadar uzanmaktadır. Sırasıyla Frig, Helenistik Dönem, Roma, Bizans ve Türk yerleşim alanı olarak kullanılmıştır (Yüksel, 2002). Bu dönemlere ait eserlerin bulunmasına rağmen sonrakinin, öncekini kendine göre düzenlediği görülmektedir. Bu durum sahada bulunan eserler üzerinde Frig etkisinin azalmasına, Roma ve Bizans etkisinin artmasına sebep olmuştur.

2.1. KAYA YERLEŞMELERİ VE KAYA MEZARLARI

Ayazini Köyü ve çevresinde bulunan kaya yerleşmeleri ve kaya mezarlarının dağılışına bakıldığında; Ayazini Köyü, Avdalaz (Metropolis) yerleşim yeri, Avdalaz Kalesi, Ayazini Köyü'nün kuzeydoğusu, Bedesten Kayalıkları, Topyeri Tümülüsü ve Güllük Ağzı mevki çevresinde yer almaktadır.

Avdalaz (Metropolis) Yerleşimi, Ayazini Köyü'nün batısında Avdalaz Deresi Vadisi'nin bittiği noktanın başlangıcında yer alır (**Bkz. Foto 14**). Vadinin batısında bulunan kuzeydoğu-güneybatı uzanımlı bir kayalığın güneydoğuya bakan yamacında oyularak inşa edilmiştir. Avdalaz ismi dere yatağından, Metropolis ismi de köyün Bizans döneminde Metropolis olarak adlandırılmasından gelmektedir (Bozdağ, 2009).

Avdalaz (Metropolis) Yerleşimi, çok katlı olarak oyulmuş ve küçük küçük odalardan oluşmaktadır. Odalar arası bağlantılar kayaya oyma merdivenler sayesinde gerçekleştirilmektedir. En alt katta büyük bir oda bulunmakta, üst katlara odanın sağında bulunan oyma merdiven sayesinde çıkılmaktadır. İkinci kat iki bölümden oluşmakta ve üçüncü kata çıkmak için oda içinde tünel biçimli oyma merdiven bulunmaktadır. Ayrıca ikinci katta küçük bir merdiven ile ulaşılan bir Alaturka tuvalet bulunmaktadır. Odaların zeminlerinde farklı amaçlarda (çöp kuyuları, silo vb.) kullanılmak üzere farklı büyüklükte çukurlar yer almaktadır (**Bkz. Foto 15**). Yine odalar içerisinde sekiler ve yiyecek askılıkları bulunmaktadır (Bozdağ, 2009). Ayrıca en alt katta büyük oda içerisinde ziyaretçilerin oturabilmesi için ahşap oturma yerleri inşa edilmiştir

Foto 14. Avdalaz (Metropolis) Kaya Yerleşimi

Foto 15. Avdalaz (Metropolis) Kaya Yerleşimi İkinci Kat Salon

Avdalaz (Metropolis) Yerleşimi'nin güneybatısı ve doğusunda da çok sayıda kaya yerleşmesi bulunmaktadır. Taş ocağı yolu ile Avdalaz (Metropolis) Yerleşimi arasında Ayazini-Afyonkarahisar yolunun solunda çok sayıda kaya yerleşimi yer almaktadır. Bu yerleşim alanları tek ve çok katlı olarak oyulmuş küçüklü büyüklü odalardan oluşmaktadır (**Bkz. Foto 16**) Birçok kaya yerleşmesinde olduğu gibi oda içlerinde sekiler ve zeminlerde farklı amaçlara hizmet eden çukurlar bulunmaktadır. Yerleşmelerin dış ve iç mekanlarına kayaya oyma merdivenler sayesinde ulaşılmaktadır (Bozdağ, 2009).

Foto 16. Gemikaya Kaya Yerleşmeleri (Avdalaz Yerleşimi Güneybatısı)

Doğu da ise asri mezarlık içerisinde bulunan Bozdağ Kaya Yerleşimi ve Batı Kaya Yerleşimi yer almaktadır (**Bkz. Foto 17,18**). Her iki Yerleşim de iki katlı olup birçok odadan oluşmaktadır. Odalar arasında oyma merdivenler bulunmaktadır. Batı Kaya Yerleşimi içerisinde odalar arasında tünel biçimli oyma merdiven yer almaktadır. Odalar içerisinde nişler bulunmaktadır. Batı Kaya Yerleşiminde ikinci katta oda içerisinde bulunan kaya mezarı yerleşimin mezar odasından çevrildiğini göstermektedir (Bozdağ, 2009).

Foto 17. Bozdağ Kaya Yerleşimi (Avdalaz Yerleşimi Doğusu)

Foto 18. Batı Kaya Yerleşimi Tünel Biçimli Oyma Merdiven

Avdalaz Kalesi, Ayazini Köyü ve Avdalaz Vadisi başlangıç noktasının kuzeyinde, Yeşilyayla Köyü'nün güneydoğusunda yer almaktadır (**Bkz. Foto 19**). Kale çevresine göre hafif yüksek bir arazi üzerinde bulunan kaya kütesine çok katlı şekilde oyulmuş olan birçok odadan oluşmaktadır. Üst katlara kaya kütesinin kuzeyinde bulunan oyma merdivenler ile ulaşılmaktadır. Merdivenlerden çıkarken merdivenin sağında basamaklı bir sarnıç bulunmaktadır. Birinci kattan itibaren odalar birbirine zincirleme olarak bağlı durumdadır. Bazı odalarda taban kırıkları bulunmaktadır. Odalar arası bağlantı oyma merdivenler vasıtasıyla sağlanmaktadır. Odalar içerisinde çeşitli büyüklükte çukurlar bulunmaktadır. Bu çukurlar erzak depolama ve çöp çukurları olarak kullanılmaktadır. Yine odalar içerisinde sekiler, nişler ve yiyecek askılıkları bulunmaktadır (Bozdağ, 2009).

Foto 19. Avdalaz Kalesi

Kütlesel olarak oyulmuş olan kaya hem barınmaya hem de savunmaya yönelik olarak kullanılmıştır. Bizans Döneminde Avdalaz Kalesi, Demirli Kale ile birlikte Afyonkarahisar-Eskişehir sınırı üzerindeki Köroğlu Beli geçidini korumuştur (Yüksel, 2002).

Ayazini Köyü'nün kuzeydoğusu özellikle Sıtmapınarı Mevkii'nde dini yapılar ile birlikte kaya yerleşmeleri bulunmaktadır (**Bkz. Foto 20**). Sıtmapınarı Vadisi içinde vadinin batı yamacında tek katlı olarak oyulmuş kaya yerleşimi bulunmaktadır.

Foto 20. Sıtmapınarı Vadisi Kaya Yerleşmesi

Bedesten Kayalıkları, sarp olan kuzey cephesinde çok katlı olarak oyulmuş kaya yerleşmeleri bulunmaktadır (**Bkz. Foto 21**). Yerleşmede bulunan odalar tek ve iç içe geçmiş olarak yer almaktadır. Oda içlerinde nişler ve sarnıçlar bulunmakla birlikte içleri toprakla dolu haldedir. Kayalığın kuzeyi (Ayazini-Afyonkarahisar yoluna bakan cephesi) erozyon etkisiyle yıkılmıştır (Bozdağ, 2009).

Foto 21. Bedesten Kayalıkları, Kaya Yerleşimi

Nekropol ve Asri mezarlık alanı, Avdalaz Yerleşimi'nin doğusunda, Ayazini Köyü'nün batısında yer almaktadır (**Bkz. Foto 22**). Nekropol alanı, asri mezarlık içerisinde bulunan çok sayıda sarp kayanın oyulması sonucu oluşturulmuş mezar ve mezar odalarından meydana gelmektedir. Odalar içerisinde tek kişilik ya da birden fazla kişi (aile mezarları) için oyulmuş kaya mezarları bulunmaktadır. Tek kişilik mezarlar basit tekne mezarlar ve kemerli tekne mezarları olarak, aile mezarları ise aynı kayalık üzerine yine tekne mezarlar şeklinde çok katlı ya da yan yana bulunmaktadır (Yüksel, 2002).

Foto 22. Nekropol ve Asri Mezarlık Alanı

Mezar odaları üzerinde Frig ve Roma kültürlerine ait izler görülmektedir. Bazı mezar odalarının cephelerinde Frig geleneğine ait üçgen alınlık, basık çatı ve hayvan kabartmaları, bazılarında ise Roma döneminin mezar koruyucusu, baktığı insanı taşla çeviren Meduza başının üçgen alınlıklar içerisinde kabartma olarak işlenmiş olduğu gözlenmektedir (Yüksel, 2002).

Asri mezarlık içerisinde çok sayıda kaya mezarı bulunmakla birlikte en önemlileri sütunlu mezar odası ve kemerli mezar odasıdır. Sütunlu Mezar Odası iki sütun üzerinde yükselen üçgen alınlıklı bir cepheye sahiptir (**Bkz. Foto 23**). Alınlığın ortasında Meduza kabartması yer almaktadır. Günümüz itibariyle her iki sütunun da sadece başlık kısmı bulunmaktadır. Mezar odası iki katlı olarak oyulmuştur. Her katta birer mezar olmak üzere her duvarda ikişer mezar bulunmaktadır. Toplamda 6 adet mezar bulunan odada mezarlar batı, kuzey ve doğu duvarlarında yer almaktadır. Kuzey duvarında yer alan mezarlardan 2. kattaki üçgen, diğerleri yuvarlak kemerli olarak oyulmuştur. Alt kattaki mezarlar tahrip edilmiş durumdayken üst kattakiler daha iyi korunmuş durumdadır (Bozdağ, 2009).

Foto 23. Sütunlu Mezar Odası Giriş

Kemerli Mezar Odası, Sütunlu Mezar Odası'nın bulunduğu kayalığın doğu yamacında yer almaktadır (Bkz. Foto 24). Giriş kapısında 2 adet sütun bulunmakla birlikte sütunlardan güneyde olanın başlığına ait bir bölüm, kuzeyde olanın ise başlık ve sütunun üst bölümünden bir parçası günümüze kadar ulaşmıştır. İki katlı olarak oyulmuş olan oda içerisinde 11 adet mezar bulunmaktadır. Ancak yan duvarlarda dörder, giriş kapısının karşısında ise iki mezar tamamen tahrip edilerek ortadan kalkmıştır. İçeride bulunan mezarlardan yalnızca giriş kapısı üzerinde yer alan korunmuştur (Bozdağ, 2009).

Foto 24. Kemerli Mezar Odası Giriş

Aslanlı Mezar Odası, Ayazini İkokulu karşısında yer almaktadır (**Bkz. Foto 25**). Roma Dönemi'ne ait anıtsal bir mezar odasıdır. Üçgen alınlığa ve alınlık içerisinde Meduza kabartmasına sahiptir. Alınlığın altında günümüzde yok olmasına karşın iki adet sütun bulunmakta ve sütun başlıkları kısmen korunabilmiş durumdadır. Giriş kapısının üzerinde yarım daire şeklinde kemerli pano oluşturulmuştur. Panonun her iki tarafında birbirine bakan oturur durumda birer aslan bulunmaktadır. Mezar odası içerisinde zeminde ve duvarlarda olmak üzere 6 adet mezar bulunmaktadır. Yine mezar odası içerisinde insan figürü kabartması, hilal kabartması ve dış cephede yer alan aslan kabartmalarına benzer iki aslan kabartması bulunmaktadır (Bozdağ, 2009).

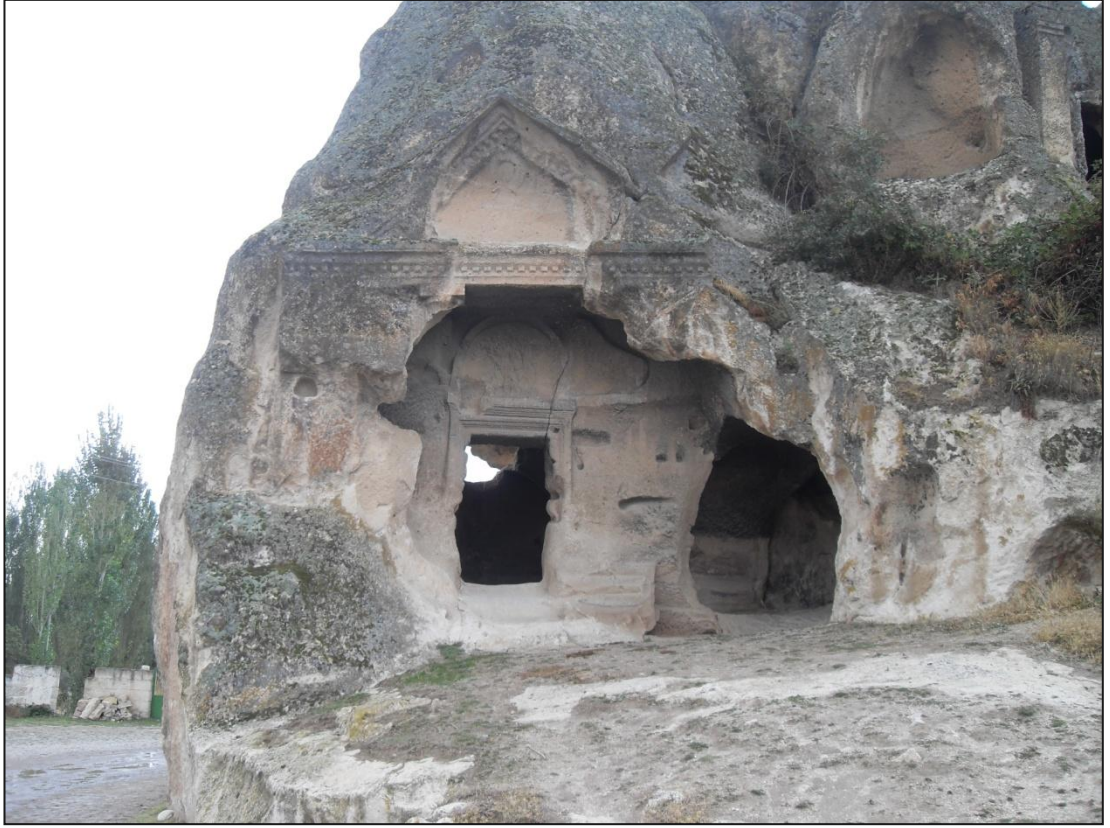

Foto 25. Aslanlı Mezar Odası Giriş

Aslanlı Kaya Mezar Odası, Avdalaz Yerleşimi'nin güneybatısında Nazlı Kilise ile Avdalaz Yerleşimi arasında yer almaktadır (**Bkz. Foto 26**). Roma Dönemi'ne ait anıtsal bir mezar odasıdır. Mezar odası üçgen alınlığa sahiptir. Alınlığın altında anıtsal nitelikte bir giriş kapısı bulunmaktadır. Giriş kapısının sağında ve solunda kapı duvarına oyulmuş sütunlar bulunmaktadır. Kapının üzerinde ise yarım daire şeklinde kenarları dişli kemerli bir pano bulunmaktadır. Pano içerisinde birbirine bakan ve ön ayakları dik durumda olan iki aslan yer almaktadır. Her iki aslanında ön ayakları ve soldaki aslanın baş kısmı tahribata uğramıştır. Giriş kapısının sağında ve solunda birer adet mezar bulunmaktadır (**Bkz. Foto 27**). Her iki mezar da yoğun tahribata uğramıştır. Bu bağlamda mezarların tekne kısımları kırılmıştır(Bozdağ, 2009).

Gerek Aslanlı Kaya Mezar Odası'nda gerekse Aslanlı Mezar Odası'nda hem üçgen alınlık hem de aslan kabartmaları Roma Dönemi'nde de Frig geleneğinin devam ettiğini göstermektedir (Bozdağ, 2009).

Foto 26. Aslanlı Kaya Mezar Odası Giriş

Foto 27. Aslanlı Kaya Mezar Odası İçerisinde Kaya Mezarı

Topyeri Tümülüsleri, Ayazini Köyü'nün kuzeybatısı, Oyma Kilise'nin kuzeyi ve Avdalaz Deresi'nin batısında Çitlecebaşı Mevkiinde yer almaktadır. Topyeri I Tümülüsü taş ocağında taş çıkarılırken ortaya çıkmıştır. Topyeri II Tümülüsü ise kaçakçılar tarafından yapılan kazılar sonucu bulunmuş ve yok edilmiştir. Tümülüs I taş ocağının duvarında bulunmakta ve ocak zemininden 14-15 m yukarıda, ocağın üst kısmından ise 3-4 m aşağıda yer almaktadır. Taş çıkarımı esnasında mezar odasının duvarı yıkılmış ve oda dışarıya açık hale gelmiştir. Mezar odası içerisinde 2 adet pişmiş toprak lahit çıkarılmıştır. Yine duvarlarda aşı boya ile yapılmış süslemeler ve kabartma süslemeler bulunmaktadır. Tümülüs I elde edilen veriler ışığında Geç Hellenistik Dönem'e tarihlendirilmektedir (Bozdağ, 2009).

Ayazini Köyü ve çevresinde çok sayıda kaya yerleşimi ve kaya mezarı bulunmaktadır. Kaya yerleşimleri tek ve çok katlı olarak volkanik kayaların oyulması sonucu oluşturulmuştur. Kaya yerleşim alanları ile kaya mezarları birbirleriyle iç içe geçmiş durumdadır. Kaya mezarları tek ve aile mezar odaları şeklinde gerek yerleşilen kayaya gerekse de yerleşim yerine yakın kayalara oyularak oluşturulmuştur. Bu bağlamda münferit mezarların yanında nekropol alanı da bulunmaktadır. Nekropol alanının günümüzde de asri mezarlık olarak kullanılması dikkat çekici bir özelliktir.

2.2. DİNİ YAPILAR

Ayazini Köyü ve çevresinde kaya işçiliği sonucu oluşturulmuş çok sayıda dini yapı bulunmaktadır. Dini yapılar Avdalaz (Metropolis) Yerleşimi ve çevresi ile Ayazini Köyü'nün kuzeydoğusunda yer almaktadır. Ayrıca Köy içerisinde ve çevresinde yatır ve türbeler de yer almaktadır.

Oyma Kilise, Avdalaz (Metropolis) Yerleşimi'nin yaklaşık olarak 500 m güneybatısında Ayazini-Afyonkarahisar yolunun sağında yer almaktadır (**Bkz. Foto 28**). Sarp bir kayalığın oyulması sonucu inşa edilmiştir. Yöre halkı tarafından Gavur Hamamı olarak da adlandırılmaktadır. Kilise içerisinde kazan kaynatılarak düğünlerde banyo yapılması sonucu hamam, gayrimüslimlerden kaldığı için de

Gavur Hamamı olarak adlandırılmıştır. Yakılan ateşler sonucunda iç yüzey tamamen kararmış durumdadır. Günümüz itibariyle bu gelenek terk edilmiştir.

Oyma Kilise'nin VII-X yüzyıllar arasında Doğu Roma Dönemi'nde yapıldığı sanılmaktadır. Planı Yunan haçı biçimindedir. Plan ve dikey kesit Haspels tarafından yayımlanmıştır (Haspels, 1971). Görkemli iç mimarisi kadar dış cephesine de önem verilmiş, dış cephe de işlenerek estetik bir görünüm kazandırılmıştır.

Kilise yan, arka ve ana hacim olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Ana hacim ortada kubbe ile yanlarda duvar ve payeler arasında tonoz ile örtülüdür. İç oda (Naos) kavisli, yarım daire şeklinde (Apsis) bir yapıya sahiptir (**Bkz. Foto 29**). Kilise içerisinde duvarlarda yan yana oyulmuş kemerli nişler ve aralarında kabartma haçlar bulunmaktadır. Yine giriş dehlizinin yan duvarında MHOVB harfleri kabartma olarak yazılmıştır. Bu harfler Grekçede "Tanrı Anası Yardımcı" manasına gelen sözlerin kısaltmasıdır. Meryem'i ifade etmektedir (Yüksel, 2002).

Foto 28. Oyma Kilise

Foto 29. Oyma Kilise, Naos (İç Oda)

Nazlı Kilise, Avdalaz (Metropolis) Yerleşimi ile Oyma Kilise arasında, Ayazini-Afyonkarahisar yolunun solunda Nazlı Çeşme'nin yanında yer almaktadır (**Bkz. Foto 30**). Kilise kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda dikdörtgen plan ve beşik tonozlu tavan şeklinde oyularak inşa edilmiştir. Kilise'nin güneydoğusunda bulunan apsisin (kavisli yapıya sahip sunak odası) girintisi ve üst örtüsü yıkılmış durumdadır. Naosa (iç oda) kuzeybatıdaki kapıdan girilmektedir. Naosun duvarlarında karşılıklı olarak oyulmuş üzeri yuvarlak (yarım daire) kemerli üçer adet niş bulunmaktadır. Yıkılan apsis bölümünde ise yine karşılıklı olarak oyulmuş, naosta bulunan nişlerden farklı boyutlarda birer niş yer almaktadır. Yine Kilise içerisinde sekiler bulunmaktadır (Bozdağ, 2009).

Foto 30. Nazlı Kilise, Yıkılan Apsis Yönünden Görünüm

Metropolis Kilisesi, Avdalaz (Metropolis) Yerleşimi'nin bulunduğu kayalığın birkaç metre güneyinde yer almaktadır (**Bkz. Foto 31**). Kilise doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen plan ve beşik tonozlu tavan şeklinde oyularak inşa edilmiştir. Kilise'nin batı kısmı büyük oranda yıkılmış durumdadır. Doğu duvarda üçlü apsis (kavisli yapıya sahip sunak odası) yapısı bulunmaktadır. Ortada yer alan ana apsis amacı dışında ocak olarak da kullanılmıştır. Apsis içerisindeki ve Kilise içerisindeki izleri bu durumu kanıtlamakla birlikte bu kullanım günümüzde de devam etmektedir. Güneyde yer alan apsis kuzeydekine oranla daha büyüktür. Bu apsis üzerinde bir pencere açılmıştır. Kilise'nin batı bölümünün yıkılmasından dolayı naos (iç oda) bölümü oldukça küçüktür. Kilise'nin kuzeydoğusunda dikdörtgen bir kapı bulunmaktadır. Ayrıca kuzey duvar, üzerine kazınarak yazılan yazıların kapatılması için gri boya ile boyanmış durumdadır (Bozdağ, 2009).

Foto 31. Metropolis Kilisesi, Yıkılan Batı Yönünden Görünüm

Avdalaz Kilisesi, Avdalaz (Metropolis) Yerleşimi ve Metropolis Kilisesi'nin 250-300 m kuzeydoğusunda Avdalaz dere yatağı içerisinde yer almaktadır (**Bkz. Foto 32**). Kilise Avdalaz Deresi'nin batı yamacında kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda apsisli ve beşik tonozlu tavan şeklinde oyularak inşa edilmiştir. Geçmişte bir süre hayvan barınağı (ağıl) olarak kullanılması sonucunda büyük bir tahribata uğramıştır. Bu bağlamda iç mekan genişletilmiş, genişletme esnasında duvar ve duvarlarda yer alan nişler tahrip edilmiştir. Naos (iç oda) daha geniş bir oda haline dönüştürülmüştür. Sonradan genişletilen bölümde kırılan bir niş vasıtasıyla yanda bulunan odaya geçilebilmektedir. Bu oda ise hayvan barınağı (ağıl), depo ya da yerleşim amaçlı olarak kullanılmıştır (Bozdağ, 2009).

Foto 32. Avdalaz Kilisesi, Güneybatıdan Görünüm

Asri mezarlık ile iç içe geçmiş olan Nekropol Alanı'nda da çok sayıda şapel bulunmaktadır. Şapel; *“tek mekandan oluşan küçük kilise ya da büyük kiliselerin içinde azizin adına adanmış ibadet yerleridir”* (Bozdağ, 2009;122).

Melekler Şapeli, Asri mezarlığın doğusunda bulunan kayalığa oyulmuş olan şapeller içerisinde en kuzeyde yer almaktadır. Şapel doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen plan ve üçgen kırma çatı şeklinde oyularak inşa edilmiştir. Giriş kısmının üzerinde tek kişilik tekne biçimli bir mezar bulunmaktadır. Naos (iç oda) apsisli ve apsisin her iki yanında karşılıklı olarak oyulmuş birer niş bulunmaktadır. Tahribata uğramasına rağmen Şapel içerisinde sekiler bulunmaktadır. Şapelin güney ve kuzey duvarlarında aziz tasvirleri bulunmaktadır. Güney duvardakiler kuzey duvardakilere oranla daha belirgin durumdadır. Yine tavanda bulunan kemer üzerine melek tasvirleri arasında madalyon içinde Pantokrator İsa betimlenmiştir (Uçkan, 2010). Ayrıca azizler için ayrılmış hafifçe yüksek bir platform (bema) bulunmaktadır (Bozdağ, 2009).

Yazılı Şapel, Melekler Şapeli'nin birkaç metre güneyinde yer almaktadır (**Bkz. Foto 33**). Şapel doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen plan ve üçgen kırma çatı şeklinde oyularak inşa edilmiştir. Şapele batıda bulunan ve yıkılmış durumda olan kapıdan girilmektedir. Naos apsisli bir yapıya sahip ve naos içerisinde bema bulunmaktadır. Apsis içerisinde tek sıra synthronon (din adamlarına ait oturma yeri) düzenlenmiştir (Uçkan, 2010). Şapel bema duvarında bulunan Yunanca yazılmış yazıdan ötürü bu ismi almıştır. Şapel, Bema ve naosun kuzey duvarından iki kapı ile girilebilen bir yan odaya sahiptir. Naos içerisinde ve yan oda içerisinde oturma sekileri bulunmaktadır. Ayrıca yan oda içerisinde üzeri kemerli olarak oyulmuş bir niş bulunmaktadır (Bozdağ, 2009).

Foto 33. Yazılı Şapel

Aslanlı Şapel, Asri mezarlığın doğusunda bulunan kayalığın güney ucunda, mezarlığın güneydoğu giriş kapısının birkaç metre sağında yer almaktadır. Şapel doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen plan ve beşik tonozlu tavan şeklinde oyularak inşa edilmiştir. Kayalığın doğu cephesinde bulunan Aslanlı Mezar Odası'ndan ötürü yöre halkı Aslanlı Kilise olarak adlandırmaktadır. Şapel Roma Dönemi mezar

odalarının dış cephe özelliklerine sahiptir. Cephede üçgen alınlık ve alınlığın altında tahrip olmuş iki adet sütun bulunmaktadır. Soldaki sütun yok olmuş, sağdaki sütunun ise başlık kısmı ile sütunun üst bölümü bulunmaktadır. Giriş kemerli niş içinde yer alan dikdörtgen kapıdan yapılmaktadır. Şapel içerisinde tahrip edilmiş halde iki adet mezar bulunmaktadır. Bu durum Şapel'in mezar odasından bozularak oluşturulduğunu ortaya çıkarmaktadır. Naos içerisinde doğu duvarda apsis ve bema bulunmaktadır. Yine kuzey ve güney duvarlarda nişler bulunmaktadır (Bozdağ, 2009).

Meryem Ana Kilisesi, Ayazini İlkokulu karşısında bulunan kayalıkta yer almaktadır (**Bkz. Foto 34**). Kilise'nin doğusundan itibaren köy yerleşimi başlamaktadır. Kilise beşik tonozlu tavan şeklinde oyulmuş giriş mekanından ve giriş mekanından dikdörtgen biçimli bir kapıdan girilen üçgen kırma çatılı naostan oluşmaktadır. Kilise doğu-batı doğrultusunda inşa edilmiş ve bu doğrultulu beşik kemerli dikdörtgen bir kapıdan girilmektedir. Giriş mekanın duvarlarında sekiler bulunmaktadır. Naos içerisinde apsis ve bema bulunmaktadır. Apsis yarım kubbesi freskoludur (yaş sıva üzerine özel boyalarla yapılmış resim). Ortada Meryem ve Çocuk İsa iki yanda ise melek tasvirleri vardır. Güneydeki melek daha iyi durumda ve elinde bir küre tutmaktadır. Bemanın kuzey ve güney duvarlarında üzeri kemerli olarak oyulmuş nişler bulunmaktadır. Naosun kuzey ve güney duvarlarında üzeri kemerli olarak oyulmuş karşılıklı ikişer niş bulunmaktadır. Yine duvar boyunca sekiler bulunmaktadır. Ayrıca naosa giriş kapsımının sağında, solunda ve üzerinde üzeri kemerli olarak oyulmuş nişler bulunmaktadır (Uçkan, 2010)..

Foto 34. Meryem Ana Kilisesi, Güneybatıdan Görünüm

Ayazini Köyü'nün kuzeydoğusu, Sıtmapınarı Mevkii ve Değirmenönü Mevkiinde çok sayıda şapel bulunmaktadır. Ayazini Köyü'nün kuzeydoğu çıkışında Ayazini-Yeşilyayla yolunun yaklaşık olarak 100 m doğusunda 3 konik peribacası içerisine oyulmuş 3 adet şapel bulunmaktadır. Şapeller, en güneyde yer alan şapelin üzerinde bulunan motifler sebebiyle yöre halkı tarafından yılanlı şapel olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca şapellerin bulunduğu kayalık yöre halkı tarafından Tuz Kayalığı, Tuzambarı (Yarık Kaya) olarak adlandırılması sonucu Uçkan (2010) Tuzambarı Şapelleri olarak adlandırmıştır.

Yılanlı Şapel I, Ayazini Köyü'nün kuzeydoğu çıkışında Ayazini-Yeşilyayla yolunun yaklaşık olarak 100 m doğusunda bulunan 3 konik peribacası içerisine oyulmuş şapeller arasında en güneyde yer almaktadır (**Bkz. Foto 35**). Şapel kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda dikdörtgen plan ve üçgen kırma tavan şeklinde oyularak inşa edilmiştir. Şapel'e güneybatıda bulunan üçgen alınlıklı ve duvarı yıkılmış kapıdan girilmektedir. Naosun her iki duvarında da sekiler bulunmaktadır. Yine bu duvarlarda Yunanca yazılmış yazılar bulunmaktadır. Naos ile apsis arasında

bulunan kemer üzerinde değirmen şekilli üç pano bulunmaktadır. Bunlardan merkezdeki daha büyük ve içerisinde kabartma olarak tören haçı şeklinde malta haçı bulunmaktadır. Yine naos ve apsis arasındaki kapı açıklığının iki yanında da birer niş bulunmaktadır. Ayrıca apsis içerisinde bema bölümü bulunmaktadır (Uçkan, 2010).

Foto 35. Yılanlı Şapel I Girişten İç Görünümü

Yılanlı Şapel II, I. Şapel'e göre biraz daha yüksekte bulunan konik biçimli peribacası içerisinde yer almaktadır (**Bkz. Foto 36**). Şapel doğu-batı doğrultusunda kare plan ve üçgen kırma tavan şeklinde oyularak inşa edilmiştir. Şapel'e batıda bulunan yarım daire alınlıklı dikdörtgen bir kapıdan girilmektedir. Naosun dört duvarında da sekiler bulunmaktadır. Apsis ve bema bölümleri bulunmaktadır. Apsisin iki yanında da karşılıklı olarak oyulmuş birer niş bulunmaktadır. Ayrıca naos zeminin ortasında doğu-batı yönünde kapının dışına doğru uzanan bir oluk bulunmaktadır. Yöre halkı tarafından Şapel'in geçmişte mezbaha olarak kullanıldığı söylenmektedir. Bu sebeple yöre halkı tarafından mezbaha, kesimhane olarak da adlandırılmaktadır (Uçkan, 2010).

Foto 36. Yılanlı Şapel II İç Görünümü

Yılanlı Şapel III, şapeller içerisinde batıda ve en yukarıda bulunan konik biçimli peribacası içerisinde yer almaktadır. Şapel doğu-batı doğrultusunda kareye yakın plan ve üçgen kırma tavan şeklinde oyularak inşa edilmiştir. Şapel'e batıda bulunan ve duvarı yıkılmış dikdörtgen bir kapıdan girilmektedir. Naosun iki yan duvarında üzeri kemerli olarak oyulmuş karşılıklı ikişer niş bulunmaktadır. Yine tahribata uğramakla birlikte yan duvarlarda sekiler bulunmaktadır. Apsis bölümü ise tamamen yıkılmış durumdadır. Şapel içinde ve özellikle tavanda aşı boya ile yapılmış süslemeler bulunmaktadır. Bu durum I. ve II. Şapel'de de görülmektedir (Bozdağ, 2009).

Mustafa Gümüşkanat Evi Kilisesi, Ayazini Köyü'nün kuzeydoğusunda Sıtmapınarı Vadisi içerisinde yer almaktadır (**Bkz. Foto 37**). Kilise dere yatağının batısında bulunan kaya kütleli içerisine doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen plan ve beşik tonozlu tavan şeklinde oyularak inşa edilmiştir. Kilise'ye batıda bulunan dikdörtgen kapıdan girilmektedir. Naosun kuzey ve güney duvarında üzeri yuvarlak kemerli olarak oyulmuş karşılıklı üçer niş bulunmaktadır. Yine kapının iki yanında

üzeri kemerli olarak oyulmuş birer kör niş bulunmaktadır (Uçkan, 2010). Kilise'nin apsis bölümü yıkılmış durumdadır. Günümüz itibariyle odunluk olarak kullanılmaktadır.

Foto 37. Mustafa Gümüşkanat Evi Kilisesi, Yıkılan Apsisten İç Görünüm

Ballık Mevkii Şapeli, Ayazini Köyü ve Değirmenönü Mevkii'nin kuzeydoğusunda Ballık Mevkiinde yer almaktadır (**Bkz. Foto 38**). Şapel kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda dikdörtgen plan ve beşik tonozlu tavan şeklinde oyularak inşa edilmiştir. Şapel'in güneybatı bölümü yıkılmış durumdadır. Şapel' yıkılmış olmakla birlikte dikdörtgen bir kapıdan girilmektedir. Kapının yanında yuvarlak bir niş bulunmaktadır. Naosun kuzey duvarında üzeri yuvarlak kemerli olarak oyulmuş dört kör niş bulunmaktadır. Bu nişlerden batı yönünde ilk niş içinde kırmızı aşı boya ile yapılmış bir yazıt, ikincisinde ise haleli bir figür bulunmaktadır. Güneybatı bölümü yıkılmış olmakla birlikte güney duvar üzerinde de üzeri kemerli olarak oyulmuş nişler bulunmaktadır. Mevcut izler ışığında apsis önünde üç kemer açıklığı şeklinde templon düzenlemesinin yapıldığı anlaşılmaktadır. Apsis nişi içerisindeki yuvarlak kemer şeklindeki pencere tahrip edilerek genişletilmiştir. Yine apsisin iki

yanında da üzeri yuvarlak kemerli olarak oyulmuş nişler bulunmaktadır. Şapel'in üstte ikinci bir katı görülmektedir. Bu kat keşiş odası olarak kullanılmış olmalıdır. Bu kata çıkış bölümü yıkılmış durumdadır (Uçkan, 2010).

Foto 38. Ballık Mevkii Şapeli Güneybatıdan Görünüm

Karababa Türbesi, Deliktaş Tepeleri'nin (Gölgeli Kaya mevkii) kuzeybatısı, Afyonkarahisar-Eskişehir karayolunun doğusunda (sağında) yer almaktadır (**Bkz. Foto 39,40**). Çeşitli rivayetler olmakla birlikte yöre halkı tarafından ne zaman yaşadığı net olarak bilinmemektedir. Rivayete göre yaşadığı dönemde hayvanlar ile ilgilenen bir nevi veterinerlik hizmeti veren bir kişi olduğuna inanılmaktadır. Bu rivayet doğrultusunda yöre halkı hastalanan hayvanları (büyükbaş veya küçükbaş) için şu anki türbe çevresinde çeşitli etkinlikler yapmıştır. Bu bağlamda hastalanan hayvan ya da hayvanlar türbe etrafında üç defa dolaştırılmıştır. Diğer bir yöntem ise türbe yakınlarından toprak veya türbe içerisinde dua edilen tuzun hayvan ya da hayvanların yemine karıştırılması şeklinde uygulanmıştır. Her iki yöntemin de uygulanması sonucunda insanlar hayvanlarının iyileşeceğine inanmıştır. Geçmişte

yöre halkı tarafından kullanılır iken günümüzde her iki yöntem de terk edilmiş durumdadır.

Foto 39. Karababa Türbesi

Foto 40. Karababa Türbesi İç Görünüm

Sarıkoçdede Türbesi, Ayazini Köy merkezinde muhtarlık binası ve merkez caminin birkaç metre batısında yer almaktadır (**Bkz. Foto 41, 42**). Çeşitli rivayetler olmasına rağmen yöre halkı tarafından ne zaman yaşadığı net olarak bilinmemektedir. Köy halkı Sarıkoçdede'nin Kıbrıs Barış Harekatı sırasında askerlere kılavuzluk ve yardım ettiğine inanmaktadır. Halkın anlattıkları doğrultusunda Kıbrıs Barış Harekatı'na katılmış askerler savaş sonrasında Ayazini Köyüne ve Türbeye ziyarete gelmiştir. Ziyarete gelenler Sarıkoçdede'nin savaş esnasında kendilerine yardım ettiğini ve onlara kılavuzluk ettiğini söylemişlerdir. Ona nereli olduğunu sorduklarında Afyon Ayazini Köyü şeklinde cevap verdiğini söylemişlerdir. Bu cevap sonrasında Köye geldiklerinde Sarıkoçdede yerine türbesiyle karşılaşmış ve kurbanlar kesmişlerdir. Ayrıca halk tarafından zihinsel rahatsızlıklara çare bulmak için Türbe içerisinde dua edilerek bir gece konaklanılmaktadır.

Foto 41. Sarıkoçdede Türbesi

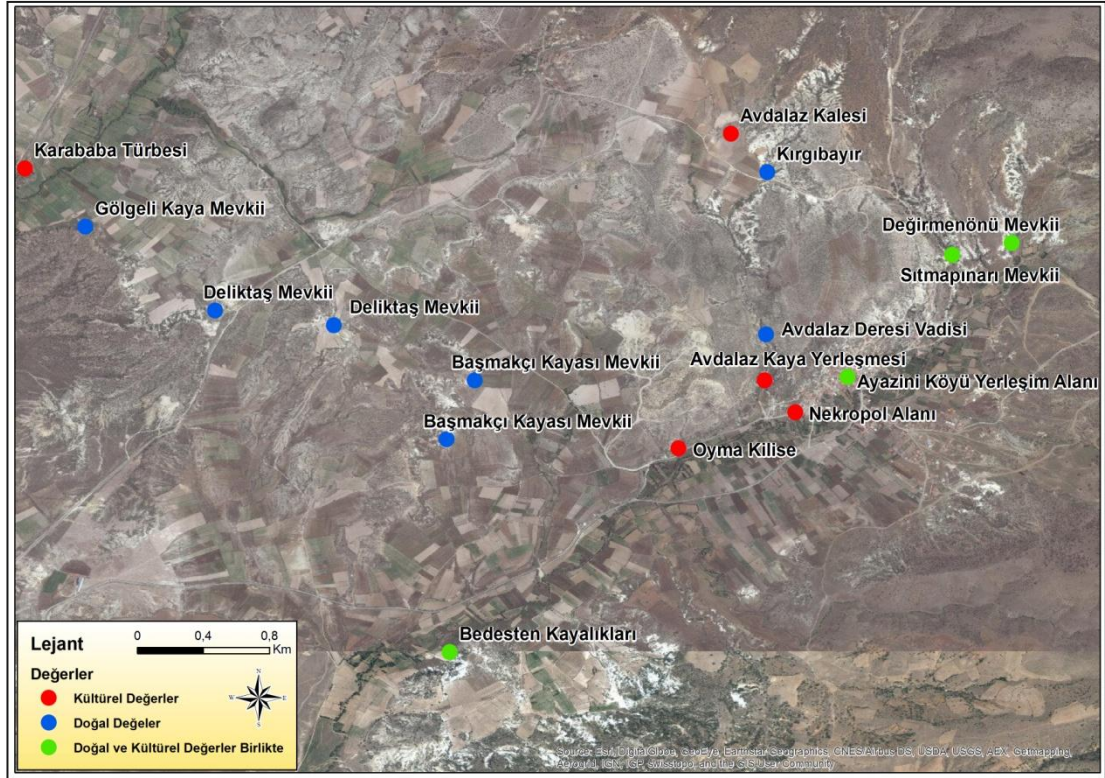
Foto 42. Sarikoçdede Türbesi İç Görünüm

Kralkızı Yatırı, Sarikoçdede Türbesi'nin 10-15 m kuzeybatısında evlerin avluları arasında yer almaktadır (**Bkz. Foto 43**). Ne zaman yaşadığı köy halkı tarafından net olarak bilinmemektedir. Rivayete göre bölge kralının kızı Sarikoçdede'ye aşık olmuş. Bu yüzden kralkızı her gün ziyarete gelirmiş. Ziyarete geldiği bir gün bu günkü yatırın bulunduğu yerde yöre halkı tarafından taşlanarak öldürülmüş. Köy halkı yatır üzerinin herhangi bir örtü malzemesi ile kapatılmadığını, kapatıldığında ise gece ortadan kaybolduğunu ve sabah tekrardan üzeri açık olarak bulunduğunu söylemektedir. Bu bağlamda yatır üzerine herhangi bir inşaat yapılamamıştır.

Foto 43. Kralkızı Yatırı

Sahada bulunan kültürel değerlere Ayazini Köyü'nden tarım arazilerine ulaşımı sağlayan yollar, Ayazini Köyünü Afyonkarahisar'a bağlayan yol, Ayazini Köyünü Yeşilyayla Köyüne Bağlayan yol ve devamında Afyonkarahisar-Eskişehir karayoluna bağlayan yol ile ulaşılabilir. Ayrıca Köy'den bu alanlara yürüyerek de ulaşılabilir (Bkz. Harita 8).

Harita 8. Ayazini Köyü'nde Doğal Ve Kültürel Değerlerin Dağılışı

2.3. AYAZİNİ KÖYÜ'NÜN MİMARİ YAPISI VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ

Kırsal alanlarda insanoğlu gerek beşeri faaliyetlerini gerekse de ekonomik faaliyetlerini doğal ortamın sağladığı imkanlar ölçüsünde gerçekleştirir (Erkal ve Taş, 2013). Doğa ile insan arasındaki karşılıklı etkileşimin bir örneğini de Ayazini Köyü'nde görmektedir. Bu bağlamda kolay işlenebilen volkanik malzemenin bulunduğu yamaçlar ve peribacaları insanlar tarafından oyulmuş ve yerleşim amacıyla kullanılmıştır.

Frigler'den itibaren yerleşim alanı olarak kullanılan ve günümüzde de yaşamın devam ettiği Ayazini Köyü'nde kaya mekanları ile meskenler iç içe geçmiş durumdadır. Pek çok mesken gerek peribacaları gerekse de volkanik kayalar ile birlikte bütünleşik olarak inşa edilmiştir. Meskenler ile bütünleşik olan kaya mekanları köylüler tarafından çeşitli amaçlarla kullanılmaya devam edilmektedir.

Köylüler kaya mekanlarını evlerinin bir eklentisi olarak görmekte ve farklı kullanım amaçları doğrultusunda düzenlemektedir. Bu kapsamda kaya mekanlarının oda, ahır, ardiye deposu ve odunluk olarak kullanıldığı gözlemlenmiştir (Bkz. Foto 44,45).

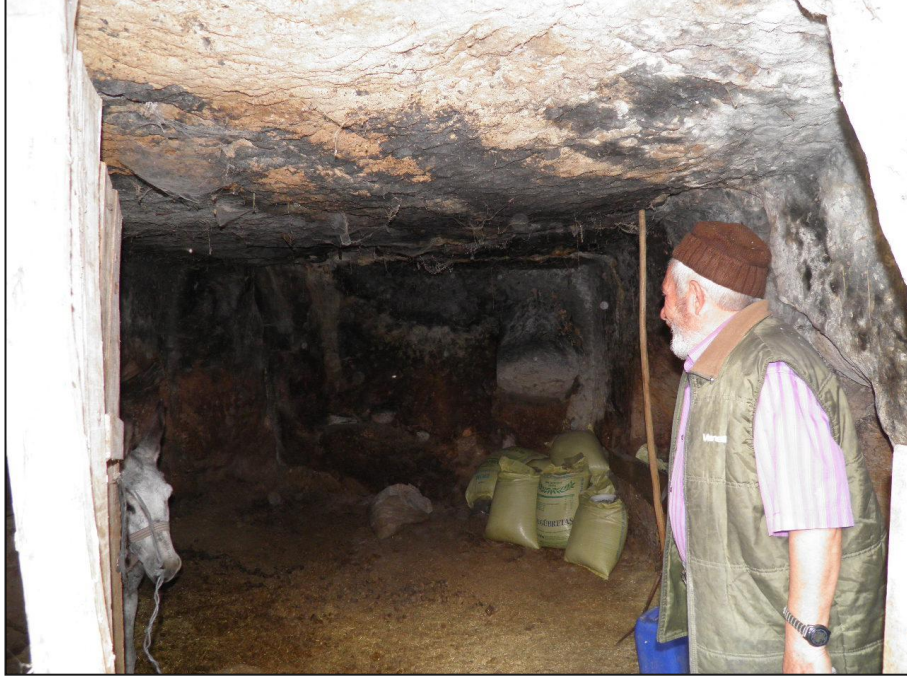

Foto 44. Ahır Olarak Kullanılan Bir Kaya Mekanı

Foto 45. Kaya Yerleşmeleri İle İç İçe Geçmiş Evler

Peribacaları ile iç içe geçmiş durumda olan Köy yerleşimi doğa ve insanın birlikte oluşturduğu estetik bir görünüme sahiptir. Ayazini Köyü sahip olduğu bu yapı sayesinde Kapadokya'yı aratmamaktadır (**Bkz. Foto 46**).

Foto 46. Leylek Kayası

Doğa ile insan etkileşiminin çıplak gözle görülebildiği köyde geçmişten günümüze insanlar kolay işlenebilen volkanik malzemeyi işleyerek çeşitli amaçlarda kullanmıştır. Geçmişte kaya yerleşmeleri olarak kullanılan alanların pek çoğu günümüz meskenlerinin temelini oluşturmaktadır. Birçok ev kaya yerleşmeleri ile birlikte inşa edilmiştir. Yine pek çok evde taş işçiliği ile oluşturulmuş mesken unsurları bulunmaktadır (**Bkz. Foto 47**).

Foto 47. Temele Oyulmuş Oturma Sekisi

Peribacalarının mesken olarak kullanımı yalnızca Köy içerisinde değil tarım arazileri ve yakın çevresinde de görülmektedir. Tarlalarda çalışan köylüler ve özellikle çobanlar peribacalarını kullanabilecekleri doğrultuda düzenlemektedirler. Tarım işçileri peribacaları ile bütünleşik olarak inşa ettikleri çardaklar vasıtasıyla dinlenebilecekleri bir mekan oluşturmuşlardır. Çobanlar ise içleri oyulmuş halde olan peribacalarını ağıl ve çoban barınağı şeklinde düzenleyerek kullanmışlardır (**Bkz. Foto 48**).

Foto 48. Çoban Evi Olarak Kullanılmış Şapkasız Konik Peribacaları

Ayazini Köyü Frigler ile başlayan Helenistik, Roma, Bizans ve Türk hâkimiyetiyle devam eden bir kültürel birikimi yaşatmaktadır. Bu bağlamda yerleşim alanları ile birlikte kullanılan kaya mekanları günümüze kadar korunarak gelmiştir. Yine Köy Mezarlığı Frig ve Roma Dönemi kaya mezarları, Bizans Dönemi Şapalleri ve Türk Dönemi mezar taşlarıyla bir arada bulunmaktadır (**Bkz. Foto 49**). Günümüzde de mezarlığa defin işlemleri devam etmektedir. Bu mezarlık farklı inançlara sahip insanların aynı mekanı hoşgörülü ve kültürel zenginlik içerisinde kullanabildiğini ortaya çıkarmaktadır.

Foto 49. Ayazini Köyü Mezarlığı

Ayazini Köyü kendine has mimari yapısı ve görünümü ile oldukça estetik evlere sahiptir. Ayazini evleri Ayazini Deresi'nin kuzeyinde, Avlağı Tepe'nin eteklerinde yer almaktadır. Ayazini Deresi'nin güneyinde ise modern betonarme evler bulunmaktadır. Ayazini evleri Ayazini tüfü olarak adlandırılan kesme taşlar, ahşap ve toprak malzemeler ile yığma yapıları olarak inşa edilmişlerdir (**Bkz. Foto 50**). Evler tek katlı ve çoğunlukla iki katlı olarak inşa edilmiş olup iki katlı evlerin zemin katı ahır, samanlık ve depo olarak kullanılmaktadır.

Köyde bulunan taş ocaklarından elde edilen kesme taşlar zeminden itibaren üst üste toprak harçla örülmekte ve ahşap kolonlar (mertekler) ile desteklenmektedir. Tek katlı evler su basmaz üzerine yığma kesme taş ve taşıyıcı kolonlar kullanılarak inşa edilmektedir. İki katlı evler de ikinci katın zemini örme taş duvar ve mermer taşlara oturtulmuş ahşap kolonlar (mertekler) üzerine inşa edilmektedir. İkinci kat zemini ahşap direkler ve yığma duvar üzerine inşa edilmektedir. Her iki ev tipinde de çatılar örme taş ve taşıyıcı ahşap kolonlar (mertekler) üzerine tahta ve kalasların dizilmesi ve bu örtünün de toprak dam ile kapatılmasıyla oluşturulmaktadır (**Bkz.**

Foto 51). Bunun yanında kiremit çatılı evler ve toprak damdan kiremit çatıya dönüştürülen evlerde bulunmaktadır.

Foto 50. Ayazini Evleri

Foto 51. Ayazini Evleri Çatı Örtüsü

Evlerin iç mekanları benzer özelliklere sahip olmakla birlikte ev sahibinin maddi durumu ve kişisel istekleri doğrultusunda değişiklikler göstermektedir (**Bkz. Foto 52**). Yine oda sayısı ve oda büyüklükleri de ev sahibinin istekleri doğrultusunda gelişmektedir. Mutfak dışında kalan odalarda oturma sekileri, duvar içerisine gömme dolap ve yükükler ile birlikte şömine bulunmaktadır. Mutfak olarak kullanılan oda da ise duvara gömme dolaplar ve genelde çevresi işlemeli ocaklar bulunmaktadır. Ayrıca Ayazini tufünden inşa edilen evler ısı yalıtımı açısından da oldukça başarılıdır.

Foto 52. Bekir Ali DERE'ye Ait Evin Şöminesi

Ayazini evlerinin yanında taş işçiliği ile oluşturulmuş mahalle fırınları bulunmaktadır (**Bkz. Foto 53**). Fırınlar Ayazini tufünden işlenerek kesme taş olarak inşa edilmektedir. Hemen her mahallede bulunan fırınlar köyde ortak kullanım ve mahalle kültürünün devamlılığını sağlamaktadır.

Foto 53. Ayazini Köyü Ekmek Fırını

Anadolu coğrafyasının kendine has gelenek ve görenekleri Ayazini Köyü'nde de karakteristik olarak görülmektedir. Köyde oldukça ilginç adet ve batıl inançlar bulunmaktadır. Bu kapsamda bazı alan ve objelere kutsallık kazandırmışlardır. Köylüler kutsallık kazandırdıkları alan ve objeleri dedeli olarak adlandırmaktadır.

Köyün kuzeydoğusunda yer alan Sıtmapınarı mevki köylüler için önemli bir kültürel faaliyete ev sahipliği yapmaktadır. Askerlik çağına gelen gençler askere gitmeden önce Sıtmapınarı mevkiine gelerek buradaki meşe ağaçlarının dalları arasına taşlar yerleştirmektedir. Bu taşlar askerlik süresi boyunca ağaçlarda kalmaktadır. Askerden dönen gençler taşlarını ağaçlardan almakta dönemeyip şehit olanların taşları ise ağaçlarda kalmaya devam etmektedir. Bunun yanında askerden döndüğü halde taşlarını almayarak bırakanlar bulunmaktadır (**Bkz. Foto 54**). Yine askere gidecekler için toplu olarak kurbanlar kesilmekte ve dualar edilmektedir. Ayrıca buradaki meşe ağaçları kutsallaştırılmasından dolayı herhangi bir tahribata uğramamaktadır.

Foto 54. Sıtmapınarı Mevkii Meşe Ağaçları ve Askerlik Taşları

Sıtmapınarı Vadisi içerisinde çıkan kaynak suyu köylüler tarafından şifalı olarak kabul edilmektedir. Yüksek ateşli çocuklara bu suyun içirilmesi ya da çocukların bu suyla yıkanması sonucunda ateşlerinin düştüğüne inanılmaktadır.

Köylüler için bir diğer önemli alan ise Erenler Tepesi'dir. Erenler Tepesi Ayazini Köyü'nün doğusunda yer almaktadır (**Bkz. Foto 55,56**). Köylüler tarafından anlatılan ve elde ettikleri bulgular doğrultusunda meşe ormanları ile kaplı olan bu tepe Kurtuluş Savaşı sırasında Yunan askeri birlikleri tarafından üs olarak kullanılmıştır. Hakim konumu sebebiyle tercih edilen tepe boyunca tahrip olmakla birlikte savaş esnasında kazılmış siper ve cepanelikler bulunmaktadır. Bölgede çobanlık yapan birçok köylü savaştan kalma çok sayıda silah ve mühimmat artığı bulduklarını söylemektedir. Tepe savaşta şehit düşen Türk askerlerinden esinlenerek ismini almış ve kutsallaştırılmıştır. Bu bağlamda tepede bulunan ormanlık alandan hayvan otlatma haricinde faydalanılmamaktadır. Tepeden ağaç kesen insanlara çeşitli felaketlerin geldiği ve geleceği inancı bulunmaktadır. Tepe'nin zirve noktasında Türk askerlerine ait olduğu söylenen mezarlar bulunmaktadır. Bu alanda bir de adak

ağacı bulunmaktadır. İnsanlar adaklarını ağaca bir bez parçası bağlayarak adamakta ve isteyen kurban kesmektedir. Yine bu alan geçmişte köylüler tarafından yağmur duaları için kullanılmıştır. Günümüzde ise tepenin doğu yamacında ve orman yoluyla ulaşılan yayla da yapılmaktadır.

Foto 55. Erenler Tepesi Siperden Görünüm

Foto 56. Erenler Tepesi Adak Ağacı

3. SÜRDÜRÜLEBİLİR KORUMA VE KULLANIM AÇISINDAN AYAZINI KÖYÜ'NÜN DOĞAL VE KÜLTÜREL DEĞERLERİ

Nüfus, sanayileşme ve kentleşmede yaşanan hızlı artış beraberinde çevreye ve doğal kaynaklara olan talebi de artırmıştır. Bu bağlamda doğal kaynaklar hızla tüketilmekte, doğal çevre şartları bozulmakta, bitki ve hayvan türlerinin nesli tükenmekte ve çevre kirliliği yaşanmaktadır. Kullanılan kaynakların sınırlı oluşu hatta bazı yerlerde tükenmeye başlaması sürdürülebilirlik kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kavram ilk kez Brundtland Komisyonu olarak isimlendirilen ve 1987 yılında “Ortak Geleceğimiz” başlığı ile yayınlanan Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nun raporunda gündeme getirilerek önemi vurgulanmıştır (World Comission Env’t, 1987). Sürdürülebilirlik kavramı ile gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılamalarını engellemeden şimdiki kuşakların

ihtiyaçlarının karşılanması ifade edilmektedir (Sworbrooke, 1999). Beşeri ve ekonomik faaliyetlerin insan-evre ilişkisi içerisinde gerçekleştirilmesi sürdürülebilirliğin merkezine insan ve çevreyi yerleştirmektedir. Bu bağlamda çevresel sürdürülebilirliği sağlamak Birleşmiş Milletler Milenyum Gelişim Hedefleri içerisinde de bulunmaktadır (<http://www.un.org/>).

İnsanoğlunun yapmış olduğu pek çok faaliyetin hammaddesini evre oluşturmaktadır. Bu faaliyetlerden birisi de turizmdir. Turizm doğal kaynakların, insan yapısı kaynakların ve sosyo-kültürel kaynakların tkutilmesiyle oluşan bir olgudur (Akış, 1999). II. Dünya Savaşı'ndan sonra turizm faaliyetleri ile turizme katılan insan sayısı artarak günümüze kadar ulaşmıştır. Günümüz itibariyle turizm insanların yoğun olarak katıldığı, çok geniş alanlara yayılmış ve büyük bir ekonomik sektör haline gelmiştir. Bu durum turistik çekicilikleri oluşturarak doğal ve kültürel değerlere olan baskıyı arttırmıştır. İşte bu nokta da sürdürülebilir turizm devreye girmektedir. Sürdürülebilir turizm, turizm olayını oluşturarak etkenlerin ve varlıkların nitelik ve niceliklerini kaybetmeden sürekliliğinin sağlanması anlamına gelmektedir (Urry, 1995).

Sonuç olarak turizmde sürdürülebilirliğin amacı kaynakların korunarak kullanımı ve gelecek nesillere aktarılması olarak özetlenebilir. Ayrıca sürdürülebilir turizmde yerel halkın önemi ve yerel halkın turizmin ekonomik faydalarından yararlanması vurgulanmaktadır (Sworbrooke, 1999).

İnsanların kitleler halinde tükettiği doğal ve kültürel turizm merkezleri artık doyma noktasına ulaşmaya başlamıştır. Bu alanlar sürdürülebilirliğini yitirmeye başlamış ya da yoğun çaba ve maliyetler sayesinde sürdürülebilir kullanımlarını geri kazanmaya çalışmaktadır. Ülkemizde kıyı turizmin yoğun olarak yapıldığı birçok alanda bu durum göze çarpmaktadır. Yine turizme yeni kazandırılacak olan sahalarda birincil önceliğin ekonomik kazanç olması ile sahanın çok çabuk tahribine ve bozulmasına yol açmaktadır.

Çalışma sahasında bulunan doğal ve kültürel turizm kaynaklarının korunması amacıyla sit alanı olarak tescillenmiş yapılar ve alanlar bulunmaktadır. Bu kapsamda Ayazini Siti 1. ve 2. derece arkeolojik ve doğal sit alanı (Ayazini Köyü, Avdalaz yerleşimi ve çevresi ile Avdalaz Kalesini kapsamaktadır), Bedesten Kayalıkları 1.

derece arkeolojik ve doğal sit alanı, Ayazini Köyünün Kuzeydoğusu 1. derece doğal sit alanı ve Deliktaş Tepeleri 1. Derece doğal sit alanı olarak oluşturulmuştur (Bozdağ, 2009).

Sahada sit alanları oluşturulmasına rağmen tahribat ve bozulma devam etmektedir. Kaynakların sürdürülebilir kullanımı tam anlamıyla gerçekleştirilememiştir. Köy içerisinde ve köylüler tarafından kullanılır haldeki doğal ve kültürel değerler kullanımın beraberinde getirdiği bir sürdürülebilirliğe erişmiştir. Ancak bu alanlarda da köylülerin kullanım amaçları doğrultusunda yapmış oldukları düzenlemeler çeşitli tahribatlara yol açmıştır. Kaya mekanları geçmişte yaşamak için kullanılır iken günümüzde yaşatmak için kullanılmaktadır.

Yerleşim yeri dışında kalan kaynak değerlerde ise tahribat oldukça yoğundur. Özellikle define ve hazine peşinde koşan kaçakçıların yapmış olduğu yasa dışı kazılar büyük tahribatlara yol açmıştır. Bölgedeki tahribatlar yalnızca kaçak kazılar ile değil yöre halkının bilinçsiz kullanımı sonucunda da meydana gelmektedir. Bu bağlamda birçok kaya yerleşimi ve dini yapı çobanlar tarafından ağıl olarak dizayn edilmiş ve kullanılmıştır (**Bkz. Foto 57**). Bu duruma içerisi oyulmuş halde olan peribacaları da dahil edilebilir.

Hemen her kaya mekanında da görülen bireysel tahribatlar oldukça yoğundur. İnsanlar mekanların duvarlarını kazıyarak, isimlerini yazarak ya da mekan içerisinde ateş yakarak tahribatlara sebebiyet vermektedir. Bu durum günümüzde de devam etmektedir. Özellikle dini yapılar içerisinde bulunan freskolar kazınarak yoğun tahribe uğramış ve birçoğu tamamen yok olmuştur. Yine kaya yerleşmeleri ve dini yapılar içerisindeki yapı unsurları ve estetik süslemeler kırılmış ve tahrip edilmiş durumdadır (**Bkz. Foto 58**).

Sit alanı olarak korunmasına ve insanların bu alanları ziyaret etmelerine karşın herhangi bir bilgilendirme panosu ya da broşürünün olmayışı da önemli bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerekli bilgilendirmenin yapılmayışı ziyaretçiler üzerinde yalnızca kayalara oyulmuş mekan algısı yaratmaktadır. Bu yüzden, ziyaretçiler binlerce yıllık birikimin bir sonucu oluşan bu eserler hakkında gerektiği kadar bilgi sahibi olamamaktadır.

Foto 57. Ağıl Olarak Kullanılan Bir Kaya Yerleşimi (Değirmen Önü Mevkii)

Foto 58. Oyma Kilise İçerisindeki Tahribat

Köyde gerçekleştirilen turizm faaliyetleri günübirlik ziyaretler şeklinde yapılmaktadır. Bölgeye gelen ziyaretçilerin çoğunluğu Gazlıgöl termal tesislerinde konaklayan turistler ile Afyonkarahisar-Eskişehir Karayolu'nu kullanarak seyahat eden insanlardan oluşmaktadır. Bunun yanında Afyonkarahisar şehir merkezinde bulunan termal tesislerde (Ömer-Gecek Kaplıcaları) konaklayan turistler ve şehre turist olarak gelmiş olan insanlarda ziyaret etmektedir. Ziyaretçilerin büyük çoğunluğunu yerli turistler oluşturmaktadır. Özellikle yaz aylarında ziyaretçi sayısı artmaktadır. Köyde konaklama tesisi olmamasına rağmen ailelerin işlettiği küçük ölçekli 2 adet çay bahçesi ve gözleme evi bulunmaktadır.

Köye gelen ziyaretçilerin bulunmasına karşın turistik faaliyetler henüz başlangıç aşamasındadır. Ancak son yıllarda bölgenin tanıtılması ve turistik aktivitelerin arttırılmasına yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Bu kapsamda 2014 yılı itibariyle Frig Vadisi Ultra Maratonu ve Frig Vadisi Bisiklet Turu düzenlenmiştir (**Bkz. Foto 59**). Bu yarışmalar 2015 yılı itibariyle de düzenlenecektir. Yine geçmiş yıllarda kesintilere uğramakla birlikte Ayazini Turizm Festivalleri düzenlenmiştir. Bu tarz etkinlikler sayesinde bölgenin tanıtımı ve turizme kazandırılması sağlanacaktır.

Foto 59. Frig Vadisi Ultra Maratonu

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AYAZINI KÖYÜNÜN JEOPARK POTANSİYELİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dünya üzerinde herhangi bir sahanın jeopark olabilmesi için UNESCO Küresel Jeoparklar Ağı (GGN-Global Geoparks Network) ve eğer Avrupa Kıtası'nda ise Avrupa Jeoparklar Ağı (EGN-European Geoparks Network) tarafından tescillenmesi gerekmektedir. Bu kurumlar tarafından tescillenmemiş sahaların uluslararası ortamda herhangi bir geçerliliği yoktur. Bu kapsamda jeopark alanı olarak oluşturulacak sahaların belirli ölçüde kaynak değerlere sahip olması ve UNESCO Küresel Jeoparklar Ağı tarafından belirlenen kriterlere uygunluk göstermesi gerekmektedir.

Küresel Jeoparklar Ağı jeoparkların belirlenmesi ve tescillenmesi için 5 ana başlık ile çok sayıda alt başlıktan oluşan oldukça kapsamlı bir başvuru dosyası hazırlamıştır (**Bkz. Tablo 9**). Ağa kabul bu kriterlerin karşılanması ile gerçekleşmektedir. Bu kapsamda Ayazini Köyünün sahip olduğu doğal ve kültürel değerler ile bölgede yapılan faaliyetler Küresel Jeoparklar Ağı kriterleri ile ilişkilendirilerek bir değerlendirme yapılmıştır.

Tablo 9. UNESCO Ölçütlerine Göre Jeopark Başvuru Formu Ve Kategorileri

	Kategori	Ağırlık %	Kendi Değerlendirme	Değerlendirici Tahmini
I.	Jeoloji ve Alan			
1.1	Alan	5	-	-
1.2	Jeo-koruma	20	-	-
1.3	Doğal ve Kültürel Miras	10	-	-
II.	İdari Yapı	25	-	-
III.	Bilgi ve Çevre Eğitimi	15	-	-
IV.	Jeoturizm	15	-	-
V.	Sürdürülebilir Bölgesel Ekonomi	10	-	-
Toplam	-	100	-	-

Kaynak: <http://www.globalgeopark.org/>

1. JEOLJİ VE ALAN BAKIMINDAN AYAZİNİ KÖYÜ

1.1. ALAN

Ayazini Köyü ve çevresinde ağırlıklı olarak kültürel olmak üzere çok sayıda doğal ve kültürel jeosit bulunmaktadır. Ayazini Köyü ve çevresi farklı jeolojik zamanları (Paleozoik, Pliyosen, Neojen, Yılmaz, 2001; Ardos,1978) kapsayan bir arazi yapısına sahiptir. Bu yapı içerisinde yer alan Köy ve çevresinde özellikle ignimbritlerin en güzel örneklerini görmek mümkündür. Bunun yanında tuf ve bazalt örtüleri de görülmektedir. Köy ve çevresinde volkanik arazi üzerinde gelişmiş çok sayıda peribacası, vadiler ve aşınım yüzeyleri bulunmaktadır.

Sahada yer alan jeositler eğitim ve bilimsel açıdan kullanılabilir durumdadır. Mevcut doğal ve kültürel değerler doğa ve insanoğlunun tarihine tanıklık ederek günümüze kadar ulaşmıştır. Tüm bu özellikleri ile birlikte Köyün termal turizm merkezlerine yakın olan konumu jeoturizm faaliyetlerinin geliştirilebilir olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca estetik mimari yapısı ve kültürel özellikleri ile Köy jeolojik olmayan çekicilikleri de bünyesinde barındırmaktadır.

Ülkemizde Avrupa ve Küresel Jeopark Ağına dahil olan yalnızca bir adet jeopark bulunmaktadır. Aynı bölge içerisinde yer alan Kula Volkanik Jeoparkı ile Ayazini Köyü kısmen benzer özelliklere sahiptir. Bu bağlamda Ayazini Köyü, tuf örtüsü üzerinde gelişmiş peribacaları, vadiler ve kırgıbayırlar ile birlikte kaya yerleşmeleri, kaya mezarları, tarihi yapılar ve kırsal mimari özellikleri ile Kula Volkanik Jeoparkı bünyesinde bulunan doğal ve kültürel jeositler ile benzerlik göstermektedir.

1.2. JEOLJİK KORUMA VE AYAZİNİ KÖYÜ

Ayazini Köyü sahip olduğu doğal değerleri (peribacaları, volkanik arazide gelişmiş vadi ve aşınım yüzeyleri) açısından bölgesel ve ulusal öneme sahiptir. Saha

okullar ve üniversiteler tarafından kullanılabilir çok sayıda doğal ve kültürel değere de (jeositlere) ev sahipliği yapmaktadır.

Köy ve çevresinde yer alan doğal ve kültürel değerler Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından tescillenmiş ve koruma altına alınmış durumdadır. Bu kapsamda büyük çoğunluğu 1. derece olmak üzere doğal ve kültürel sit alanları oluşturulmuştur. 2. derece sit alanı yalnızca Köy yerleşkesinin bulunduğu alanı kapsamaktadır. Oluşturulan bu koruma alanı köyün tüm idari sınırlarını kapsamamakla birlikte doğal ve kültürel değerlerin bulunduğu; Deliktaş Tepeleri, Ayazini Köyünün Kuzeydoğusu, Bedesten Kayalıkları ve Metropolis Yerleşimi'ni (Avdalaz Kalesi) kapsamaktadır.

Oluşturulan koruma alanları ve koruma tedbirlerine karşın sahada kötü kullanım ve tahribat geçmişten günümüze hala devam etmektedir. Özellikle kültürel değerler yoğun tahribe uğramıştır. Yöre halkının eğitim seviyesinin düşük oluşu ve kaçak kazılar bu durumun ortaya çıkmasında en önemli etkidir. Bu durumun ortadan kaldırılabilmesi için doğal ve kültürel miras bilincinin oluşturulması ve alınan tedbirlerin sahada uygulanabilir hale gelmesi gerekmektedir. Ayrıca kültürel değerlerin korunarak gelecek kuşaklara aktarılması ve sürdürülebilirliğinin kazandırılması doğrultusunda çeşitli restorasyon çalışmalarına tabi olması gerekmektedir.

1.3. DOĞAL VE KÜLTÜREL MİRAS VE AYAZİNİ KÖYÜ

Ayazini Köyü Frigler'den günümüze yerleşim yeri olarak kullanılmış ve yerleşen bütün medeniyetlerin izlerini taşıyarak günümüze ulaşmıştır. Bu bağlamda bünyesinde barındırdığı doğal ve kültürel değerleri bölgesel ve ulusal marka değeri taşımaktadır. Bu durum Frig Vadisi'nin Nisan 2015 itibariyle UNESCO Dünya Miras Geçici Listesi'ne alınmasıyla birlikte uluslararası bir statüye ulaşmıştır (<http://www.frigvadisi.org/>).

Sahaya yönelik çok sayıda tanıtım etkinliği yapılmış ve yapılmaya devam edilmektedir. Pek çoğu Frig Vadisi başlığı altında gerçekleştirilmiştir. Son olarak 2

Mayıs 2015 tarihinde Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü bünyesinde Prof. Dr. Hüseyin SARI ve Prof. Dr. Songül SONAL'ın katılımlarıyla Frig Yolu ve İmza Günü etkinliği gerçekleştirilmiştir. Akabinde 3 Mayıs 2015 tarihinde de arazi gezisi yapılmıştır.

Köy ve çevresi gerek üniversitelerde gerekse de çeşitli kademelerdeki okullarda tanıtılmaktadır. Bu bağlamda çeşitli tanıtıcı aktiviteler ve geziler düzenlenmektedir.

2. İDARİ YAPI VE AYAZINI KÖYÜ

Köye ait bir jeopark başvurusu olmadığı için henüz bir idari yapıya ve sınırlara sahip değildir. Bu bağlamda herhangi bir bütçesi, personeli ve master planı da bulunmamaktadır. Ancak Afyonkarahisar Ticaret ve Sanayi Odası tarafından hazırlanan Afyonkarahisar İli, Potansiyel ve Alternatif Yatırımların Belirlenerek, Ön Fizibilitelerinin Hazırlanması Projesi kapsamında Ayazini Köyü kültürel turizm merkezi olarak seçilmiş ve yatırım alanı olarak planlanmıştır (Atso, 2013). Yine Frigya Kültürel Mirasını Koruma ve Kalkınma Birliği (FRİGKÜM) Frig Vadisi genelinde çeşitli çalışmalar yürütmektedir.

Köy ve çevresinde turizmin geliştirilebileceği alanlar belirlenmiş olup Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından tescillenmiş ve koruma altına alınmıştır. Köye olan ulaşım oldukça kolay ve rahattır. Bu durumu Köyün Afyonkarahisar kent merkezine (yaklaşık 35 km), Afyonkarahisar-Eskişehir karayoluna (yaklaşık 5 km) ve Gazlıgöl termal tesislerine (yaklaşık 16 km) yakın oluşu sağlamaktadır. Köy içerisinde ve çevresinde yer alan doğal ve kültürel değerler ulaşılabilir durumdadır. Saha FRİGKÜM tarafından hazırlanmış Frig Yürüyüş Yolu güzergahı içerisinde yer almaktadır. Yine kısa bir mesafe olmakla birlikte Oyma Kilise ile Avdalaz Kaya Yerleşimi arasında Ayazini tufünden kesme taşlar ile yapılmış yürüyüş yolu bulunmaktadır. Buna karşın bisiklet yolu bulunmamaktadır. Bisiklet yolu olmamasına rağmen çok sayıda bisiklet turu düzenlenmiştir.

Doğal ve kültürel mirasın tanıtılması açısından FRİGKÜM önderliğinde çok sayıda etkinlik düzenlenmiş ve düzenlenmektedir. Bu bağlamda bölgenin tanıtımı

için toplantılar, bölgeyi kapsayan fotoğraf yarışmaları, bisiklet turları ve tanıtıcı geziler düzenlenmiştir.

Yapılan çalışmalara rağmen birtakım altyapı eksiklikleri bulunmaktadır. Sahada danışma merkezi ve bilgi noktaları bulunmamakla birlikte jeoyol, tabela ve bilgi panoları bakımından da yetersiz durumdadır.

3. BİLGİ VE ÇEVRE EĞİTİMİ VE AYAZİNİ KÖYÜ

Ayazini Köyüne 30 km mesafede Afyon Kocatepe Üniversitesi, Ahmet Necdet Sezer Kampüsü bulunmaktadır. Yalnızca Afyon Kocatepe Üniversitesi değil Frig Vadisi sınırlarını kapsayan illerde bulunan üniversiteler ve Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinde de Frig Vadisi hakkında çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu bağlamda Frig Vadisi'ni konu alan çok sayıda yüksek lisans ve doktora tezi ile bilimsel yayın bulunmaktadır. Yine sadece Ayazini Köyünü kapsayan çeşitli bilimsel yayınlar da bulunmaktadır. Bu yayınlara gün geçtikçe yenileri eklenmektedir.

Sahada çevre eğitimi hakkında FRİGKÜM öncülüğünde çeşitli etkinlikler yapılmış ve yapılmaya devam edilmektedir. Bu kapsamda son olarak 10 Mayıs 2015 tarihinde FRİGKÜM tarafından Frig Vadisi Tanıtım Etkinliği ve Üniversite Öğrencileri Kültür Turu Gezisi düzenlenmiştir. Yapılan etkinliğe Afyon Kocatepe Üniversitesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi ve Osmangazi Üniversitesi'nden öğrenciler katılmıştır. Etkinliğin son ayağı Ayazini Köyü'nde yürüyüş ve pan flüt sanatçısı Aydın YAVAŞ ve ekibinin konseri ile tamamlanmıştır (**Bkz. Foto 60**). Ayrıca üniversiteler ve çeşitli kademelerdeki okullar kendi imkanları doğrultusunda Ayazini Köyüne geziler düzenlemektedir.

Foto 60. Etkinlik Alanı (Avdalaz Kaya Yerleşimi Önü)

Ayazini Köyü'nde rehberli ve düzenli turlar bulunmamakla birlikte daha çok kişisel imkanlar ve eğitim kurumlarının imkanları dâhilinde turlar gerçekleştirilmektedir. Yine bu konuda sahada daimi olarak bulunan bir rehber bulunmamaktadır.

Bölgede düzenlenecek aktiviteler, duyuru ve bültenler FRİGKÜM tarafından oluşturulmuş bir internet sitesi vasıtasıyla duyurulmaktadır.

4. JEOTURİZM VE AYAZİNİ KÖYÜ

Afyonkarahisar ili gerek termal kaynaklarının varlığı ve bu yönde yapılan yatırımlar gerekse de coğrafi konumu ve ulaşım imkanları sayesinde önemli bir termal turizm merkezi haline gelmiştir. Termal turizmin ön planda olmasına rağmen çok sayıda doğal ve kültürel güzelliğe de ev sahipliği yapmaktadır. Bu güzelliklerin

bulunduğu alanlardan birini de Ayazini Köyü oluşturmaktadır. Köyde kültürel turizme yönelik planlamalar olmakla birlikte jeoturizme yönelik çalışmalar henüz istenilen seviyeye ulaşmamıştır. Oysa bölge turizminin gelişmesinde en büyük pay jeolojik aktiviteler sonucu oluşmuş jeotermal kaynaklarıdır. Bununla birlikte estetik güzelliğe ve bilimsel öneme sahip çok sayıda jeomorfolojik şekil bulunmaktadır. Tüm bunlara ek olarak da doğa-insan ilişkisinin somut örnekleri (kaya mekanları) halen sağlam olarak ayakta durmaktadır. Bütün bu özellikleri ile saha önemli bir jeoturizm potansiyeline sahip durumdadır.

Jeoturizmin geliştirilmesi için halihazırda termal turizme gelen turistlerin jeoturizm hakkında bilgilendirilmesi ve bir algı oluşturulması gerekmektedir. Bu kapsamda çok sayıda insan termal tesislerde konaklamakta ve birçoğu yalnızca tesis imkanları doğrultusunda tatillerini sürdürmektedir (**Bkz. Tablo 10,11**). Bunun yerine jeoturizm faaliyetlerinin termal turizm ile pazarlanması, termal tesislerin doğal ve kültürel değerleri kapsayan turlar düzenlemesi gerekmektedir. Bu uygulamalar ile hem bölgenin çekiciliği hem de turistik aktivite ve destinasyonların artışı sağlanacaktır.

Tablo 10. Afyonkarahisar İl Geneli Toplam Oda Ve Yatak Sayısı (2014)

	Tesis Sayısı	Oda sayısı	Yatak Sayısı
Bakanlık Belgeli	12	1449	3267
Çevreye Duyarlı Konaklama	3	1014	2190
Belediye Belgeli	59	1178	2966
Belediye Belgeli Termal Tesisler	47	2214	5326
Toplam	121	5855	13.749

Kaynak: Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Ayazini Köyü hem Gazlıgöl termal tesislerine hem de Afyonkarahisar şehir merkezinde bulunan termal tesislere oldukça yakın ve ulaşılabilir konumdadır. Bu bağlamda Gazlıgöl termal tesislerinden ziyaretçiler gelmektedir. Gazlıgöl termal tesisleri daha çok devre mülk sisteminin uygulandığı alt ve orta gelir grubuna hitap etmektedir. Şehir merkezinde ise 5 yıldızlı termal oteller (Ömer-Gecek kaplıcaları) bulunmakta ve üst gelir grubuna hitap etmektedir. Bu doğrultuda şehir merkezinde yer alan otellerdeki turistlerin Ayazini Köyü'ne ziyaret etmelerinin sağlanması

turizmin ekonomik getirileri açısından çok daha etkili olacaktır. Bu durum köyde sürdürülebilir bir ekonomik yapının da oluşmasına katkı sağlayacaktır.

Ayazini Köyü jeoturizm potansiyeline sahip olmakla birlikte gerekli altyapı, pazarlama, tanıtım ve jeoturizm etkinlikleri açısından henüz yeterli seviyeye ulaşmış değildir. Bu kapsamda tanıtıcı materyaller (broşür, dergi, cd vb.) danışma merkezi, bilgi noktaları ve tanıtıcı ürünler bakımından yetersiz olmasına karşın toplu taşıma köy muhtarlığına ait otobüs vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Yine sahayı kapsayan herhangi bir tur organizasyonu bulunmamaktadır. Ziyaretçiler daha ziyade kişisel imkanları doğrultusunda bu tür etkinlikleri gerçekleştirmektedir. Yalnızca Ayazini Köyünü kapsayan bir internet sitesi bulunmamasıyla birlikte saha ile ilgili gelişmeler FRİGKÜM tarafından oluşturulan internet sitesinden duyurulmaktadır.

Tablo 11. Afyonkarahisar Konaklama Tesisleri İstatistikleri (Gelen Turist Sayısı, 2014)

Yıllar	BELEDİYE BELGELİ TESİSLER		TURİZM İŞLETME BELGELİ TESİSLER	
	Yerli	Yabancı	Yerli	Yabancı
2000	146.755	267	281.722	1560
2001	132.553	356	121.606	1218
2002	144.305	385	164.385	2219
2003	128.925	369	175.720	978
2004	167.963	364	138.361	1441
2005	158.891	494	110.836	680
2006	166.397	425	136.861	602
2007	197.285	590	144.398	3634
2008	190.977	776	175.856	4576
2009	228.480	3256	199.921	7098
2010	224.084	727	231.166	9013
2011	206.795	613	241.541	6491
2012	264.833	782	237.538	7155
2013	288.182	1407	353.104	14.198
2014	289.743	4267	353.731	15.336
Toplam	2.936.168	15.078	3.066.746	76.199

Kaynak: Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Ayazini Köyü küçükte olsa bir yürüyüş yoluna sahip olmakla birlikte henüz bisiklet yoluna sahip durumda değildir. Buna karşın çok sayıda bisiklet turu düzenlenmiştir.

Köyde jeopark benzeri idari bir yapının bulunmayışı sebebiyle jeoturizmin gelişimi, tanıtımı ve pazarlanması hakkında toplantı ve organizasyonlar yapılamamaktadır. Yine ziyaretçi değerlendirmesi de yapılamamaktadır.

5. SÜRDÜRÜLEBİLİR BÖLGESEL EKONOMİ VE AYAZİNİ KÖYÜ

Ayazini Köyü'nde turizme dahil olmuş bir sürdürülebilir ekonomi henüz yeterince gelişmiş durumda değildir. Bu bağlamda yöreye has yiyeceklerin, yöresel tarım ürünlerinin, el emeği ürünler ile hediyelik eşyaların tanıtımı ve pazarlanması yeterli değildir.

Köyde hediyelik eşya üretimi ve pazarlanması ile el emeği ürünlerin tanıtımı ve pazarlanması hakkında henüz bir çalışma bulunmamaktadır (**Bkz. Foto 61**). Buna karşın aile işletmesi şeklinde iki adet gözleme evi bulunmaktadır. Ancak köy halkı yeterince ekonomik kazanç elde edememektedir.

Köyde jeopark benzeri idari bir yapının bulunmayışı sebebiyle ürünlerin doğrudan tanıtılması, pazarlanması, markalaşma ve özel sektör tarafından finanse edilmiş ortak projeler henüz gerçekleştirilememiştir.

Foto 61. Şefika Teyze Gözleme ve Katmer Evi

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, Ayazini Köyünün sahip olduğu doğal ve kültürel değerlerin jeopark potansiyeli açısından değerlendirilmesi yapılmaya çalışılmıştır. Çalışma kapsamında arazi çalışması, saha ve konu ile ilgili çeşitli çalışmalar incelenmiş ve saha ile ilgili istatistikler alınarak değerlendirilmiştir.

Ayazini Köyü doğal ve kültürel değerler açısından oldukça zengin bir yapıya sahiptir. Bu yapı içerisinde volkanik ana kaya üzerinde oluşmuş peribacaları ve vadiler sahanın en önemli doğal çekiciliklerini oluşturmaktadır. Yine Friglerden bu yana yerleşim yeri olarak kullanılan saha bünyesinde tarihin önemli medeniyetleri tarafından oluşturulmuş çok sayıda kültürel eser barındırmaktadır. Bu eserler kaya yerleşmeleri, kaya mezarları, kayalara oyulmuş kiliseler ve şapeller ile türbelerden oluşmaktadır. Tüm bu değerler ile birlikte Ayazini Köyü peribacaları ve kaya mekanları ile iç içe geçmiş bir mimari yapı ile estetik bir görünüme sahip durumdadır.

Önemli bir turizm potansiyeline sahip olan sahada tahribat büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Bu kapsamda tarihin izlerini taşıyan mekanlarda kaçak kazı ve define avcıları tarafından fiziki yıkımlar gerçekleştirilmiştir. Yine bilinçsiz kullanım sonucunda pek çok eserde kazıma, kırma ve mekan içinde ateş yakılması sonucu önemli tahribatlar meydana gelmiştir. Ayrıca yöre halkı tarafından kaya mekanlarının çeşitli amaçlar doğrultusunda düzenlenmesi sonucu amaç dışı kullanımlar gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda pek çok kaya mekanı ahır, ağıl, samanlık ve odunluk olarak kullanılmaktadır.

Ayazini Köyü ve çevresinde yer alan doğal ve kültürel değerler oluşturulan sit alanları ile korunur durumdadır. Sahada oluşturulan sit alanları; Deliktaş Tepeleri, Ayazini Köyünün Kuzeydoğusu, Bedesten Kayalıkları ve Metropolis Yerleşimi'ni (Avdalaz Kalesi) kapsamaktadır. Ancak bu koruma uygulamasına rağmen bilinçsiz kullanım ve tahribatın önüne geçilememiştir. Özellikle Ayazini Köyünün Metropolis siti içerisinde kalan kısmında uygulanan koruma sebebiyle köy halkı çeşitli sorunlar yaşamaktadır. Avlağı Tepesi'nin güneyini oluşturan bu bölgede bulunan evlerin pek çoğunda tapu sorunu bulunmaktadır. Pek çok insan tapusuz evlerde oturmaktadır.

Yine bu bölgede yapılan inşaat ve tadilat faaliyetleri büyük oranda izinsiz olarak yapılmaktadır. Bu tür sorunlar sahada bulunan doğal ve kültürel değerlerin tahribine ve zarar görmesine sebep olmaktadır.

Afyonkarahisar ili Türkiye genelinde önemli bir termal turizm merkezidir. Bununla birlikte İl çok sayıda doğal ve kültürel çekiciliğe sahip durumdadır. Bu alanlardan birini de Ayazini Köyü oluşturmaktadır. Sahanın sahip olduğu değerler termal turizme dahil edilebilir ve bu kapsamda pazarlanabilir. Köy'e oldukça yakın ve ulaşılabilir konumda olan Gazlıgöl kaplıcası ve Ömer-Gecek kaplıcalarında konaklayan turistler köyde oluşturulacak olan jeoturizm aktivitelerinin birincil hedef kitesini oluşturmaktadır.

Ayazini Köyünün UNESCO Küresel Jeoparklar Ağı kriterleri kapsamında değerlendirilmesi sonucunda henüz bir jeopark başvurusu bulunmamasına rağmen mevcut kriterler ile uyumlu özellikler tespit edilmiştir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

- Saha farklı jeolojik zamanları kapsayan arazi yapısı ve farklı türlerde kayaçlara ev sahipliği yapmaktadır.
- Sahada yer alan doğal ve kültürel değerler eğitim ve bilimsel açıdan kullanılabilir durumdadır.
- Köy ve çevresinde bulunan mevcut kaynaklar korunur durumdadır.
- Ayazini Köyünün de sınırları içerisinde bulunan Frig Vadisi Nisan 2015 itibariyle UNESCO Dünya Miras Geçici Listesine alınmıştır. Bu bağlamda sahanın sahip olduğu değerler uluslar arası bir statüye ulaşmıştır.
- Jeopark kapsamında herhangi bir idari yapısı, bütçesi, personeli ve sınırları bulunmamakla birlikte Frig Vadisi kapsamında Ayazini Köyünün de dahil olduğu fotoğraf yarışmaları, bisiklet turları, maraton ve tanıtıcı geziler düzenlenmiş ve düzenlenmektedir.
- Saha önemli bir jeoturizm potansiyeline sahip durumdadır.

Mevcut koruma ve kullanma etkinliklerinin yetersizliği sahanın sahip olduğu potansiyelin değerlendirilememesine neden olmaktadır. Sahada oluşturulabilecek bir jeopark alanı ile doğal ve kültürel değerlerin sürdürülebilir bir şekilde gelecek nesillere aktarılması sağlanacaktır. Ayrıca jeopark alanı beraberinde jeoturizm, eğitim ve bilimsel faaliyetleri de sahaya getirecek ve yerel ekonominin kalkınmasına

katkı sağlayacaktır. Bu sayede yerel ekonominin canlanması ile birlikte mevcut kaynakların korunması sağlanmış olacaktır.

Yapılan çalışmanın sonuçlarına bağlı olarak aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

- Ayazini Köyü ve çevresini kapsayan sürdürülebilir kullanım ile yerel kalkınmayı destekleyen bir jeopark alanı oluşturulmalıdır.
- Afyonkarahisar ili Türkiye genelinde önemli bir termal turizm merkezidir. Köy'ün sahip olduğu jeoturizm potansiyeli ile termal turizm birlikte pazarlanmalıdır. Özellikle Köy'e yakın konumları ile Gazlıgöl kaplıcası ve Ömer-Gecek kaplıcalarında konaklayan turistler açısından ek bir turizm destinasyonu oluşturulmalıdır.
- Sahanın termal kaynaklar açısından değerlendirilmesi, etüt çalışmalarının yapılması ya da Köy'e oldukça yakın olan Gazlıgöl kaplıcasının termal suları kullanılarak Frigya konseptli bir otel oluşturulmalıdır. Yine Köy'ün kendine has mimari yapısı üzerine gerekli düzenleme ve restorasyonun yapılması ile butik oteller oluşturulmalıdır. Bu sayede Köy'e gelen ziyaretçilerin konaklanması sağlanmış olur.
- Termal turizm merkezlerinde bulunan tesisler bünyesinde Ayazini Köyünü kapsayan rehberli turlar düzenlenmelidir. Özellikle Ömer-Gecek termal turizm bölgesinde yer alan 5 yıldızlı oteller bünyesinde yapılacak olan turlar turizmin ekonomik etkisi açısından oldukça önemlidir. Bu sayede Köy'e ekonomik katkı sağlanmalıdır.
- Köyde bulunan kaya yerleşmelerinin orijinalliği korunarak yapılacak düzenlemeler ile birlikte restoran, kafeterya ve hediyelik eşya dükkânları oluşturulmalıdır. Yine bu doğrultuda yöreye has yemeklerin, el emeği ürünlerin ve tarım ürünlerinin satılabileceği stantlar kurulmalıdır. Bu sayede gerek ziyaretçilerin vakit geçirebileceği gerekse de yöre halkının ekonomik kazanç sağlayacağı alanlar oluşturulmalıdır.
- Köyde hem doğal hem de kültürel değerler aynı anda ziyaret edilebilir durumdadır. Uygun güzergahlar doğrultusunda yürüyüş yolları, bisiklet yolları ve eşekli turlar düzenlenmelidir. Bu bağlamda; Avdalaz (Metropolis) Kaya yerleşiminden başlayarak Avdalaz Deresi içerisinden Avdalaz Kalesi'ne yürüyüş yolu düzenlenmelidir, Oyma Kilise'den başlayarak

Ayazini Köyü ve Ayazini Köyü Kuzeydoğusuna yürüyüş yolu oluşturulmalıdır, Oyma Kilise'den başlayarak Ayazini Köyü ve Avdalaz Kalesi'ne bisiklet yolu oluşturulmalıdır, Deliktaş Tepeleri kapsamında eşekli turlar düzenlenmelidir ve son olarak da Bedesten Kayalıklar seyir terası olarak kullanılmalıdır

- Mevcut doğal ve kültürel değerlerin bulunduğu alanlarda bilgi panoları ve tabelalar oluşturulmalıdır. Bu sayede ziyaretçilerin, doğada ender bulunan oluşumlar ve tarihin önemli medeniyetleri tarafından oluşturulmuş eserler hakkında bilgi sahibi olmaları sağlanır. Yapılan ziyaretlerin önemi vurgulanmış olur.
- Geçmişte önemli bir ekonomik kaynak olarak işletilen taş ocakları yöre halkında taş işçiliğinin gelişmesini sağlamıştır. Bu bağlamda taş işçiliğinde ustalaşmış olan köylüler ve Halk Eğitim Merkezi ile Afyon Kocatepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi işbirliğinde Frig konseptli heykeller ve hediyelik eşyalar üretilerek, ekonomik kazanç sağlanmalıdır.
- Köyde yer alan volkanik vadiler ve yekpare kayalar kaya tırmanışı açısından önemli yüzeyler sunmaktadır. Bu alanlarda kaya tırmanışı yapılabilir ve kamp alanları oluşturularak alternatif turizm faaliyetleri gerçekleştirilmelidir. Bu sayede turist profilinin de çeşitliliği sağlanmalıdır.
- Avdalaz (Metropolis) Kaya Yerleşmesi önünde bulunan alanda özellikle yaz aylarında açık hava faaliyetleri (konserler, folklor gösterileri, festivaller ve şenlikler) düzenlenmelidir. Bu sayede hem ziyaretçi sayısı hem de turistik aktivite sayısı arttırılmalıdır.
- Ayazini Deresi üzerinde kurulmuş olan Ayazini Göleti ve çevresi mesire alanı olarak düzenlenmelidir. Bu alanda olta balıkçılığı geliştirilmeli ve gelen ziyaretçiler açısından rekreasyonel bir alan olarak hizmet vermelidir.
- Ayazini Köyünü kapsayan haritalar ve broşürler hazırlanmalı ve kentin önemli noktalarında tanıtım faaliyetleri gerçekleştirilerek sahaya gelen ziyaretçi sayısı arttırılmalıdır.
- Bölge ve Türkiye genelinde Ayazini Köyü ve çevresini kapsayan eğitim turları organize edilerek sahanın eğitim ve bilimsel açıdan kullanılabilirliği sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acar, D. (2008). *Jeoparklar: Pamukkale Örneği*. (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi). T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Adım Adım Kula Jeoparkı*. (b.t.). 10.01.2015, <http://www.geoparkula.com/adim-adim-kula-jeoparki.aspx>
- Afyon Kocatepe Üniversitesi, (2001). *Afyonkarahisar Kütüğü Cilt 1-2*. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayın No: 35.
- Afyonkarahisar İli Doğa Turizmi Master Planı (2013 – 2023)*. (b.t.). 28.12.2014, <http://bolge5.ormansu.gov.tr/5bolge/Files/resimliHaber/MasterPlan/AfyonkarahisarDTMP.pdf>
- Afyonkarahisar İli, Potansiyel Ve Alternatif Yatırımların Belirlenerek, Ön Fizibilitelerinin Hazırlanması Projesi*. (2013). 15.01.2015, http://www.yeni.afyonkarahisartso.org.tr/mngr/ekler/fizibilite2013_kitapcik1.pdf
- Akbulut, G. (2014). Önerilen Levent Vadisi Jeoparkı'nda Jeositler. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 38, Sayı. 1, 29-45.
- Akbulut, G. ve Ünsal, Ö. (2012). *Levent Vadisi'nin (Malatya) Jeopark ve Jeoturizm Potansiyeli*, Erzurum: I.Ulusal Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı 535-545.
- Akış, S. (1999). Sürdürülebilir Turizm ve Türkiye. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Mart Haziran, 36- 47.
- Ardos, M. (1978). *Afyonkarahisar Bölgesinin Jeomorfolojisi*. İstanbul: İ.Ü. Edeb. Fak. Yayınları No: 2418, Coğrafya Enst. Yayınları No: 97.
- Aslıoğlu, F. ve Memlük, Y. (2010). Frig Vadisi Kültür Mirası Alanlarının Belirlenmesi ve Değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, Cilt2, Sayı.2, 185-197.
- Aster Gdem. (b.t.). 16.05.2015, <http://gdem.ersdac.jspacesystems.or.jp/index.jsp>.
- Aynaoğlu Kuzulu, A. (2009). *Türkiye'de Kırsal Kalkınma Politikaları Ve Afyonkarahisar İli İhsaniye İlçesi Üzerine Bir Alan Araştırması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Boyras, S. ve Yedek, Ö. (2012). Kızılcahamam-Çamlıdere Jeoparkı. *TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Haber Bülteni*, Sayı. 2, 21-24
- Bozdağ, M. (2009). *Afyonkarahisar Frig Vadisi İhsaniye, Afyonkarahisar İli Frig Vadisi Kültür Envanteri*, Afyonkarahisar: Afyonkarahisar Valiliği Kültür Yayını.
- C. H. Emilie Haspels: *The Highlands of Phrygia: sites and monuments*. Princeton: Princeton University Press, 1971. 2 vols. Text: 421 pp.; 640 pls
- Darkot, B. ve Tuncel, M. (1995). *Ege Bölgesi Coğrafyası*. İstanbul: İstanbul Ün. Coğr. Enst.Yayımları, No:2365-99.
- Dinçer, B. ve Özaslan, M. (2004). *İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*, 12.12.2014, <http://ekutup.dpt.gov.tr/>.
- Doğanay, H. ve Zaman, S. (2013). *Türkiye Turizm Coğrafyası (4. Baskı)*, Ankara: Pegem Akademi.
- Doğaner, S. (1995). Peribacalarının Turizm Bakımından Önemi. *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı. 30, 25-39
- Doğaner, S. (2001). *Türkiye Turizm Coğrafyası*, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Dsi 18. Bölge Müdürlüğü–Isparta.* (b.t.). 07.03.2015, <http://www2.dsi.gov.tr/bolge/dsi18/afyon.htm#goletinsa>
- Dünya Miras Listesi'nde Türkiye.* (b.t.). 25.12.2014, http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/somutkulturelmiras/miras_listesi_tr.pdf
- Erinç, S. (1982). *Jeomorfoloji I*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- Erinç, S. (2001). *Jeomorfoloji II*, İstanbul: Der Yayınları.
- Erkal, T. ve Taş, B. (2013). *Jeomorfoloji ve İnsan*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Ersoy, Ş. (2004. 04. 24). Jeoturizm: Ülkemiz İçin Yeni Bir Gezi Anlayışı. Cumhuriyet Gazetesi. Pazar, Nisan, 7.
- Frey, M. L. (2001). European Geoparks, Geological Heritage & European Identity-Cooperation For a Common Future. *European Geoparks Network Magazine*. November, 1, 4–6.
- Frig Vadisi Üniversite Öğrencileri Kültür Turu Etkinliği Yapıldı.* (2015). 15.05.2015, http://www.frigvadisi.org/Haber_detay.aspx?id=195
- Functioning.* (n.d.). 30.12.2014, http://www.europeangeoparks.org/?page_id=364

- Global UNESCO Network.* (n.d.). 28.12.2014,
http://www.europeangeparks.org/?page_id=633
- Gray, M. (2008). Geodiversity: Developing the Paradigm. *Proceedings of the Geologists Association*, 119, 287-298.
- Gümüş, E. (2008). *Yeni Bir Doğa Koruma Kavramı: Unesco Jeoparklar Çerçevesinde Çamlıdere (Ankara) Fosil Ormanı Fizibilite Çalışması.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuzmayıs Üniversitesi, Samsun.
- Gümüş, E. (2012). *Türkiye'nin İlk Jeoparkına Doğru-Kula Volkanik Jeoparkı Projesi.* Erzurum: I.Ulusal Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı 1081-1088.
- Güngör, Y. (2003). Jeolojik Miras, Taşın Dili Olsaydı. *Yeşil Atlas Dergisi.* Sayı.6, 43-47.
- Güngör, Y. (2009). Doğanın Öyküsünü Anlamak: Jeoturizm. *Mavi Gezegen Popüler Yerbilim Dergisi,* Sayı. 14, 4-8.
- Gürler, G. Öztan, N. S. ve Uğuz, M. F. (2009). Türkiye'nin İlk Jeoparkı. *Mavi Gezegen Popüler Yerbilim Dergisi,* Sayı. 14, 9-20.
- Gürsay, M. S., Güneş, S. G. (2014). Jeoturizm ve Sürdürülebilirlik: Kızılcahmm-Çamlıdere Jeoparkı Örneği. *Ankara Araştırmaları Dergisi,* Sayı. 2 (2), 203-215.
- Global Network Of National Geoparks.* (n.d.). 29.12.2014,
<http://www.globalgeopark.org/index.htm> 29.12.2014
- İnan, N. (2008). Jeolojik Miras ve Doğa Tarihi Müzeleri. *TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi,* Sayı. 493, 80-83
- İzbırak, R. (1955). *Sistemik Jeomorfoloji,* Ankara: Harita Umum Müdürlüğü Yay. No: 6.
- Jeolojik Miras Terimleri* (b.t.). 21.12.2014, <http://www.jemirko.org.tr/jeolojik-miras-terimleri/>
- Jeopark İnceleme ve Araştırma Grubu Hakkında.* (b.t.). 28.12.2014,
http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/25donem_ik/jeopark_hakkında.pdf
- Jeoparkların Yararları.* (b.t.). 26.12.2014, <http://www.turkjeopark.org/jeoparklarin-yararlari/>

- Kazancı, N. (2001). Jeolojik Miras Üzerine. *Mavi Gezegen Popüler Yerbilimleri Dergisi*, Sayı. 4, 4-9.
- Kazancı, N. (2010). *Jeolojik Koruma Kavram ve Terimler*, Ankara: TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Yayınları.
- Kazancı, N. ve Şaroğlu, F. (2007). *Ulusal Jeosit ve Jeomiras Envanteri*. Ankara: Bildiri Özleri Kitabı. TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası. 60. Türkiye Jeoloji Kurultayı. 166-167.
- Kazancı, N., Şaroğlu, F., Doğan, A. ve Mülazımoğlu, N. S. (2012). *Geoheritage in Europe and its conservation*. Wimbledon, W.A.P. and Smith-Meyer, S. (ed.), *Turkey (367-377)*. Oslo: ProGEO.
- Kervankıran, İ. (2011). *Afyonkarahisar İlinin Başlıca Doğal, Tarihi Ve Kültürel Kaynaklarının Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Kibici, Y., Yıldız, A. ve Bağcı, M. (2001). Afyon Kuzeyinin Jeolojisi Ve Mermer Potansiyelinin Araştırılması. Afyonkarahisar: Türkiye III. Mermer Sempozyumu (Mersem 2001) Bildiriler Kitabı. 73-84.
- Koçan, N. (2011). Jeoturizm Planlaması ve Peyzaj Mimarlığı Açısından Bir Değerlendirme: Kızılcahamam - Çamlıdere Jeoparkı. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, Sayı.1, 47-53.
- Koçman, A. ve Ö. Koçman (2004). *Yanık ülke (Katakekaumene) Kula Volkanik Yöresinde Jeoturizm Üzerine Değerlendirmeler*. İzmir: İkinci Uluslar arası Turizm, Çevre ve Kültür Sempozyumu, 91-103.
- Kuşçu, M. ve Yıldız, A. (2001). *Ayazini (Afyon) Tüflerinin Yapı Taşı Olarak Kullanılabilirliğinin Araştırılması*. Afyonkarahisar: Türkiye III. Mermer Sempozyumu (Mersem 2001) Bildiriler Kitabı, 85-98.
- Mckeever, P.J. Zouros, N. (2005). Geoparks: Celebrating Earth heritage, sustaining local communities. *Episodes*, 28(4), 274-278.
- Meet our Geoparks.* (n.d.). 29.12. 2014,
http://www.europeangeoparks.org/?page_id=168
- Members list.* (n.d.). 28.12.2014,
<http://www.globalgeopark.org/aboutGGN/list/index.htm>

- Metin, S., Genç, Ş. ve Bulut, V. (1987). *Afyon ve Yakın Dolayının Jeolojisi*, Ankara: M.T.A. Yayınları.
- Milli Parklar Kanunu.* (b.t.). 25.12.2014, <http://www.milliparklar.gov.tr/korunanalanlar/belgeler/2873.pdf>
- Mülazımoğlu, N. S. ve İnaner, H. (2010). *Türkiye’de Jeolojik Miras’ın On Yılı.* <http://web.firat.edu.tr/jeokoruma/jeo/PDF/N.S.%20M%C3%9CLAZIMO%C4%9ELU.pdf>
- News on Millennium Development Goals* (n.d.). 17.04.2015, <http://www.un.org/millenniumgoals/>
- Olçay Uçkan, B. Y. (Ed). (2010). *Frigya (Phrygia) Bölgesinde Bizans Dönemi Kaya Mimarisi*, Eskişehir: Tepebaşı Belediyesi Kültür Yayını.
- Öneri Jeoparklar.* (b.t.). 10.01.2015, <http://www.turkjeopark.org/oneri-jeoparklar/>
- Özdemir, T. (2001). *Afyon İli Termal Turizm Potansiyeli.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Özdemir, M. A. ve Şenkul, Ç. (2010). Tüfler İçerisinde Geçen Hayatlar. *Bilim Teknik Dergisi*. Eylül, Sayı. 514, 62-77.
- Özgüç, N. (2007). *Turizm Coğrafyası, Özellikler ve Bölgeler (5.Baskı)*, İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Resmi İstatistikler (İllerimize Ait İstatistiki Veriler).* (b.t.). 10.02.2015, <http://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx#sfU>
- Saraç, G., Şen, Ş., İslamaoğlu, Y. ve Karaman, T. (2007). *Doğa Tarihi, Yaşam Ve Jeolojik Miras Olarak Fosiller (Natural History, Life and Fossils as Geological Heritage)*. Ankara: TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası. 60. Türkiye Jeoloji Kurultayı Bildiri Özleri Kitabı. 139-142.
- Sivas, T. T. ve Sivas, H. (2008). *Frigler’in gizemli uygarlığı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Suludere, Y., Mülazımoğlu, N. S., Tuzcu, S., Tuzcu, S., Mengi, H., Kazancı, N. ve Gürler, G. (2007). *Milli Parklar’da Jeosit/Jeomiras Araştırmaları ve Jeoturizm Olanaklarının Geliştirilmesi*”, Ankara: TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası. 60. Türkiye Jeoloji Kurultayı Bildiri Özleri Kitabı.155-156.
- Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable Tourism Management*. New York: CBI Publishing.

- Tarihçe*. (b.t.).26.12.2014,http://www.mta.gov.tr/v2.0/birimler/jeolojik_miras/index.php?id=amac
- Tarihi*. (2014). 21.02.2015, <http://www.ihsaniye.bel.tr/tarihi.html>
- The EGN Charter*. (n.d.). 29.12.2014, http://www.europeangeoparks.org/?page_id=357
- TR33 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı Zafer Kalkınma Ajansı, <http://www.2023.zafer.org.tr/> (12.02.2015)
- Tunçay, M. (2011). *İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Yatağan Jeoparkı Projesine Yönelik Yaşantı Ve Tutumları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.
- Uçankuş ,T. H. (2002). *Ana tanrıça Kybele ve Kral Midas 'ın ülkesi Phrygia (Kültür rehberi)*. (Sayı.2977, Dizi.348). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, Yayınlar Dairesi Başkanlığı Sanat Eserleri Dizisi.
- UNESCO Nedir?*. (b.t.). 23.12.2014, <http://www.unesco.org.tr/?page=15:62:1:turkce>
- Urry, J. (1995). *Consuming Places*, London Routledge.
- Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. (1987). 20.04.2015, <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>.
- Yılmaz, A. (1996). Doğanın Ayrıcalıklı Alanları Milli Parklar. *Bilim ve Teknik Dergisi*. Sayı. 349, 69–72.
- Yılmaz, A. (2002). Jeolojik Mirasımız. *Bilim ve Teknik Dergisi*. Sayı.416, 92–93.
- Yılmaz, A. (2002). Yerbilimi Keşfedebileceğimiz Yerler, Jeoparklar. *Bilim ve Teknik Dergisi*. Ağustos, Sayı. 417, 64–67.
- Yılmaz, Ö. (2001). Afyon'un Peribacaları. *Türk Coğrafya Dergisi*. Sayı. 36, 105-127.
- Yılmaz, Ö.(2004). Anadolu'nun Kilidi Afyon. Afyon Valiliği, *Afyon İli Genel Coğrafya Özellikleri* (3-32). Afyon: Afyon Valiliği Yayın No:21.
- Yüksel, D. (2002). *Şifalı Frigya-Peribacaları, Kaya Yerleşmeleri*, Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Sağlık ve Bilimsel Arastırma Vakfı Yayını.
- Zouros, N. ve Ramsey, T. (2007). The European Geoparks Network Today. *European Geoparks Network Magazine*, 4, 3

EKLER

Ek 1: Digne Bildirgesi

İnsan hayatının bir kere yaşandığının kabul edilmesi gibi, yerkürenin hayatının da tek olduğunun kabul edilmesinin zamanı gelmiştir. Yerküre ana bizi beslemekte, idame ettirmektedir. Her birimiz ve hepimiz ona bağımlıyız. O bizlerin arasındaki bağıdır. Yerküre 4.5 milyar yaşındadır ve yaşamın, yenilenmenin ve dönüşümün beşiğidir. Uzun süren evrimi, yavaş olgunlaşması içinde yaşadığımız çevreyi şekillendirmiştir. Bizim tarihimiz ve yerkürenin tarihi çok yakından ilişkilidir. Onun başlangıcı bizim başlangıcımız, onun tarihi bizim tarihimiz ve onun geleceği bizim geleceğimiz olacaktır. Yerküre bizim çevremizi oluşturur. Bu çevre sadece geçmiştekinden farklı değil, gelecektekinden de farklıdır. Bizler yerkürenin sonu olmayan konuklarındanız, sadece geçiyoruz. Yaşlı bir ağacın büyümesinin ve hayatının kayıtlarını tutması gibi, yerküre de geçmişinin ve anılarının kaydını tutar. Bu kayıtlar hem yüzeyinde hem derinliklerindedir. Kayalarda ve kırlardadır. Bu kayıtlar okunabilir ve dilimize çevrilebilir. Anılarımızı yani kültür mirasımızı korumak gerektiğinin her zaman bilincinde olduk. Şimdi doğal miras olan çevreyi korumamızın zamanı geldi. Yerkürenin geçmişi insanlığinkinden daha az önemli değildir. Şimdi onu korumayı öğrenmenin, bizden çok önce yazılmış olan bu kitabı okumanın zamanıdır: Bu bize kalan Jeolojik mirastır. Biz ve yerküre ortak mirasımızı paylaşmaktayız. Biz ve hükümetler bu mirasın koruyucusuyuz. Teker teker her insan bilmelidir ki, en ufak tahribat onu bozmakta, yok etmekte, yerine konulamaz kayıplara uğramaktadır. Her türlü gelişme bu mirasın eşsiz ve tek oluşuna saygı göstermelidir. Jeolojik mirasımızın korunması konulu 1. Uluslar arası Sempozyum'a delege olarak katılan otuzdan fazla ülkenin yüzden fazla uzmanı, ulusal ve uluslararası mercilerden gerekli tüm yasal, parasal ve örgütsel önlemleri alarak bu mirasın önemsenmesini ve korunmasını acilen istemektedir. (Bu bildirge Türkçe'ye Fransızca'dan çevrilmiştir ve 13 Haziran 1991'de yayınlanmıştır. Bu bildirgeyi 30'dan fazla ülke kabul etmiştir.)

EK 2: Madonie Bildirgesi

THE MADONIE DECLARATION BETWEEN THE DIVISION OF EARTH SCIENCES OF UNESCO AND THE EUROPEAN GEOPARKS NETWORK

Further to the April 2001 agreement of co-operation between the Division of Earth Sciences of UNESCO and the European Geoparks Network, this document re-affirms the subsequent agreement reached at UNESCO (Paris) in February 2004 concerning the UNESCO Global Network of Geoparks, that:

A European territory wishing to become a member of the UNESCO Global Network of Geoparks, must submit a full application dossier to the European Geoparks Network, which acts as the integration organization into the UNESCO Network for the European continent. Should a territory's membership application to the European Geoparks Network be rejected, or should a territory be expelled from the European Geoparks Network, then the membership of that territory in the UNESCO Global Network of Geoparks is rejected or cancelled as appropriate.

Furthermore, if in any European country a National Geoparks Network exists, then that territory must first become a member of that national network before submitting their dossier for membership to the European Geoparks Network.

At the global level:

The Division of Earth Sciences of UNESCO will ensure that within the existing International Group of Experts, the experience of the European Geoparks Network is fully recognized. This shall be demonstrated by the active inclusion of the 3 experts from the European Geoparks Network already within the International Group of Experts in the further expansion of the Global UNESCO Network.

The Division of Earth Sciences of UNESCO recognize that the office of the Coordination Committee of the European Geoparks in Digne is a fully operational office of the UNESCO Global Network of Geoparks. This information will be integrated into all information given by UNESCO and the Beijing office regarding the organizational structure of the global network. For the effective operation of the

global network it is recommended that the Digne and Beijing offices regularly keep each other up to date with developments at each location.

The Division of Earth Sciences of UNESCO recognize that the European Geoparks Network is reference to follow for the creation of other continental networks of Geoparks. Therefore the Division of Earth sciences of UNESCO will use the expertise of the European Geoparks Network for the conception and development of other continental networks.

Signed

NICKOLAS ZOUROS

On Behalf of the

European Geoparks Network
UNESCO

October 29, 2004

WOLFGANG EDER

On Behalf of the

Division of Earth Sciences of

October 29, 2004